

**ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΙΣ
ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ**

**ΤΜΗΜΑΤΑ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ –
ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ, ΣΛΑΒΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
&
ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«Ο πολύ-πολυμερισμός ως στρατηγική των μικρών κρατών.
Οι περιπτώσεις της Κύπρου και της Ελλάδας.»**

ΖΩΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ του ΕΥΘΥΜΙΟΥ

**ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΡΕΒΕΚΚΑ ΠΑΙΔΗ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2021**

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

Υπεύθυνη Δήλωση

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάσθηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου.»

Ζώης Δημητριάδης

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

Στους γονείς μου,
που με απεριόριστη αγάπη, υπομονή και
ανιδιοτέλεια, έβαλαν τις βάσεις για όλα όσα
έχω καταφέρει μέχρι σήμερα,
στη σύζυγό μου, Βάσω
και στα κορίτσια μου, Ύρια και Ευθυμία,
για την υπομονή τους,
μέχρι να ολοκληρώσω το ευχάριστο αυτό
ταξίδι.

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΣΥΝΟΨΗ

Σε ένα διεθνές περιβάλλον διαρκώς εξελισσόμενο και μέσα στα όρια που επιβάλλουν κάθε φορά οι συστημικές ιδιαιτερότητες, οι διεθνείς δρώντες, επιδιώκοντας να δώσουν λύση στα ζητήματα που τους απασχολούν, επιλέγουν τακτικά μεταξύ των διαφορετικών μορφών συλλογικής δράσης, αξιοποιώντας τα υπάρχοντα, επίσημα και ανεπίσημα, θεσμικά πλαίσια, με βάση την εθνική τους στρατηγική. Ο πολυμερισμός, με τη μορφή της ένταξης σε διεθνείς θεσμούς, χρησίμευσε ιστορικά για να αποθαρρύνει τις μονομερείς προσεγγίσεις σε θέματα παγκόσμιου ενδιαφέροντος, να δώσει στις μικρές δυνάμεις μια φωνή και μια επιρροή που διαφορετικά δεν θα μπορούσαν να ασκήσουν αλλά και να δεσμεύσει τα ισχυρά έθνη, όταν αυτό απαιτήθηκε. Τα μικρά κράτη δεν είναι πλέον απομονωμένα στη διεθνή σκηνή και έχουν τη δυνατότητα να επιλέξουν μεταξύ ποικίλων τρόπων διεθνούς δράσης και συμμετοχής. Έχουν την ευκαιρία να επιδείξουν την οργανισμική τους καινοτομία, να προωθήσουν τις ιδέες τους σε θέματα χαμηλής αλλά και υψηλής ατζέντας, σε πολλές και διαφορετικές πλατφόρμες, να ενισχύσουν τη γενικότερη διαπραγματευτική τους θέση, αλλά και να αποκτήσουν διπλωματικά ερείσματα που θα μπορούν να διευκολύνουν τους συνολικούς κυβερνητικούς χειρισμούς τους. Στην προσπάθειά τους αυτή, ανακαλύπτουν ή και δημιουργούν καλύτερους διαύλους επικοινωνίας, σε συστημικό ή υποσυστημικό επίπεδο, επιδιώκοντας αυτοί να είναι συμβιωτικοί μεταξύ τους. Σε κάθε περίπτωση, βέβαια και με δεδομένη την ασυμμετρία της ισχύος, τα μικρά κράτη πρέπει να λαμβάνουν σοβαρά υπόψη τους διεθνείς κανόνες του συγκεκριμένου παιχνιδιού και να αποφεύγουν, με έξυπνες μεθόδους, τις παγίδες και τις σοβαρές προκλήσεις που κρύβει το εγχείρημα του πολύ-πολυμερισμού.

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
Γενικά – Σκοπός – Δομή.....	1
«Ιδέες» διεθνούς συνεργασίας.....	3
Ιδιαιτερότητες και στρατηγικές μικρών κρατών.....	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑ	9
Διάκριση βασικών εννοιών και νέα χαρακτηριστικά γνωρίσματα.....	9
Επίδραση του διεθνούς συστήματος στην ανάπτυξη εναλλακτικών μοντέλων	14
Κριτική στον κλασικό πολυμερισμό.....	17
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Ο ΣΥΝΘΕΤΟΣ ΠΟΛΥΜΕΡΙΣΜΟΣ ΣΤΟΝ 21^ο ΑΙΩΝΑ	22
Πολυκεντρική διεθνής τάξη, σύνθετη αλληλεξάρτηση και διεθνή καθεστώτα...	22
Προσέγγιση «à la carte» στην παγκόσμια διακυβέρνηση.....	27
Πεδία πολιτικής και σύγχρονες «minilateral» αποτυπώσεις	31
Ανάγκη μετασχηματισμού και ατζέντα ανανέωσης.....	37
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΟΥ ΣΥΝΘΕΤΟΥ ΠΟΛΥΜΕΡΙΣΜΟΥ ΓΙΑ ΤΑ ΜΙΚΡΑ ΚΡΑΤΗ	42
Η σύγχρονη δυναμική των διαφορετικών συντελεστών ισχύος.....	42
Πολλαπλές κρίσεις και διδάγματα για τα μικρά κράτη.....	45
Η στάση των μικρών κρατών απέναντι στις νέες μορφές πολυμερισμού.....	48
Ο σύνθετος πολυμερισμός ως πλαίσιο πολιτικών επιλογών.....	52
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΟΙ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΚΑΙ ΚΥΠΡΟΥ	56
Υποσυστημικές – περιφερειακές ιδιαιτερότητες.....	56
Ελλάδα: Πολυμερής διπλωματία συγκριτικών πλεονεκτημάτων.....	59
Κύπρος: Ωρίμανση στρατηγικής κουλτούρας και διπλωματικός ακτιβισμός ...	65

Ελλάδα και Κύπρος: Σύνθετος πολυμερισμός στη Μεσόγειο Θάλασσα.....	69
Σύνοψη της ελληνοκυπριακής προσέγγισης.....	76
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	79
Περιορισμένοι πόροι, έξυπνη διαχείριση και ανθεκτικότητα.....	79
Αναδυόμενες προκλήσεις του σύνθετου πολυμερισμού.....	80
Γενική αποτίμηση της κατάστασης.....	84
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	88
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	89
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Α» ΣΥΝΤΜΗΣΕΙΣ.....	97

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Γενικά – Σκοπός – Δομή

Στην παγκόσμια πολιτική σκηνή, η εξυπηρέτηση των εθνικών, υπερεθνικών και οικουμενικών συμφερόντων, καθώς και η επίτευξη των αντίστοιχων στόχων, οδηγούν διαχρονικά τους δρώντες σε μια σειρά επιλογών και στρατηγικών, που παρουσιάζουν τις ιδιαιτερότητες της ίδιας της εποχής στην οποία αυτές ακμάζουν. Η ιδέα της διεθνούς συνεργασίας – συλλογικότητας είναι πάντοτε παρούσα, καθώς, όπως υποστηρίζουν ειδικότερα οι πολιτικοί ιδεαλιστές, τα άτομα και οι ομάδες είναι εκ φύσεως επιδεκτικοί συνεργασίας και ειρηνικών σχέσεων, ενώ η κακή συμπεριφορά τους είναι το αποτέλεσμα κακών θεσμών ή απουσίας αυτών.

Χωρίς να απαξιώνονται οι αποσπασματικές μονομερείς δράσεις αλλά και οι διμερείς συνεργασίες, κυρίως των μεγάλων δυνάμεων, ο πολυμερισμός¹, που θεσπίστηκε σε διεθνές επίπεδο μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, ήταν αυτός που κατόρθωσε να αλλάξει ουσιαστικά τον παγκόσμιο χάρτη, να ενισχύσει την οικονομική, κοινωνική και τεχνολογική πρόοδο, να προασπίσει τα ανθρώπινα δικαιώματα, να διασφαλίσει αποτελεσματικές αλληλεπιδράσεις μέσω ανταλλαγής πληροφοριών και ενίσχυσης του πολιτικού διαλόγου και, αν μη τι άλλο, να αποτρέψει μία νέα παγκόσμια σύρραξη. Όπως ανέφερε χαρακτηριστικά ο Γενικός Γραμματέας του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ), A. Guterres, κατά τον πρώτο εορτασμό της «Διεθνούς Ημέρας για την Πολυμέρεια και την Διπλωματία για την Ειρήνη»², υπογραμμίζοντας την αξία της διεθνούς συνεργασίας για το κοινό καλό:

Από το διεθνές δίκαιο μέχρι την προώθηση της ισότητας των φύλων, την προστασία του περιβάλλοντος, τον περιορισμό της αύξησης φονικών όπλων και θανατηφόρων ασθενειών, οι πολυμερείς συμφωνίες και η συναφής διπλωματία έχουν καταγράψει ένα σαφές ιστορικό προσφοράς στην ανθρωπότητα. (Guterres, 2020)

Η διαδικασία εξέλιξης του διεθνούς συστήματος, με την αλληλεπίδραση μεταξύ των – κρατικών και μη – δρώντων να γίνεται ολοένα και πιο σύνθετη, κατέδειξε ότι οι αλλαγές είναι πλέον ταχύτατες και πολυδιάστατες. Οι αλλαγές αυτές μπορεί να αφορούν στον τρόπο με τον οποίο οι μεμονωμένοι παράγοντες, αλλά και η

¹ Στη διεθνή βιβλιογραφία – αρθρογραφία χρησιμοποιείται με την ίδια συχνότητα και ο όρος **πολυμέρεια**.

² Υιοθετήθηκε με ψήφισμα της ΓΣ του ΟΗΕ στις 12 Δεκεμβρίου 2018.

ανθρωπότητα στο σύνολό της, ανταποκρίνονται στις σύγχρονες απειλές ώστε να γίνουν πιο αποτελεσματικοί, αλλά και στην ίδια τη δομή των μηχανισμών αντιμετώπισης των εκάστοτε προκλήσεων. Η ιστορία έδειξε ότι οι οικονομικές κρίσεις, η κλιματική αλλαγή, η διάδοση πυρηνικών όπλων, η τρομοκρατία, οι πανδημίες, ο προστατευτισμός του εμπορίου, το μεταναστευτικό και πολλά άλλα ζητήματα, αδυνατούν να αντιμετωπιστούν επιτυχώς και αποτελεσματικά, χωρίς μια διαρκώς αναβαθμιζόμενη και σύνθετη διεθνή συνεργασία. Με βάση αυτή τη διαπίστωση, πολλά ad hoc, άτυπα ή ανεπίσημα συνεργατικά πλαίσια, με συμμετοχή μικρότερου από ότι συνήθως αριθμού διεθνών παραγόντων, χρησίμευσαν κατά καιρούς για την προσαρμογή στις νέες συνθήκες.

Όπως υποστήριξε κάποτε ο R. Keohane «δεν θα έπρεπε να είναι πέρα από την ικανότητά μας, το να σχεδιάζουμε ανώτερους πολυμερείς θεσμούς για την προστασία της ασφάλειας του λαού του κόσμου» (Keohane, 1990). Η «κλασική» πολυμέρεια του 20^{ου} αιώνα, που κυριάρχησε για πάνω από μισό αιώνα αφήνοντας έντονα τα σημάδια της, δεν πρέπει να θεωρείται ως πανάκεια. Η διαδικασία αλλαγής έχει ήδη ξεκινήσει και στη σύγχρονη μορφή της συναντάμε διάφορες ονοματολογίες, με ενδεικτική την «πολυμέρεια 2.0» (Langenhove, 2010). Τα πράγματα όμως και οι επιλογές στις διεθνείς σχέσεις σπάνια είναι τόσο απλά όσο ένας χαρακτηρισμός. Εν τέλει, προκειμένου να διατηρηθεί μια διεθνής τάξη που δεσμεύεται από κανόνες, αυτή πρέπει να στηρίζεται ταυτόχρονα τόσο σε ευέλικτους και άτυπους συνασπισμούς της στιγμής, όσο και στους επίσημους εκείνους διεθνείς θεσμούς – οργανισμούς, που διαθέτουν μοναδικά πιο ξεκάθαρη νομιμοποίηση για δράση.

Σκοπός της παρούσας διατριβής είναι, μέσα από τη μελέτη και την ανάλυση του πολυμερισμού και των εναλλακτικών μορφών αυτού, να διερευνηθεί η έννοια του «σύνθετου πολυμερισμού» (διακρίνοντάς τον από τον κλασικό πολυμερισμό), που δίνει τη δυνατότητα στους διεθνείς παράγοντες να επιλέγουν, κατά περίπτωση και με βάση τα εθνικά τους συμφέροντα, διαφορετικού τύπου μορφές και πλατφόρμες (*forums*) διεθνούς συνεργασίας και διαπραγμάτευσης. Λαμβάνοντας υπόψη τις τεράστιες αλλαγές που χαρακτηρίζουν τη σύγχρονη εποχή, επιδιώκεται η εξαγωγή συμπερασμάτων ειδικότερα για τα μικρά κράτη, με τις διακριτές ιδιαιτερότητές τους, μέσα από τη διερεύνηση των περιπτώσεων της Ελλάδας και της Κύπρου.

Αναφορικά με τη δομή της εργασίας, ακολουθεί στην Εισαγωγή, μια σύντομη αναδρομή στις διαφορετικές ιδέες διεθνούς συλλογικότητας που συναντήθηκαν

ιστορικά καθώς και μια υπενθύμιση των ιδιαιτεροτήτων που πηγάζουν από την ασυμμετρία ισχύος για τα μικρά κράτη, αλλά και του τρόπου αντίληψης των στρατηγικών τους επιλογών, προς επίτευξη των αντικειμενικών τους σκοπών. Στο επόμενο Κεφάλαιο, θα γίνει μια διακριτή αναφορά σε βασικές έννοιες, συναφείς με το σύνθετο πολυμερισμό, ώστε να εξηγηθεί η ανάγκη που προέκυψε για ανανέωση στο πολυμερές διεθνές σύστημα. Θα ακολουθήσει μια ανάλυση των σύγχρονων προκλήσεων, του υφιστάμενου στρατηγικού πλαισίου, καθώς και της πολύπλευρης και σίγουρα ελκυστικής διεθνούς δικτύωσης, για να εξηγηθεί πώς ο πολύ-πολυμερισμός υλοποιείται στην πράξη. Κατόπιν, θα γίνει ανάλυση της επιλογής του πολύ-πολυμερισμού για τα μικρά κράτη, σε μια εποχή στην οποία οι συντελεστές ισχύος έχουν πλέον μια διαφοροποιημένη δυναμική. Οι περιπτώσεις της Ελλάδας και της Κύπρου θα μελετηθούν υπό το πρίσμα του ιδιαίτερου γεωστρατηγικού περιβάλλοντός τους, ώστε να καταδειχθεί η αποτελεσματικότητα ή μη των μεθόδων τους και η χρησιμότητα των επιμέρους επιλογών τους. Στο τέλος, έχοντας αποτυπώσει το μεγαλύτερο μέρος των σύγχρονων τάσεων, προκύπτουν τα συμπεράσματα της εργασίας, αναφορικά κυρίως με τις προκλήσεις και τις προοπτικές αυτής της ιδιαίτερης στρατηγικής.

Στην παρούσα εργασία χρησιμοποιείται ο όρος **«σύνθετος πολυμερισμός» ως συνώνυμο του «πολύ-πολυμερισμού»**, λόγω της περιοδικότητας με την οποία συναντάται ο πρώτος, κυρίως στη σχετική διεθνή βιβλιογραφία.

«Ιδέες» διεθνούς συνεργασίας

Ο πολυμερισμός αναφέρεται στη διαδικασία οργάνωσης των επιμέρους σχέσεων μεταξύ ομάδων τριών ή περισσότερων παραγόντων (Scott, 2015). Αυτό, προφανώς, επιτυγχάνεται μέσα από διεθνείς δομές, που φέρνουν κοντά τους εν λόγω παράγοντες, με σκοπό να περιοριστεί η μονομερής δράση και να επιτευχθούν συλλογικοί στόχοι. Αν κοιτάξουμε αρκετά πίσω στο χρόνο, η ιδέα των διεθνών θεσμών και των μηχανισμών στους οποίους θα συμμετέχουν κράτη και λαοί, προκειμένου να συνεργαστούν καλύτερα μεταξύ τους και να περιορίσουν τον πόλεμο και τις συγκρούσεις, βρίσκει τις ρίζες της στον αρχαίο ελληνικό κόσμο. Μπορεί κανείς να εντοπίσει αρκετές «ιδέες», που κυκλοφορούσαν έως τις αρχές του 20^{ου} αιώνα και μπορεί να θεωρηθούν ως προάγγελοι της ιδέας της διεθνούς οργάνωσης και της παγκόσμιας διακυβέρνησης, μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου (Ηρακλείδης, 2015).

Όπως έχει διακρίνει ο καθηγητής Α. Ηρακλείδης, στο σύγγραμμά του «*Διεθνείς Σχέσεις και Διεθνής Πολιτική*», ήδη από το 1321 ο Ιταλός ποιητής D. Alighieri, στο έργο του «*De Monarchia*», οραματίστηκε τη δημιουργία μίας παγκόσμιας χριστιανικής αυτοκρατορίας. Μια άλλη σκέψη ήταν του Γερμανού φιλόσοφου C. Wolff, για δημιουργία μιας παγκόσμιας νομικής τάξης και συνάμα ενός πλασματικού παγκοσμίου κράτους, εντός του οποίου θα τηρούνταν οι κανόνες μεταξύ των διαφορετικών πολιτικών οντοτήτων. Αργότερα, στη συζήτηση για μια διαρκή ειρήνη των Castel de Saint-Pierre, Kant και Bentham, προέκυψε η ιδέα της υιοθέτησης μιας πολυμερούς συμφωνίας που θα αποκήρυττε τον πόλεμο, θα μείωνε τους εξοπλισμούς και τα κράτη θα δεσμεύονταν να επιλύουν τις διαφορές τους ειρηνικά. Ακόμα μια σκέψη ήταν η ειρηνική επίλυση των διαφορών να γίνεται με τη δημιουργία και μεσολάβηση ενός διεθνούς δικαστικού οργάνου, όπου θα προσέφευγαν τα κράτη που έχουν διαφορές, αποφεύγοντας έτσι τη βίαιη αντιπαράθεση. Προτάθηκε επίσης να συγκροτηθεί μια συνομοσπονδία ανεξάρτητων κρατών, στην Ευρώπη ή αλλού, με κοινά όργανα που θα επέτρεπαν και θα ενίσχυαν την εδραίωση ομαλών σχέσεων μεταξύ των μελών της. Η ιδέα μίας ευρωπαϊκής συνομοσπονδίας, στην οποία όλα τα κράτη θα είχαν δημοκρατική διακυβέρνηση, ήταν κεντρική και στον E. Kant, στη σύλληψή του για τη «διαρκή ειρήνη» (ibid.).

Στη σχετική λίστα ιδεών ανήκαν και οι τακτικές συνδιασκέψεις των Μεγάλων κυρίως Δυνάμεων, που λειτουργούσαν σαν ένα «διευθυντήριο» κατά το 19^ο αιώνα, για την αντιμετώπιση διεθνών προβλημάτων³. Από το 1815 έως το 1900 έχει υπολογιστεί ότι οι Μεγάλες Δυνάμεις⁴ βρέθηκαν σε τέτοιες διασκέψεις 49 φορές, ως αυτοδιορισμένοι υπεύθυνοι για τη διεθνή τάξη και την εφαρμογή της ισορροπίας ισχύος. Η ιδέα της διεξαγωγής πολυμερών διασκέψεων, στις οποίες όμως να συμμετέχουν και μικρά κράτη, στην προσπάθεια επίλυσης διεθνών διενέξεων και προβλημάτων ήταν αρκετά πιο πλουραλιστική. Τέτοιες διασκέψεις θα βλέπαμε είτε μετά το τέλος ενός πολυμερούς πολέμου [όπως στο Συνέδριο της Βιέννης (1814-1815)], είτε και όχι.

³ Κατά την περίοδο 1817-1824, στα πλαίσια του γνωστού ως «συστήματος των Συνεδρίων», έλαβαν χώρα πέντε τέτοια συνέδρια. Στη συνέχεια, στο πλαίσιο πλέον της «Ευρωπαϊκής Συμφωνίας» (*Concert of Europe*) έλαβαν χώρα διάφορες συναντήσεις ή συνέδρια, όπως το Συνέδριο των Παρισίων (1856), το Συνέδριο του Βερολίνου (1878) και η Διάσκεψη της Κωνσταντινούπολης για τη Βαλκανική κρίση (Δεκέμβριος 1876 - Ιανουάριος 1877).

⁴ Στο σύστημα αυτό καλούνταν μόνο περιστασιακά οι εκπρόσωποι των άλλων κρατών για να εκθέσουν τις απόψεις τους.

Μία άλλη προσέγγιση διεθνούς δράσης ήταν η θέσπιση διακρατικών⁵ οργανισμών, οικουμενικών ή περιφερειακών, για την αντιμετώπιση πρακτικών και λειτουργικών θεμάτων, που ξεκίνησε με την «*Central Commission for Navigation on the Rhine*» (Κεντρική Επιτροπή για την πλοήγηση του ποταμού Ρήνου), τον πρώτο διεθνή οργανισμό που θεσπίστηκε στο Συνέδριο της Βιέννης. Μεταγενέστερα (περιέργως αργά, κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου), εμφανίστηκε η ιδέα της δημιουργίας ενός οικουμενικού – διεθνούς (διακυβερνητικού) γενικού πολιτικού οργανισμού, κυρίως στις ΗΠΑ, στη Βρετανία και στη Γαλλία. Ο πρώτος οικουμενικός γενικός πολιτικός οργανισμός στην ιστορία της ανθρωπότητας είναι η Κοινωνία των Εθνών (ΚΤΕ), η οποία δημιουργήθηκε το 1919. Ενδιαφέρουσα ήταν και η σκέψη της δημιουργίας διεθνικών (*transnational*) μη κυβερνητικών οργανώσεων (ΜΚΟ)⁶ για την προαγωγή διεθνών ζητημάτων, όπως οι ειρηνιστικές οργανώσεις του 19^{ου} αιώνα. Σήμερα οι διεθνικές ΜΚΟ είναι χιλιάδες και επιτελούν σημαντικό έργο σε διάφορους τομείς, συμπληρώνοντας και ενίοτε υποκαθιστώντας το έργο των διακυβερνητικών οργανισμών ή εμφανιζόμενες ακόμα και ως διεθνείς ομάδες πίεσης προς τα κράτη και τους διεθνείς οργανισμούς (*ibid.*).

Οι πολυάριθμοι πολυμερείς οργανισμοί που εμφανίστηκαν, μπορούν γενικά να διακριθούν σε παγκοσμίου ή περιορισμένου εύρους, με γενικούς ή ειδικευμένους σκοπούς και με διάφορους τρόπους λήψης των αποφάσεων εντός αυτών. Ο πολυμερισμός έχει μακρά ιστορία, αλλά συνδέεται κυρίως με την εποχή μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, κατά τη διάρκεια της οποίας υπήρξε μια πληθώρα συμφωνιών, υπό την ηγεσία κυρίως των ΗΠΑ. Στην καρδιά του βρίσκεται η παγκόσμια άποψη του Αμερικανού Προέδρου F. Roosevelt, που αγωνίστηκε για έναν κόσμο βασισμένο σε 4 βασικές ανθρώπινες ελευθερίες: της έκφρασης, της θρησκείας, της θέλησης και την ελευθερία από το φόβο. Για να γίνει αυτό, ο F. Roosevelt ονειρεύτηκε έναν ενιαίο οργανισμό σε παγκόσμιο επίπεδο που θα έφερνε όλα τα κράτη μαζί, προκειμένου να διατηρηθεί η διεθνής ειρήνη και ασφάλεια, να προωθηθεί η ανάπτυξη της διεθνούς

⁵ Κατά το 19^ο αιώνα υπήρχαν 3 είδη διεθνών λειτουργικών οργανισμών: οι επιτροπές για διεθνείς ποταμούς (όπως η Επιτροπή για το Ρήνο, καθώς και η Επιτροπή για τον ποταμό Δούναβη, η οποία δημιουργήθηκε στο Συνέδριο των Παρισίων το 1856), οργανώσεις με μέλη ευρωπαϊκά κράτη που κάλυπταν θέματα οικονομικά, υγείας, επιδημιών ή άλλα που δεν ήταν διατεθειμένα να καλύψουν έτερα κράτη στα εδάφη τους (όπως η Οθωμανική Αυτοκρατορία και η Κίνα) και λειτουργικοί οργανισμοί με οικουμενικό χαρακτήρα (με πρώτη παγκοσμίως τη Διεθνή Τηλεγραφική Ένωση που ιδρύθηκε το 1865, δεύτερη την Παγκόσμια Ταχυδρομική Ένωση που ιδρύθηκε το 1874, και τρίτη τη Γενική Διάσκεψη Μέτρων και Σταθμών).

⁶ Από τις πρώτες ΜΚΟ χρονικά ήταν η «Διεθνής Επιτροπή του Ερυθρού Σταυρού».

συνεργασίας για την επίλυση κοινών οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών προβλημάτων και να ενισχυθούν τα ανθρώπινα δικαιώματα και οι θεμελιώδεις ελευθερίες. Κάπως έτσι ιδρύθηκε ο ΟΗΕ, λαμβάνοντας υπόψη τα λάθη και τις αδυναμίες της ΚΤΕ. Οι δε αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών (ΣΑΗΕ) είναι υποχρεωτικές (κάτι που δεν συνέβαινε με την ΚΤΕ η οποία μπορούσε να κάνει μόνο συστάσεις και μάλιστα με ομοφωνία). Ο ΟΗΕ ανέλαβε σημαντικές πρωτοβουλίες, σε πολλές συγκρούσεις μέχρι το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Μαζί με τους συναφείς συνδεδεμένους οργανισμούς του, έπαιξε σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση του σύγχρονου μεταπολεμικού πολυμερούς συστήματος, καλύπτοντας ένα ευρύ φάσμα θεματολογίας που απαιτούσε πολυμερή προσέγγιση.

Ιδιαιτερότητες και στρατηγικές μικρών κρατών

Τα μικρά κράτη αποτελούν σήμερα την πλειοψηφία των κρατών μελών του ΟΗΕ και είναι από τους ισχυρότερους υποστηρικτές του πολυμερούς συστήματος. *«Επειδή δεν έχουμε καμία δυνατότητα μονομερούς δράσης, η μετριοπάθεια, η λογικότητα, η συνεργασία, η διαβούλευση και ο συμβιβασμός μας έρχονται φυσικά. Αυτές είναι όλες οι ιδιότητες ενός καλού γεφυροποιού και ενός καλού συντονιστή»*, είχε δηλώσει, επί τούτου, ο αναπληρωτής μόνιμος εκπρόσωπος της Σιγκαπούρης στον ΟΗΕ, Μ. Νεο (ΙΡΙ, 2014).

Αυτό που επισημαίνεται για τα μικρά κράτη, τα οποία μοιράζονται βασικές προκλήσεις για την αποτελεσματική συμμετοχή τους στη διεθνή συνεργασία και διπλωματία καθώς και στη χάραξη διεθνούς πολιτικής – ιδίως σε ό,τι αφορά στην ασύμμετρη πρόσβαση σε πληροφορίες, αλλά και σε περιορισμούς και διαρθρωτικά εμπόδια στο σύστημα των Ηνωμένων Εθνών – είναι ότι πλέον η ίδια η συστημική φύση είναι τέτοια που αυτά μπορούν όντως να διαδραματίσουν έναν ιδιαίτερο ρόλο στη συνολική προσπάθεια. **Η προστιθέμενη αξία τους είναι πλέον αναμφισβήτητη**, ενώ συχνά μπορούν και υιοθετούν εκείνο τον τύπο ηγεσίας στην παγκόσμια σκηνή, που δύναται να φέρει την επιθυμητή αλλαγή. Ο μόνιμος εκπρόσωπος της Δανίας στα Ηνωμένα Έθνη, Ι. Petersen, επαινώντας το πολυμερές σύστημα, έχει σημειώσει ότι για μικρά κράτη όπως το δικό του, η διεθνής αρένα είναι ο ιδανικός χώρος για την προώθηση των εθνικών προτεραιοτήτων με συνεργατικό και εποικοδομητικό τρόπο, συμπληρώνοντας μάλιστα πως ο λόγος που επιλέγουν την επιρροή, είναι απλά επειδή, όντας μικρό κράτος, είναι πολύ πιο έντονο το ενδιαφέρον τους προς την ανοιχτή οικονομία και ένα σύστημα ανοιχτού εμπορίου (ibid.).

Ταυτόχρονα όμως, πολλά μικρά κράτη αντιμετωπίζουν και **συστημικές δυσχέρειες στην προώθηση των συμφερόντων τους**. Δεδομένων των περιορισμένων πόρων τους, εξαρτώνται από την οικοδόμηση στρατηγικών συνεργασιών και συμμαχιών, που σημαίνει συμμετοχή σε ένα σύνθετο πλέγμα θεσμών και διαδικασιών, λιγότερο ή περισσότερο επίσημων, δίνοντας συχνά προτεραιότητα στην επιρροή παρά στη διατήρηση της αυτονομίας τους και εφαρμόζοντας τακτικά, στην πράξη, τη ρήση «ο σκοπός αγιάζει τα μέσα».

Το 1992, η Σιγκαπούρη δημιούργησε στη Νέα Υόρκη μια άτυπη και μη ιδεολογική ομάδα μικρών κρατών, γνωστή ως το «Φόρουμ των μικρών κρατών» (FOSS)⁷. Η πρώτη παρατήρηση ήταν ότι τα μικρά κράτη μειονεκτούν επειδή δε διαθέτουν «στρατηγικό βάρος». Η παρατήρηση αφορούσε και σε τρεις επιπρόσθετες ελλείψεις που αντιμετώπιζαν τότε τα μικρά κράτη μέλη εντός του ΟΗΕ. Πρώτον, αποκλείονταν συχνά από σημαντικές εσωτερικές διαπραγματεύσεις (κυρίως εκείνα τα μέλη που δεν ανήκαν σε κάποια αναγνωρισμένη ομάδα). Δεύτερον, δε μπορούσαν να αποκτήσουν σε βάθος πληροφόρηση για το τι συμβαίνει στον Οργανισμό, εκτός από σπάνιες περιπτώσεις ομάδων με εξαιρετικά ενεργούς διπλωμάτες. Τρίτον, υποεκπροσωπούσαν στα κύρια όργανα του ΟΗΕ καθώς και στα διοικητικά συμβούλια των ειδικευμένων υπηρεσιών του. Τα μέλη του FOSS είναι είτε «αναπτυσσόμενες» είτε και «αναπτυγμένες» μικρές χώρες, ως εκ τούτου, ο χαρακτηρισμός «μικρό» δε βασίζεται αποκλειστικά στην οικονομική κατάσταση. Το φόρουμ σήμερα περιλαμβάνει πάνω από 100 χώρες, σε όλες τις γεωγραφικές περιοχές και σε όλα τα επίπεδα ανάπτυξης, που συναντώνται και συζητούν θέματα που τις απασχολούν. Το 2012 πραγματοποιήθηκε με μεγάλη επιτυχία στη Νέα Υόρκη επετειακό συνέδριο 20 χρόνων, ως μαρτυρία του ρόλου και της επιρροής που διαδραματίζουν τα μικρά κράτη στον ΟΗΕ⁸, παρουσιάζοντας τις συνεισφορές τους στη διεθνή κοινότητα και επιτρέποντάς τους να μοιραστούν εμπειρίες και στρατηγικές για την ανάπτυξη (mfa.gov.sg, n.d.). Αντίστοιχο Φόρουμ έχει συστήσει και η Παγκόσμια Τράπεζα, το «Small States Forum» (SSF), τα μέλη⁹ του οποίου

⁷ Έκτοτε, η Σιγκαπούρη είναι πρόεδρος του FOSS (**Forum Of Small States**).

⁸ Το συνέδριο παρακολούθησαν περισσότεροι από 230 συμμετέχοντες από τουλάχιστον 120 χώρες, διεθνείς οργανισμούς και μη κυβερνητικούς φορείς, συμπεριλαμβανομένων ομιλητών υψηλού επιπέδου όπως ο τότε Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ Ban Ki-moon, η τότε Υπουργός Εξωτερικών των ΗΠΑ Hillary Clinton, ο πρώην Πρόεδρος της Φινλανδίας και βραβευμένος με το Νόμπελ Ειρήνης Martti Ahtisaari, και ο τότε Πρωθυπουργός του Μπουτάν Jigmi Thinley.

⁹ Η **Κύπρος** δραστηριοποιείται και στο FOSS και στο SSF, ενώ η **Ελλάδα** σε κανένα από τα δύο.

συναντήθηκαν «εικονικά» (virtually) τον Απρίλιο του 2021, σημειώνοντας ειδικότερα ότι η πανδημία έχει εκτρέψει σημαντικά τους πόρους προς την άμεση υγειονομική και οικονομική ανακούφιση, μακριά όμως από την αντιμετώπιση των τρομακτικών μακροπρόθεσμων αναπτυξιακών προκλήσεων των χωρών τους, έχοντας επίσης εκθέσει και επιδεινώσει προϋπάρχουσες ευπάθειες (The World Bank, 2021).

Αναφορικά με τις στρατηγικές και τις επιλογές των μικρών κρατών, υπάρχουν κάποια διαχρονικά «στοιχεία – κλειδιά» ιδιαίτερου ενδιαφέροντος. Έτσι, είναι πάντοτε σημαντικό να γίνεται σωστή ανάγνωση των συστημικών παραγόντων στη χρονική συγκυρία αναφοράς. Σωστή στρατηγική σημαίνει αξιοποίηση της κάθε ευνοϊκής συνθήκης ή ακόμα και δημιουργία μιας τέτοιας, εφόσον αυτό είναι δυνατόν. Τα επίπεδα ανταγωνισμού και αλληλεξάρτησης, περιφερειακά και μη, επηρεάζουν τη λήψη αποφάσεων, ωστόσο η «εξυπνάδα» έχει πολλούς τρόπους να βρει την έκφρασή της, αρκεί να υπάρχει προδραστική και εμβριθής εθνική στρατηγική, πράγμα που απαιτεί μια αντίστοιχη κουλτούρα, μια ικανή ηγεσία καθώς και μια ουσιαστική κρατική συνέχεια και συνέπεια.

Η «ταυτότητα μικρής δύναμης» (*small power identity*) μπορεί να αποτελέσει προσόν και πλεονέκτημα, αρκεί τα ίδια τα μικρά κράτη να εκμεταλλευτούν όλες τις δυνατότητες ευθυγράμμισης που εξυπηρετούν, εν τέλει, τα εθνικά τους συμφέροντα. Εκτός από την ευθυγράμμιση, που δημιουργεί ένα αίσθημα ασφάλειας και συμπληρωματικότητας, υπάρχουν και οι επιλογές της εξισορρόπησης ή της σύμπλευσης για κέρδος. Κάθε μια έχει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της, αυτό όμως που πρέπει να εξετάζεται σε πρώτο χρόνο είναι αν το μικρό κράτος είναι ικανό και πρόθυμο να επιφέρει την αλλαγή και να επηρεάσει την εξέλιξη των γεγονότων. Η ελαχιστοποίηση ή αντιστάθμιση του (δεδομένου) ελλείματος ισχύος παραμένει πάντα στρατηγικός στόχος, όμως αυτό που αλλάζει είναι το επίπεδο φιλοδοξίας και η επιθυμητή αναλογία μεταξύ επιρροής στη διεθνή σκηνή και διατήρησης της αυτονομίας ενός μικρού κράτους, καθότι αυτά τα δύο επηρεάζονται αντιστρόφως ανάλογα.

Για να μπορέσεις να επηρεάσεις τη λήψη των αποφάσεων, πρέπει καταρχάς να συμμετέχεις, όπως πρόσταζε και το ιστορικό σύνθημα «*participation and influence*», της Φινλανδίας και της Σουηδίας, αναφορικά με την Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ) της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) (Ojanen, 2000).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑ

Διάκριση βασικών εννοιών και νέα χαρακτηριστικά γνωρίσματα

Οι μελετητές των διεθνών σχέσεων έχουν εργαστεί ενδελεχώς για να ερμηνεύσουν τις επιλογές της διεθνούς διπλωματίας, μέσα από τις αλληλεπιδράσεις του πολυμερισμού, του διμερισμού και του μονομερισμού. Εκτός όμως από την αριθμητική προσέγγιση, που εστιάζει στο πλήθος των συνεργαζόμενων παραγόντων, υπάρχουν και διαφορετικές προσεγγίσεις για τη διάκριση αυτών των αλληλεπιδράσεων, βασισμένες στην ποιότητα και την αποτελεσματικότητα.

Ο πολυμερισμός (*multilateralism*) ως μορφή συνεργασίας, απαιτεί από περισσότερα από 2 κράτη, να ακολουθούν συγκεκριμένους διεθνείς κανόνες. Ξεκινώντας από αυτή τη βάση, ο πολιτικός επιστήμονας J. Ruggie κατέδειξε ότι ο πολυμερισμός επιπλέον απαιτεί χαρακτηριστικά όπως το αδιαίρετο, οι γενικευμένες οργανωτικές αρχές και η διάχυτη αμοιβαιότητα¹⁰, αποκλείοντας αφενός διαφοροποιήσεις, ανάλογες με την εξουσία ή τις ατομικές προτιμήσεις και αφετέρου ενδεχόμενες απαιτήσεις των μερών για «δούναι και λαβείν» (*quid-pro-quo*) συμφωνίες (Ruggie, 1993). Αυτός είναι **ένας ποιοτικός ορισμός της πολυμερούς προσέγγισης**. Οι κανόνες πρέπει να ισχύουν για όλους, χωρίς εξαιρέσεις (πχ. για ισχυρά κράτη), ενώ ο υπέρτατος στόχος (ιδανικά) είναι να συμπεριληφθούν όλα τα κράτη του κόσμου ως μέλη των υφιστάμενων συνεργατικών σχημάτων¹¹.

Ο πολυμερισμός τίθεται απέναντι από τη στρατηγική του μονομερισμού (*unilateralism*), όπου ένα μόνο κράτος (συνήθως μια μεγάλη δύναμη) επιδιώκει να επηρεάσει από μόνο του τον τρόπο διαμόρφωσης των διεθνών σχέσεων¹², αλλά και του διμερισμού, ο οποίος βασίζεται στον προτιμησιακό χαρακτήρα και αλλάζει τους

¹⁰ Ο αδιαίρετος χαρακτήρας απαιτεί την πολυμέρεια να βασίζεται σε ένα κοινωνικά κατασκευασμένο δημόσιο αγαθό. Οι γενικευμένες οργανωτικές αρχές και η διάχυτη αμοιβαιότητα απαιτούν την πολυμέρεια να αντιτίθεται στις διακρίσεις και στον προτιμησιακό διμερισμό. Περισσότερα για τα παραπάνω χαρακτηριστικά, στο (Scott, 2015).

¹¹ Οργανισμοί που σχηματίστηκαν στο τέλος του Β' ΠΠ, όπως ο ΟΗΕ, η Παγκόσμια Τράπεζα, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) και η Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου (GATT) αποτελούν τον **πυρήνα του κλασικού πολυμερισμού, καθώς στοχεύουν να συμπεριλάβουν όλα τα κράτη του κόσμου ως μέλη**. Για παράδειγμα, ο Χάρτης του ΟΗΕ, το ιδρυτικό του έγγραφο, βασίζεται σε πολλούς διεθνείς κανόνες που εφαρμόζονται εξίσου σε όλα τα έθνη, όπως η αρχή της κυριαρχικής ισότητας, η απαγόρευση της χρήσης βίας και η αρχή της μη επέμβασης.

¹² Για παράδειγμα, η εισβολή του Ιράκ υπό την ηγεσία της Αμερικής το 2003 δίνεται συχνά ως **παράδειγμα μονομερούς προσέγγισης** στις διεθνείς σχέσεις, επειδή αντιτάχθηκε από πολλούς από τους παραδοσιακούς συμμάχους της Αμερικής όπως η Γαλλία και η Γερμανία.

στόχους και τις προτεραιότητές του κατά περίπτωση. Για να κατανοήσουμε τον πολυμερισμό στην εξωτερική πολιτική, αυτό που είναι εξόχως σημαντικό να κατανοήσουμε είναι ο τρόπος με τον οποίο η διεθνής κοινωνία έχει διαχρονικά αναπτύξει τους θεσμούς, τους κανόνες και τα καθεστώτα. Η επιλογή του πολυμερισμού είναι ένας τρόπος για να επιτευχθεί το εθνικό συμφέρον, έχοντας πλήρη αντίληψη της ανάγκης για ομαλές διακρατικές αλληλεπιδράσεις. Αντίθετα, οι επιλογές του μονομερισμού και του διμερισμού¹³ εστιάζονται περισσότερο στην εξεύρεση τρόπων με τους οποίους ένα ισχυρό κράτος μπορεί να ασκήσει την εξωτερική του πολιτική, παραμελώντας τους διεθνείς θεσμούς και τους νομικούς περιορισμούς. Από μια συγκριτική προσέγγιση, ο πολυμερισμός αποτελεί τη διεθνολογική θεωρία και πράξη που ευνοεί τη συλλογική εκτέλεση διεθνών αποφάσεων (συλλογικά ειλημμένων από διεθνείς οργανισμούς, όπως ο ΟΗΕ) από ομάδες κυβερνήσεων και κρατών, ενώ αντίθετα ο μονομερισμός βασίζεται σε ένα είδος αλαζονείας της ισχύος και στο δίκαιο του ισχυρού (Tago, 2017).

Ο πολυμερισμός είναι μια λέξη ανοιχτή σε πολλαπλές μάλλον ερμηνείες. Το 1990, σε μια περίοδο αυξημένης αντιπαράθεσης στο πεδίο των διεθνών σχέσεων, μεταξύ νεορεαλισμού και νεοφιλελευθερισμού, ο R. Keohane όρισε τον πολυμερισμό ως «*την πρακτική συντονισμού των εθνικών πολιτικών σε ομάδες τριών ή περισσότερων κρατών*» (Keohane, 1990). Ωστόσο, παρόλο που όσο περισσότερα μέλη συμμετέχουν, τόσο τα προκύπτοντα κέρδη ευημερίας είναι εκτενέστερα από τα αντίστοιχα των ολιγομελών μηχανισμών ή άλλων προτιμησιακών καθεστώτων μικρότερης κλίμακας, παράλληλα τόσο πιο δύσκολο γίνεται τότε και το να κυβερνηθεί το πολυμερές σύστημα. Ήδη από τα μέσα της δεκαετίας εκείνης παρατηρήθηκε ότι οι ίδιες οι (σχεδόν παγκόσμιες) πολυμερείς θεσμικές προσεγγίσεις (όπως ο ΟΗΕ), έδειχναν να αποδυναμώνονται και πρακτικά μάλλον να αποτυγχάνουν. Αυτές οι αποτυχίες αντιπροσώπευαν όχι μόνο μια **ολοένα αυξανόμενη έλλειψη διεθνούς συναίνεσης**, αλλά και μια λανθασμένη εμμονή με τον κλασικό πολυμερισμό, ως πανάκεια για όλα τα δεινά του κόσμου.

¹³ Ένα **τυπικό παράδειγμα διμερισμού** μπορεί να φανεί στην περιοχή Ασίας – Ειρηνικού, όπου οι ΗΠΑ μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου δημιούργησαν το λεγόμενο «Σύστημα του Σαν Φρανσίσκο» ή αλλιώς δίκτυο συμμαχιών «*hub-and-spokes*», όπου οι Ηνωμένες Πολιτείες λειτουργούν ως «κόμβος» και η Ιαπωνία, η Νότια Κορέα, οι Φιλιππίνες, η Ταϊβάν και η Αυστραλία ως «ακτίνες». Επιπλέον, η Συνθήκη για τη μείωση των νέων στρατηγικών όπλων είναι ένα παράδειγμα διμερισμού. Το 2010, οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Ρωσία μίλησαν απευθείας μεταξύ τους για το πώς να μειώσουν τα πυρηνικά τους όπλα, προκειμένου να βοηθήσουν στην πρόληψη του πυρηνικού πολέμου και των πυρηνικών ατυχημάτων (Wikipedia, n.d.)

Σταδιακά, το σύνολο των διεθνών δρώντων, κρατικών και μη, αναζήτησαν διεξόδους αντιμετώπισης της παραπάνω δυσλειτουργίας και κάλυψης του κενού, με στόχο την επαύξηση της αποτελεσματικότητας. Κάτι ανάλογο έπραξαν και τα μικρά κράτη, με δεδομένη την ασύμμετρη σχεσιακή τους υπόσταση. Με άλλα λόγια, η ανάγκη για νέες μορφές διεθνών καθεστώτων, που θα άφηναν σταδιακά στην άκρη τις προϋπάρχουσες υπερ-φιλόδοξες προσπάθειες (οι οποίες απαιτούσαν σχεδόν παγκόσμια συναίνεση), ώστε να προχωρήσει ένα σχέδιο συλλογικής δράσης, προέκυψε κατά την ίδια την εξελικτική διαδικασία του διεθνούς συστήματος.

Ένα νέο χαρακτηριστικό, λοιπόν, ήταν η αυξανόμενη εξάρτηση από ολιγομελείς συμφωνίες - συνεργασίες και συνασπισμούς, άτυπους και λιγότερο δεσμευτικούς, ειδικά σχεδιασμένους μεταξύ μικρότερου αριθμού ενδιαφερόμενων, πρόθυμων και ικανών χωρών. Το 1992, ο πολιτικός οικονομολόγος M. Kahler επινόησε τον όρο «*minilateralism*» («μινιμερισμός» σε ελεύθερη μετάφραση του γράφοντος) και ο όρος στη συνέχεια διαδόθηκε από τον δημοσιογράφο M. Naim (Patrick, 2015b). Υπό μια προσέγγιση, ο όρος αφορά στην ιδέα ότι οι διεθνείς παράγοντες μπορούν να «φέρουν στο τραπέζι το μικρότερο δυνατό αριθμό χωρών που απαιτούνται για να έχουν τον μεγαλύτερο δυνατό αντίκτυπο στην επίλυση ενός συγκεκριμένου προβλήματος» (Engelbrekt, 2016). Μια «*minilateral*» (συναντάται αλλού και ως «*plurilateral*») συνθήκη είναι καταρχήν ένας ειδικός τύπος πολυμερούς συνθήκης. Για μια μερίδα μελετητών, είναι και **μια έκφανση «έξυπνου» πολυμερισμού**, καθώς εμπειρικά φαίνεται ότι είναι περισσότερο αποτελεσματική από τις μεγάλης κλίμακας πολυμερείς διαπραγματεύσεις, που σταμάτησαν να αποφέρουν αποτελέσματα πριν από περίπου δυο δεκαετίες. Στο σημείο αυτό, είναι ιδιαίτερα σημαντικό να καταγραφεί ότι δεν υπάρχει κάποιος «μαγικός αριθμός»¹⁴ κρατών ή παραγόντων που να οδηγεί στη μέγιστη αποτελεσματικότητα. Κάθε περίπτωση και κάθε τομέας διεθνούς ενδιαφέροντος είναι διαφορετικός και έχει τις δικές του ιδιαιτερότητες (Naim, 2009).

¹⁴ Το G-20 αντιπροσωπεύει το 85% της παγκόσμιας οικονομίας. Τα μέλη του θα μπορούσαν να καταλήξουν σε μια σημαντική εμπορική συμφωνία μεταξύ τους και να την κάνουν ακόμη μεγαλύτερη, επιτρέποντας σε οποιαδήποτε άλλη χώρα να συμμετάσχει εάν το επιθυμεί. Στην κλιματική αλλαγή, 20 είναι οι κορυφαίοι ρυπαντές στον κόσμο που αντιπροσωπεύουν το 75% των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου του πλανήτη. Για τη διάδοση των πυρηνικών όπλων 21 είναι οι αναγνωρισμένες και de facto πυρηνικές χώρες, καθώς και άλλες που τους ενδιαφέρουν. Αναφορικά με την αφρικανική φτώχεια, 12 είναι οι χώρες, συμπεριλαμβανομένων των μεγαλύτερων χωρών δωρητών και των υποσαχάρων χωρών με τις περισσότερες ανάγκες. Όσον αφορά το HIV/AIDS, 19 χώρες αντιπροσωπεύουν σχεδόν τα δύο τρίτα των θανάτων που σχετίζονται με το AIDS στον κόσμο (Naim, 2009)

Η κύρια διαφοροποίηση *multilateralism - minilateralism* είναι ότι στον τελευταίο, άτυπες ομάδες ομοϊδεατών χωρών δημιουργούν αυτοσχέδιες λύσεις σε παγκόσμια προβλήματα, σε πολλαπλούς τομείς πολιτικής, συμπεριλαμβανομένης (**ενδεικτικά**) της διεθνούς μετανάστευσης, της δημόσιας υγείας, της ενεργειακής ασφάλειας, της διακυβέρνησης του διαδικτύου και του ελέγχου των όπλων, **χωρίς να υπάρχει η απαίτηση για «παγκοσμιότητα»**. Η επικέτα του «μινιμερισμού» υπογραμμίζει τόσο την ανεπισημότητα όσο και την ποικιλομορφία των μορφών που μπορούν να εμφανιστούν¹⁵. Η συμμετοχή σε ορισμένες ομάδες μπορεί να είναι αποκλειστικά από κράτη, ενώ αλλού μπορεί να είναι πιο ετερογενής, συμπεριλαμβανομένων και μη κυβερνητικών παραγόντων, εταιρειών, ιδιωτικών ιδρυμάτων, δικτύων και άλλων παραγόντων (Paris, 2019). Όπως σημειώνει ο Patrick (2014):

Οι κυβερνήσεις έχουν αρχίσει να λειτουργούν σε πολλούς χώρους ταυτόχρονα, συμμετέχοντας σε μια σειρά από δίκτυα ειδικών θεμάτων και εταιρικές σχέσεις των οποίων η ιδιότητα μέλους ποικίλλει ανάλογα με τα συμφέροντα της κατάστασης, τις κοινές αξίες και τις σχετικές δυνατότητες.

Στην ξενόγλωσση βιβλιογραφία, μια πληθώρα επιθέτων αναφέρεται ακριβώς σε αυτή την ποικιλία επιλογών, σχετικά με τα όργανα πολυμερούς συνεργασίας, συνδυαστικά και επιλεκτικά, όπως «*flexible*», «*messy*», «*contested*», «*multi*», «*a' la carte*», «*new*», «*complex multilateralism*» (Patrick, 2015a). Στην ίδια συζήτηση ακούγεται συχνά και η διαδικασία του «*forum shopping*»¹⁶, όρος ο οποίος – ειδικότερα για τη μελέτη των διεθνών σχέσεων – αναφέρεται στη δυνατότητα διαμοιρασμού των πόρων και των επιλογών ενός διεθνούς παράγοντα ανάμεσα σε διαφορετικές πλατφόρμες επίτευξης στόχων. Η παγκόσμια πολιτική σκηνή δίνει πλέον στα κράτη δυνατότητες ευελιξίας και την ευκαιρία να δημιουργήσουν νέους, κατάλληλους για συγκεκριμένο σκοπό και προσαρμοσμένους στην παρούσα γεωπολιτική θεσμούς, αντί να βασίζονται σε παρωχημένους και σκληρωτικούς.

¹⁵ **Ενδεικτικά** φόρουμ αυτού του είδους «μινιμερισμού» είναι τα G7 και G20, το FOSS (Forum of Small States), οι BRICS (Brazil, Russia, India, China, and South Africa), οι QUAD (Quadrilateral Security Dialogue: United States, Australia, India, and Japan), ο SCO (Shanghai Cooperation Organisation), οι MIKTA (Mexico, Indonesia, Republic of Korea, Turkey and Australia), οι εκατοντάδες OPAs [Open Plurilateral Agreements εντός ή εκτός πλαισίου Παγκοσμίου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ)], ακόμα και οι P5 [5 μόνιμα μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών (UNSC)] καθώς και οι E10 (10 μη μόνιμα μέλη).

¹⁶ Είναι ένας συνηθισμένος όρος για την πρακτική νομικών διαδίκων, όταν η δικαστική τους υπόθεση εκδικάζεται σε ένα επιλεγμένο δικαστήριο, με τη μεγαλύτερη πιθανότητα να δώσει ευνοϊκή απόφαση.

Η διαδικασία αυτή, βέβαια, δεν ήταν πάντα ρόδινη, καθώς σε κάποιες περιπτώσεις η άνοδος εναλλακτικών πλαισίων και θεσμών αντικατόπτριζε περισσότερο τον ανταγωνισμό και λιγότερο την επιθυμία για εταιρική σχέση, υποδηλώνοντας μια συνειδητή απόφαση ενός συνασπισμού δυσαρεστημένων παραγόντων να αμφισβητήσει τις εντολές, τους κανόνες και τις πρακτικές καθιερωμένων διεθνών ιδρυμάτων. Αυτός ο «ανταγωνιστικός πολυμερισμός», όπως τον ονομάζουν οι πολιτικοί επιστήμονες J. C. Morse και R. Keohane, μπορεί να έχει δύο μορφές. Η πιο μετριοπαθής είναι όταν τα δυσαρεστημένα με το «status quo» κράτη προσπαθούν να αντικαταστήσουν το υφιστάμενο περιβάλλον πολυμερούς συζήτησης και χάραξης πολιτικής με ένα εναλλακτικό θεσμικό όργανο εκ των υπαρχόντων, του οποίου την εντολή και τους κανόνες αποφάσεων βρίσκουν πιο συμπαθή. Η πιο ριζοσπαστική μορφή – στρατηγική είναι να προσπαθήσουν να δημιουργήσουν μια εντελώς νέα ρύθμιση¹⁷ (Morse & Keohane 2014).

Το πολυμερές σύστημα διέρχεται αναμφισβήτητα μια βαθιά σειρά αλλαγών, όπου όλοι θα πρέπει να προσαρμοστούν, με κύριο αποτέλεσμα τους τη μετατροπή από κλειστό σε ανοιχτό (Langenhove, 2010). Έχοντας ήδη αποτυπώσει αρκετά από τα νέα χαρακτηριστικά γνωρίσματα, αυτό που εν τέλει έχει τη μεγαλύτερη σημασία είναι οι στρατηγικές επιλογές των κρατών να δημιουργούν θετικό αποτέλεσμα. Οι Alexandroff, Bradford και Tiberghien (2020) έχουν ορίσει ως «αποτελεσματικό πολυμερισμό» τις επιλεκτικές, στοχευμένες και σκόπιμες εκείνες ενέργειες, μέσω διαφόρων συνασπισμών, η ενθάρρυνση των οποίων πιστεύεται ότι αποτελεί «ζωτικό εργαλείο» για την αντιμετώπιση των προκλήσεων που αντιμετωπίζει σήμερα γενικότερα το διεθνές σύστημα και ειδικότερα η G20¹⁸. Σε κάθε περίπτωση, **η αποτελεσματικότητα αποτελεί το στόχο και την πεμπτούσια όλων των προσπαθειών** και έχει δώσει το έναυσμα για τις εκτεταμένες προσπάθειες συστημικής ανανέωσης του πολυμερούς εγχειρήματος, στο σύνολό του.

¹⁷ Κάτι τέτοιο συνέβη το 2010-2011 όταν περίπου 30 χώρες στο δυτικό ημισφαίριο ξεκίνησαν ένα νέο πολυμερές μπλοκ – την «Κοινότητα των Κρατών της Λατινικής Αμερικής» (CELAC) που απέκλεισε συνειδητά τις ΗΠΑ και τον Καναδά και του οποίου τα περισσότερα (αριστερά) μέλη ήλπιζαν ότι θα μπορούσαν τελικά να ανταγωνιστούν τον «Organization of American States» (OAS).

¹⁸ Σε επίπεδο G20, η Ιαπωνία κατάφερε να παρέμβει μαζί με άλλους για να συνάψει με επιτυχία την «Comprehensive and Progressive Agreement for Trans-Pacific Partnership» (CPTPP), παρόλο που η προηγούμενη κυβέρνηση των ΗΠΑ είχε αποχωρήσει από την εμπορική σχέση. Αυτό είναι ένα **παράδειγμα αποτελεσματικής πολυμερούς προσέγγισης εν δράσει**.

Επίδραση του διεθνούς συστήματος στην ανάπτυξη εναλλακτικών μοντέλων

Τέσσερα ξεχωριστά μοντέλα πολυμερισμού ανταγωνίστηκαν, κατά βάση, για την υπεροχή: οι «Χάρτες» (*Charters*), οι «Λέσχες» (*Clubs*), οι «Συναυλίες» (*Concerts*) και οι «Συνασπισμοί» (*Coalitions*) της παγκόσμιας τάξης. Πρόκειται για διαφορετικά μοντέλα, κάθε ένα από τα οποία διεκδίκησε μια διακριτή αρετή: νομιμότητα, αλληλεγγύη, ικανότητα και ευελιξία, αντίστοιχα (Patrick, 2021).

Ο προσανατολισμός ενός «Χάρτη» έδωσε υπερηφάνεια στα Ηνωμένα Έθνη και άλλους πολυμερείς οργανισμούς που βασίζονται σε Συνθήκες και αντικατοπτρίζουν την αρχή της κυριαρχικής ισότητας. Παρόλα τα λάθη του, ο ΟΗΕ απολαμβάνει απaráμιλλη παγκόσμια νομιμότητα ως διεθνής θεσμός, λόγω της καθολικής του συμμετοχής, του νομικά δεσμευτικού Χάρτη και της αποκλειστικής του εξουσίας να επιτρέπει τη χρήση βίας – υπό την αιγίδα του ΣΑΗΕ. Όπως έχει δηλώσει ο Υπουργός Εξωτερικών των ΗΠΑ Antony Blinken, «*δεν υπάρχει υποκατάστατο για το έργο που κάνει ο ΟΗΕ, τη νομιμότητα που φέρνει, την εμπέλεια που επιτρέπει*» (ibid.). Η δεύτερη προσέγγιση, αυτή των «Λεσχών» (ή «Συλλόγων»), έχει ως στόχο να αναθερμάνει και να επαναπροσδιορίσει τη δυτική κοινότητα των προηγμένων δημοκρατιών της αγοράς, ως τον πυρήνα ενός ανοιχτού διεθνούς συστήματος, βασιζόμενου σε κανόνες και επικεντρώνεται κυρίως στην ενίσχυση των υφιστάμενων πολυμερών θεσμών που ενώνουν τις ελεύθερες κοινωνίες του κόσμου και, εάν είναι απαραίτητο, την επέκτασή τους ή τη δημιουργία νέων (ibid.).

Ως μια τρίτη τάση θα μπορούσε να θεωρηθεί η ανάθεση της ευθύνης για διεθνή τάξη σε μια ανανεωμένη έκδοση της «Συναυλίας των Μεγάλων Δυνάμεων» του 19^{ου} αιώνα. Αυτή η ρήτρα, που δημιούργησε την ευρωπαϊκή «Συναυλία», συνεπάγεται συνεργασία και αυτοσυγκράτηση, καθώς και ένα σιωπηρό κώδικα: οι μεγάλες δυνάμεις λαμβάνουν όλες τις σημαντικές αποφάσεις, οι εσωτερικές αλλαγές σε οποιοδήποτε μέλος ελέγχονται αυτές και οι ίδιες δεν αμφισβητούν η μια την άλλη, ενώ η «Συναυλία» αποφασίζει για όλες τις διαφορές. Τα μέλη μιας τέτοιας παγκόσμιας διεύθυνσης, που περιλαμβάνουν λιγότερο ή περισσότερο φιλελεύθερα κράτη, θα συμφωνούσαν να υποτάξουν τις ιδεολογικές και πολιτικές τους διαφορές στο συμφέρον της από κοινού διαχείρισης παγκόσμιων και περιφερειακών κρίσεων και συνεργασίας σε κοινές απειλές όπως η κλιματική αλλαγή, οι πανδημίες, ο πυρηνικός πολλαπλασιασμός και η τρομοκρατία. Τέλος, το τελευταίο μοντέλο του

«Συνασπισμού» δίνει προτεραιότητα σε μια ευέλικτη «à la carte» προσέγγιση. Η ταυτότητα και ο αριθμός των μερών σε κάθε δεδομένη περίπτωση θα εξαρτάται από τη φύση της παγκόσμιας πρόκλησης, το βαθμό ενδιαφέροντος μεταξύ όλων των πιθανών συμμετεχόντων και τις σχετικές ικανότητες που μπορούν να φέρουν οι φορείς αυτοί στο τραπέζι της διαπραγματεύσεως (ibid.).

Ενδεικτικά, μπορεί κανείς να βρει στοιχεία και των τεσσάρων προσεγγίσεων στην εξωτερική πολιτική του νυν Προέδρου των ΗΠΑ Joe Biden, ο οποίος, μετά την ανάληψη της διακυβέρνησης, δήλωσε ότι η Αμερική «επέστρεψε» στον ΟΗΕ, επαναπροσδιόρισε τις ΗΠΑ στους σκοπούς του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, επιβεβαίωσε την ένταξη τους στον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (ΠΟΥ) και δεσμεύτηκε για μια ισχυρή ηγεσία πριν από την επόμενη σύνοδο κορυφής του ΟΗΕ. Η αμερικανική διοίκηση γνωρίζει ότι οι περισσότερες διεθνικές προκλήσεις δεν μπορούν να επιλυθούν μόνο από τις δημοκρατίες και η συντονισμένη δράση μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων θα είναι ουσιαστική. Ένα παράδειγμα είναι η πυρηνική συμφωνία του Ιράν [γνωστή ως «Κοινό Συνολικό Σχέδιο Δράσης» (JCPOA)]. Η ανάπλαση και επιβολή αυτής της συμφωνίας θα απαιτήσει εταιρική σχέση των ΗΠΑ όχι μόνο με τη Γαλλία, τη Γερμανία και το Ηνωμένο Βασίλειο, αλλά και με την Κίνα και τη Ρωσία. Το δίλημμα επισημαίνεται ακόμη περισσότερο στην κλιματική αλλαγή, δεδομένης της ευθύνης της Κίνας για το 27% περίπου των παγκόσμιων εκπομπών αερίων θερμοκηπίου (για το 2019)¹⁹ (Patrick, 2021).

Διακρίνοντας το έντονο ενδιαφέρον που προσφέρει στην ανάλυση η μελέτη των ΗΠΑ, αυτό που μάλλον θα συμβεί είναι η στήριξη τους σε μια διευρυνόμενη σειρά συνασπισμών των οποίων το μέγεθος και η ιδιότητα μέλους μπορούν να προσαρμοστούν σε συγκεκριμένες περιπτώσεις, καθώς και στα συμφέροντα και τις αρμοδιότητες συγκεκριμένων χωρών. Τέτοιες ρυθμίσεις είναι ήδη καλά εδραιωμένες και ενίοτε συναντώνται με την ετικέτα «G-X»²⁰, αποτελώντας ωστόσο μια πρακτική της σύγχρονης διπλωματίας χωρίς ισχυρά νομικά θεμέλια ή καθιερωμένους εσωτερικούς κανόνες (Engelbrekt, 2016 και Patrick, 2015a). Η G-7 γεννήθηκε ως αποτέλεσμα των τεράστιων οικονομικών προβλημάτων που αντιμετώπιζε ο κόσμος τη δεκαετία του 1970 και αποτελείται από παράγοντες που αντιπροσωπεύουν

¹⁹ Έχοντας κατά νου αυτή την πραγματικότητα, η κυβέρνηση J. Biden ανέστησε το «Φόρουμ των Μεγάλων Οικονομιών» της εποχής του προέδρου B. Obama, μια ομάδα μεγάλων εκπομπέων.

²⁰ Το «X» δείχνει ένα μεταβλητό αριθμό μερών.

περίπου το ήμισυ της παγκόσμιας οικονομίας²¹, ενώ η G-20 χρησίμευσε από το 2008 ως το κορυφαίο παγκόσμιο φόρουμ²². Άλλοι συνασπισμοί είναι πιο εξειδικευμένοι, όπως η «*Proliferation Security Initiative*» (PSI) που δημιουργήθηκε το 2003 για να απαγορεύσει τις αποστολές όπλων μαζικής καταστροφής και σχετικής τεχνολογίας, αλλά και η «*High Ambition Coalition (HAC) for Nature and People*», που ιδρύθηκε στα τέλη του 2020, για την προώθηση της παγκόσμιας διατήρησης της βιοποικιλότητας.

Ιστορικά, οι **αλλαγές στη διαμόρφωση της παγκόσμιας ισχύος, στις σχέσεις εξουσίας και στην πολικότητα των διεθνών σχέσεων** καθώς και οι επιπτώσεις αυτών στις διπλωματικές σχέσεις των μεγάλων δυνάμεων και των διεθνών θεσμών ασφαλείας, διαδραμάτιζαν σημαντικό ρόλο στις επιλογές που υπήρχαν κάθε φορά στο τραπέζι, για τους μικρότερους ή μεγαλύτερους παράγοντες, κρατικούς και μη. Ανάλογη με τη συστημική συγκυρία, ήταν και η προσπάθεια χαρτογράφησης των απαντήσεων από τις ανεπίσημες και επίσημες θεσμικές ρυθμίσεις. Παρακολουθώντας το μεταψυχροπολεμικό διεθνές σύστημα, η αμερικανική κυβέρνηση κατά τη δεκαετία του 1990 είχε τον έλεγχο της διεθνούς ατζέντας ασφαλείας, ανεξάρτητα από το αν συγκεκριμένα θέματα ημερήσιας διάταξης ανήκαν στο παραδοσιακό ή μη παραδοσιακό είδος. Το τελευταίο ήταν εμφανές στην τότε G7, όπου οι επιθυμίες των σοβιετικών και ευρωπαϊών ηγετών για παραχωρήσεις αμερικανικής πολιτικής σχεδόν δεν ακούστηκαν καν, από την κυβέρνηση του G. Bush. Ωστόσο, όταν το Ιράκ επιτέθηκε στο Κουβέιτ, η ίδια κυβέρνηση απέτρεψε όλες τις αντιρρήσεις και δημιούργησε έναν εντυπωσιακό συνασπισμό (*Coalition*) για να εκδιώξει το στρατό του S. Hussein από το έδαφος του Κουβέιτ (Engelbrekt, 2016). Σταδιακά βέβαια, αποτυπώθηκε η φθίνουσα πορεία της «μονοπολικής στιγμής» της αμερικανικής υπεροχής. Έτσι, την επόμενη δεκαετία, η κυβέρνηση των ΗΠΑ είχε σαφώς μικρότερο έλεγχο επί της διεθνούς ατζέντας ασφαλείας²³. Στη σύνοδο κορυφής της G8 στην Οκινάουα το 2000, η

²¹ Από τη δεκαετία του 1970, η ομάδα και τα μετέπειτα πρόσθετα μέλη της συναντήθηκαν δεκάδες φορές για να συνεργαστούν σε μεγάλα παγκόσμια ζητήματα που επηρεάζουν τη διεθνή οικονομία, την ασφάλεια, το εμπόριο, την ισότητα και την αλλαγή του κλίματος. Κατά περιόδους, αποτελούνταν από 5, 6, 7 και 8 κράτη μέλη. Στην κορυφή της ημερήσιας διάταξης για το 2021 ήταν η πανδημία και οι επιπτώσεις της στην παγκόσμια οικονομία, με έμφαση στην ανάκαμψη και τον εμβολιασμό κατά της COVID-19 παγκοσμίως.

²² Για τους G7 και G20 γίνεται αναφορά και στο Κεφάλαιο 2.

²³ Το ψήφισμα 1322 του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών (ΣΑΗΕ), το οποίο εγκρίθηκε τον Οκτώβριο του 2000 και επέκρινε τις ισραηλινές καταναγκαστικές ενέργειες κατά του παλαιστινιακού πληθυσμού στα κατεχόμενα εδάφη, εκθέτοντας έτσι το Τελ Αβίβ σε μια σιωπηρή αμερικανική επίπληξη καθώς και έντονη κριτική, ήταν ένα από τους λίγα όπου ο μόνιμος αντιπρόσωπος των ΗΠΑ απείχε από το βέτο.

Ιαπωνία οργάνωσε μια εξαιρετικά περιεκτική ημερήσια διάταξη, η οποία υπερέβηκε εκείνες όλων των προηγούμενων κατόχων των προεδριών G7/G8, αντικατοπτρίζοντας τα αυξανόμενα ιαπωνικά βήματα για την ενίσχυση του προφίλ της Ιαπωνίας στις διεθνείς σχέσεις, εν μέρει με το άνοιγμα σε μη δυτικές απόψεις και αξίες (ibid.).

Στα επόμενα χρόνια, η ημερήσια διάταξη του ΣΑΗΕ δεν καθοδηγούνταν από την κυβέρνηση των ΗΠΑ όσο τις προηγούμενες δεκαετίες. Η Ουάσιγκτον δεν μπορούσε πλέον να καταστείλει ανεξάρτητες προτάσεις²⁴, ενώ η εμφανώς μεγαλύτερη τάση των πέντε χωρών με δυνατότητα βέτο να απέχουν από τη χρήση του, πρότεινε έναν πιο συναινετικό τρόπο δράσης. Την ίδια περίοδο, στο πλαίσιο της διάσκεψης κορυφής ανώτατου επιπέδου, η οποία βρισκόταν στη μεγαλύτερη μεταμόρφωση από την ίδρυσή της, ο ρόλος των δυτικών κρατών μειώθηκε σαφώς, ως αποτέλεσμα της παράδοσης βασικών οικονομικών και χρηματοπιστωτικών ζητημάτων από την G-7/G-8 στην G-20²⁵ (ibid). Τέλος, ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα είναι και η παρατηρηθείσα τάση των επίσημων ρυθμίσεων και δομών, κατά τις τελευταίες δύο δεκαετίες, να **δημιουργούν όλο και περισσότερο χώρο διακυβέρνησης που βασίζεται στην ανεπισημότητα** και να αποκρυσταλλώνονται μέσα σε άτυπα διπλωματικά πλαίσια.

Κριτική στον κλασικό πολυμερισμό

Η επίσημα δομημένη θεσμική συνεργασία (βλ. ΕΕ, ΟΗΕ), παρόλο που για δεκαετίες αποτέλεσε το βέλτιστο τρόπο επίτευξης κοινών στόχων από τα κράτη, δεν κατάφερε να αποφύγει τη δομική δυσκαμψία, τόσο στη λήψη αποφάσεων όσο και στην εφαρμογή αυτών. Για παράδειγμα, στην ευρωπαϊκή γειτονιά, ήδη από τις δεκαετίες του 1970 και του 1980, οι ευρωπαίοι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής και ακαδημαϊκοί άρχισαν να αντιλαμβάνονται την αδυναμία της ΕΕ να αναλάβει αποφασιστική πολιτική δράση, να αναζωογονήσει την ευρωπαϊκή οικονομία και να προωθήσει την ολοκλήρωση. Κάποιοι εφημερίδες επινόησαν τον όρο

²⁴ Ενδεικτική ήταν η προσπάθεια της Βραζιλίας και της Τουρκίας να κατασκευάσουν μια λύση που θα απέφευγε την ανάγκη για εμπάργκο κατά του Ιράν, λόγω του προγράμματος πυρηνικής τεχνολογίας.

²⁵ Η μετατροπή της άτυπης G-20, από συνεδρίαση των Υπουργών Οικονομικών σε σύνοδο κορυφής αρχηγών κρατών και κυβερνήσεων, την περίοδο 2008-2009, επέτρεψε σε περισσότερες φωνές να απολαμβάνουν τη **δυνατότητα εμπλοκής περισσότερων ζητημάτων στις προσπάθειες πολυμερούς θεσμικής συνεννόησης.**

«*euro sclerosis*»²⁶ για να περιγράψουν την παράλυση της Ευρώπης (Wikipedia, n.d.), ενώ πολιτικοί επιστήμονες ανέπτυξαν την έννοια «*joint decision trap*» για να εξηγήσουν την παρατηρούμενη αδράνεια (Scharpf, 1988). Τρεις παράγοντες εκτιμάται ότι δημιούργησαν αυτή την «παγίδα κοινής απόφασης»²⁷ εντός της ΕΕ. Οι δομές λήψης αποφάσεων της ΕΕ, που απαιτούσαν από τα κράτη μέλη να συμφωνήσουν ομόφωνα σε κάθε νέο μέτρο πολιτικής, ο αριθμός και η ανομοιογένεια των κρατών μελών, που προκάλεσαν υψηλό κόστος συναλλαγής για την επίτευξη των αναγκαίων διμερών συμφωνιών δέσμης μέτρων και άρα συστημικά αδιέξοδα και τέλος, η αναμφισβήτητη ιδιοτέλεια των κρατών μελών, τα οποία δεν ήταν πρόθυμα να εξορθολογίσουν τη λήψη αποφάσεων και, ως εκ τούτου, να θυσιάσουν κομμάτια της εθνικής τους κυριαρχίας.

Με μια εξαιρετική αναλογία, στο επίπεδο του ΟΗΕ αντίστοιχα, οι πολυμερείς διαπραγματεύσεις για κρίσιμα ζητήματα όπως το παγκόσμιο εμπόριο, η μεταρρύθμιση του ΣΑΗΕ και η κλιματική αλλαγή δεν κατάφεραν να υλοποιηθούν με τον τρόπο και την ταχύτητα που απαιτεί η εποχή μας. Ενδεικτικά, σημειώνεται ότι ενώ οι διασκέψεις του ΟΗΕ για την κλιματική αλλαγή και το περιβάλλον κατά τη διάρκεια αρκετών δεκαετιών συνέβαλαν στην ευαισθητοποίηση σχετικά με το πρόβλημα, το ίδιο το ΣΑΗΕ μόλις το 2011 κατόρθωσε να αναγνωρίσει ρητά την ύπαρξη της κλιματικής αλλαγής ως πιθανή απειλή για τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια.

Η τελευταία φορά που ακούσαμε ότι ένας αρκετά μεγάλος αριθμός χωρών συμφώνησαν σε μια σημαντική διεθνή συμφωνία για ένα πειστικό ζήτημα είναι αρκετά μακριά. Η τελευταία επιτυχημένη πολυμερής εμπορική συμφωνία χρονολογείται πίσω στο 1994, όταν 123 χώρες συγκεντρώθηκαν για να διαπραγματευτούν τη δημιουργία του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ) και συμφώνησαν σε ένα νέο σύνολο κανόνων για το διεθνές εμπόριο²⁸. Το ίδιο ίσχυε

²⁶ Είναι ένας όρος που επινοήθηκε από τον Γερμανό οικονομολόγο Herbert Giersch τη δεκαετία του 1970 (γερμανικά: *Eurosklerose*), για να περιγράψει ένα πρότυπο οικονομικής στασιμότητας στην Ευρώπη που μπορεί να προήλθε από υπερβολικές ρυθμίσεις και υπερβολικά γενναϊόδωρες πολιτικές κοινωνικών παροχών. Ο όρος χρησιμοποιήθηκε για να περιγράψει τις ευρωπαϊκές χώρες που είχαν υψηλή ανεργία και αργή δημιουργία θέσεων εργασίας παρά τη συνολική οικονομική ανάπτυξη. Στο πολιτικό πλαίσιο, ο όρος χρησιμοποιήθηκε για να περιγράψει μια περίοδο με αντιληπτή στασιμότητα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, με αργό ρυθμό διεύρυνσης, αντιληπτή έλλειψη δημοκρατίας και οικονομικά προβλήματα (Wikipedia, n.d.).

²⁷ Μια κατάσταση στην οποία υπάρχει η τάση οι **κυβερνητικές αποφάσεις να λαμβάνονται με τον χαμηλότερο κοινό παρονομαστή.**

²⁸ Έκτοτε, όλες οι άλλες προσπάθειες για επίτευξη παγκόσμιας εμπορικής συμφωνίας έχουν καταρρεύσει.

και για τις πολυμερείς προσπάθειες για τον περιορισμό του πυρηνικού πολλαπλασιασμού. Η τελευταία σημαντική διεθνής συμφωνία μη διάδοσης ήταν πίσω στο 1995, όταν 185 χώρες συμφώνησαν να επεκτείνουν μια υφιστάμενη συνθήκη μη διάδοσης. Κατά τη διάρκεια των επόμενων χρόνων, οι πολυμερείς πρωτοβουλίες όχι μόνο απέτυχαν, αλλά η Ινδία, το Πακιστάν και η Βόρεια Κορέα απέδειξαν τη συγκεκριμένη θέση τους ως πυρηνικών δυνάμεων. Στο δε περιβάλλον, το Πρωτόκολλο του Κιότο, μια παγκόσμια συμφωνία με στόχο τη μείωση των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου, επικυρώθηκε από 184 χώρες, αλλά οι ΗΠΑ, η 2^η παγκοσμίως χώρα που ρυπαίνει τον αέρα (μετά την Κίνα), απέχει, ενώ πολλοί από τους υπογράφοντες έχασαν νωρίς τους στόχους τους (Naim, 2009). Μόλις στις 11 Νοεμβρίου 2014, η Κίνα και οι ΗΠΑ, οι δύο πρώτες χώρες σε εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου παγκοσμίως, κατάφεραν να ορίσουν στο Πεκίνο νέους στόχους για τις εκπομπές των ρύπων τους, υπό την επιτακτική πίεση για παγκόσμια συμφωνία στη διάσκεψη για το κλίμα στα τέλη του 2015 στο Παρίσι²⁹.

Ιδιαίτερη αναφορά αξίζει να γίνει στον ΠΟΕ. Όλες οι συμφωνίες του Γύρου της Ουρουγουάης καθώς και μια συμφωνία – πλαίσιο για την ίδρυση του ΠΟΕ παρουσιάστηκαν ως δέσμη μέτρων «*take-it-or-leave-it*», δηλαδή ως «ενιαία επιχείρηση» (Mendoza, 2012). Αυτή η κίνηση διαδραμάτισε αρχικά θετικό ρόλο, αφού βοήθησε να απομακρυνθεί το κατακερματισμένο σύστημα που προέκυψε από το Γύρο του Τόκιο και συνέβαλε σε ένα πιο ισορροπημένο πολυμερές εμπορικό σύστημα, καθιστώντας το περισσότερο ως εταιρική σχέση και λιγότερο ως λέσχη πλουσίων όπως ισχύει μέχρι τότε. Ωστόσο, κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων της Ντόχα, η διαδικασία αυτή κρατούσε ως όμηρο το κάθε ενδεχόμενο αποτέλεσμα διαπραγμάτευσης, μη επιτρέποντας στα μέλη του ΠΟΕ να συνοψίσουν τη διαπραγμάτευση με τη γενικευμένη αντίληψη ότι δε μπορούν να καταλήξουν σε συμφωνία εάν δεν συμφωνήσουν, ταυτόχρονα, σε όλα τα υπό διαπραγμάτευση ζητήματα.

²⁹ Οι ΗΠΑ δεσμεύτηκαν τότε να μειώσουν τις εκπομπές των ρύπων τους κατά 26% με 28% έως το 2025, ενώ στόχος της Κίνας ήταν για το 2030 οι εκπομπές να σταματήσουν να αυξάνονται και η καμπύλη να αντιστραφεί. Επί του θέματος, σημειώνεται ότι, τον Οκτώβριο 2020, ο πρωθυπουργός της Ιαπωνίας, Yoshihide Suga, δήλωσε ότι «θα μειώσουμε στο μηδέν μέχρι το 2050 τις εκπομπές των αερίων που προκαλούν το φαινόμενο του θερμοκηπίου» για να «προχωρήσουμε προς μια κοινωνία με ουδέτερο ισοζύγιο άνθρακα», το Δεκέμβριο 2020, οι ηγέτες των 27 της ΕΕ συμφώνησαν στη μείωση των αερίων του θερμοκηπίου στο 55% έως το 2030, αντί του 40% που ήταν ο αρχικός στόχος και τον Απρίλιο 2021, ο πρόεδρος Joe Biden υποσχέθηκε να μειώσει τις εκπομπές αερίων θερμοκηπίου των ΗΠΑ κατά 50% με 52% έως το 2030 συγκριτικά με το 2005.

Επίσης, παρόλο που πριν από το Γύρο της Ντόχα, υπήρχε η δυνατότητα για τα μέλη του ΠΟΕ να συνάψουν ενδιάμεσες ολιγομερείς συμφωνίες για τις τηλεπικοινωνίες, τις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες, το εμπόριο αγαθών υψηλής τεχνολογίας, τη δημόσια υγεία και άλλα ζητήματα (όπου μόνο μια «κρίσιμη μάζα» χωρών συμμετείχε στις διαπραγματεύσεις και αποδέχθηκε τις τελικές συμφωνίες³⁰), κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων της Ντόχα δεν επετράπη μια τέτοια προσέγγιση «*a la carte*». Η «ενιαία επιχείρηση» έχει επανειλημμένα παρουσιαστεί ως αμετάβλητη αρχή βάσει της οποίας **δεν θα μπορούσε να συμφωνηθεί τίποτα εάν δεν συμφωνηθούν όλα ταυτόχρονα** και αυτό εμπόδισε τις χώρες διαπραγμάτευσης να συνάψουν πιθανές ενδιάμεσες συμφωνίες για θέματα όπου οι διασυνδέσεις με τον πυρήνα των διαπραγματεύσεων είναι αδύναμες ή ανύπαρκτες (*ibid.*). Ακόμα και στις μέρες μας, ο μεγάλος αριθμός συμμετεχόντων, οι μεγάλες διαφορές στο μέγεθος και το επίπεδο ανάπτυξης, η μεγάλη ποικιλία οικονομικών συμφερόντων μεταξύ τους, καθώς και οι πολυπλοκότητες των συμφωνιών για μεγάλο αριθμό θεμάτων υπό διαπραγμάτευση, αντιπροσωπεύουν ένα μεγάλο μέρος των σημερινών αδιεξόδων.

Στις συζητήσεις μεταξύ των ιθυνόντων, καθώς και στην κοινή γνώμη πολλών χωρών, ο κλασικός πολυμερισμός συνδέεται όλο και περισσότερο, από τα τέλη της δεκαετίας του 1990, με μπλοκαρισμένες διεθνείς πολιτικές αρένες, υπερμεγέθη γραφεία και υπέρ του δέοντος υψηλά κοινωνικά ιδεώδη. Ορισμένοι θεωρούν την πολυμέρεια ως θύμα της ίδιας της αρχικής της επιτυχίας, με την έννοια ότι οι πολυμερείς θεσμοί δημιούργησαν ένα κύκλο αυτοενισχυόμενης αλληλεξάρτησης που συνέβαλε στη δημιουργία συνθηκών που, ειρωνικά, εμποδίζουν την αποτελεσματικότητά τους (Engelbrekt, 2016). Η διπλωματική πρακτική των διεθνών σχέσεων τα τελευταία χρόνια έδειξε ξεκάθαρα ότι η κλασική επίσημη προσέγγιση δεν προσφέρει πλέον ένα επαρκώς ευέλικτο και αποτελεσματικό μοντέλο για την αντιμετώπιση ορισμένων από τις μεγάλες προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι αρχές του 21^{ου} αιώνα. Στη μελέτη του για τις διεθνείς εμπορικές διαπραγματεύσεις, που από το 1994 δεν κατάφεραν να καταλήξουν σε δεσμευτική συμφωνία για σχεδόν 200 χώρες με ανόμοια συμφέροντα, ο καθηγητής C. Brummer έγραψε:

Η πολυμερής προσέγγιση έχει υποκατασταθεί από μια σειρά πιο μετριοπαθών και φαινομενικά λιγότερο φιλόδοξων κοινών επιχειρήσεων — από

³⁰ Αυτές δεν εγκρίθηκαν από όλα τα μέλη του ΠΟΕ, ωστόσο, εφαρμόστηκαν πολυμερώς, δεδομένου ότι τα οφέλη των συμφωνιών επεκτάθηκαν σε όλα τα μέλη.

περιφερειακούς συλλόγους όπως η (ασταθής) ΕΕ και η (αναπτυσσόμενη) Ένωση Κρατών της Νοτιοανατολικής Ασίας (Association of Southeast Asian Nations, ASEAN), έως πιο γεωγραφικά διαφορετικές και λιγότερο κατανοητές πρωτοβουλίες όπως η G-20, η Επιτροπή της Βασιλείας για την Τραπεζική Εποπτεία (BCBS) και το Συμβούλιο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (FSB) (...) Πιο μετριοπαθείς σε μέγεθος, τυπικότητα, ακόμη και χωρίς αποκλεισμούς, παίζουν “μικρή μπάλα” στο γήπεδο των διεθνών υποθέσεων και ασπάζονται αυτό που μπορεί να περιγραφεί ως διακριτικά μινιμερείς στρατηγικές οικονομικής κρατικής τέχνης. (ibid.)

Εν ολίγοις, στη διαδικασία προσδιορισμού θεματικών όπου τα συγκριτικά πλεονεκτήματα του κλασικού πολυμερισμού (όπως αυτά διακηρύσσονται μέσω ΟΗΕ, ΕΕ, ΠΟΕ, ΝΑΤΟ κ.α.) θα εναρμονίζονται με τις εθνικές προτεραιότητες, **εντοπίστηκε μια σχετική «παράλυση» στους διεθνείς κανονικοποιημένους και άκαμπτους αυτούς θεσμούς** και ως εκ τούτου αναδείχθηκε η επιλογή των πιο ευέλικτων ολιγομελών σχημάτων. Οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής μετακινούνται πλέον σε πιο ανεπίσημα και ίσως εξωθεσμικά, με την παραδοσιακή έννοια, όργανα του διεθνούς συστήματος, για να συντονίσουν την κοινή αντιμετώπιση των προβλημάτων που τους απασχολούν. Οι επιλογές αυτές, όπως θα αναφερθεί στη συνέχεια, έχουν να επιδείξουν κάποια σημαντικά πλεονεκτήματα αλλά διακρίνονται και από έντονες προκλήσεις. Κάθε περίπτωση πρέπει να αξιολογείται ξεχωριστά, ωστόσο κάτι που προκύπτει συνολικά είναι η απαίτηση ενός (έστω ελάχιστου) βαθμού εκσυγχρονισμού για τα βασικά θεσμικά όργανα, ώστε να μπορέσει να διασφαλιστεί ότι το παγκόσμιο πολυμερές σύστημα θα παραμείνει κατάλληλο για την αντιμετώπιση των σύγχρονων προκλήσεων.

Στο επόμενο Κεφάλαιο, θα αποτυπωθεί πώς στη σημερινή διεθνή αρχιτεκτονική, με τη βεσφαλική τάξη να είναι μια πρόκληση από μόνη της, οδηγηθήκαμε στη δημιουργία πιο ευέλικτων άτυπων ομάδων και εξειδικευμένων επιμέρους διεθνών οργανισμών, για να εξασφαλιστεί μια συνεκτική και αποτελεσματική προσέγγιση στην επίτευξη των διεθνικών στόχων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Ο ΣΥΝΘΕΤΟΣ ΠΟΛΥΜΕΡΙΣΜΟΣ ΣΤΟΝ 21ο ΑΙΩΝΑ

Πολυκεντρική διεθνής τάξη, σύνθετη αλληλεξάρτηση και διεθνή καθεστώτα

Στα μέσα του προηγούμενου αιώνα, όταν οι δημοκρατικοί σύμμαχοι της Αμερικής σε όλο τον κόσμο βασίστηκαν σε αυτήν για να υπερασπιστούν ένα ανοιχτό διεθνές σύστημα, βασιζόμενο σε κανόνες και σε φιλελεύθερες αξίες, τα πράγματα ήταν πολύ διαφορετικά σε σχέση με τη μεταψυχροπολεμική περίοδο και ακόμα περισσότερο σε σχέση με την κατάσταση που επικρατεί στη νέα χιλιετία. Από το 1945, ο αριθμός των κρατών μελών του ΟΗΕ αυξήθηκε από 50 σε 194, καθιστώντας τον παγκόσμιο οργανισμό πολύ πιο ετερογενή, ενώ πλέον **οι πολύπλοκες παγκόσμιες προκλήσεις, οι δραματικές μετατοπίσεις εξουσίας αλλά και οι αυξανόμενες κανονιστικές αποκλίσεις στην παγκόσμια πολιτική**, αποτελούν βασικά χαρακτηριστικά του 21^{ου} αιώνα.

Το 1990, οι προηγμένες δημοκρατίες της αγοράς, που αποτελούν τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ), παρήγαγαν το 62% του παγκόσμιου ΑΕΠ. Πριν από λίγα χρόνια, το ποσοστό αυτό έφτασε το 47% και μειώνεται. Αντίστοιχα, οι χώρες BRICS, οι οποίες το 2000 παρήγαγαν μόνο το 8% της παγκόσμιας παραγωγής, το 2015 αντιπροσώπευαν σχεδόν το 25%. Ως εκ τούτου, αυτή η δραματική ανακατανομή της παγκόσμιας οικονομικής δύναμης, που τελείωσε την εποχή της αδιαμφισβήτητης ηγεμονίας των ΗΠΑ, όχι μόνο επιδείνωσε τη γεωπολιτική αντιπαλότητα αλλά και ενέτεινε τις συζητήσεις μεταξύ καθιερωμένων και αναδυόμενων δυνάμεων, τόσο για τα προνόμια τους όσο και για τον επιμερισμό των βαρών εντός των επίσημων παγκόσμιων ιδρυμάτων (Patrick, 2015b).

Από την άλλη, σε θέματα που άπτονται του τομέα της, παραδοσιακού και μη τύπου, διεθνούς ασφάλειας, από τη διαχείριση συγκρούσεων μέχρι την αντιπρομοκρατική συνεργασία, την υποβάθμιση του περιβάλλοντος και την κλιματική αλλαγή, τις μολυσματικές ασθένειες, το διεθνικό έγκλημα και την παράνομη μετανάστευση, αποδεικνύεται η ευρύτητα του φάσματος ανάλογα με τον χαρακτήρα της πιθανής απειλής (Engelbrekt, 2016). Στο τομέα αυτό, αξίζει να σημειωθεί ότι το ΣΑΗΕ είναι, κατά κύριο λόγο, ο πλέον επίσημος θεσμός αντιμετώπισης των παραδοσιακών προκλήσεων ασφάλειας, ενώ οι άτυπες σύνοδοι κορυφής των αρχηγών κρατών και κυβερνήσεων είναι αυτές που αντιμετωπίζουν τη μη

παραδοσιακή ασφάλεια στις διάφορες μορφές της. Αυτός είναι ένας συμβατικός καταμερισμός αρμοδιοτήτων ανάμεσα στα διεθνή ιδρύματα ασφαλείας, έτσι όπως γίνεται κατανοητός από τους πολιτικούς ηγέτες που καθιέρωσαν τον ΟΗΕ και μια σειρά άλλων περιφερειακών οργανώσεων, που έχουν αναλάβει να χειρίζονται πολιτικές διαφωνίες με δυνατότητες δημιουργίας στρατιωτικών συγκρούσεων (ibid.).

Ένα ακόμα στοιχείο της αυξητικά κατακερματισμένης παγκόσμιας πολιτικής σκηνής, είναι το γεγονός ότι η ανάγκη συμμετοχής στην επίσημη πολυμερή διαδικασία, επιβαρύνει σημαντικά τους διεθνείς παράγοντες δημιουργώντας πολλαπλά κόστη. Τα κράτη πρέπει να επενδύσουν όλο και περισσότερο χρόνο και ενέργεια στη χαρτογράφηση και κατανόηση των σύνθετων μηχανισμών και διαδικασιών, με αποτέλεσμα αυτοί οι περιορισμοί στους πόρους, στην παγκόσμια εμβέλεια και στην εμπειρογνωμοσύνη να λειτουργούν υπέρ του πολλαπλασιασμού των συγκριτικά πιο φθηνών μίνι-ρυθμίσεων (Kim, Haug & Rimmer, 2018).

Εν ολίγοις, αυτό που συναντάμε σήμερα και σε αντίθεση με όσα πρεσβεύει ο ρεαλισμός, **δεν είναι μια κρατο-κεντρική αλλά μια πολυκεντρική τάξη**, με διάφορους κυβερνητικούς, υποκυβερνητικούς, διακυβερνητικούς και μη κυβερνητικούς παράγοντες. Το ποιος πρωταγωνιστεί σε κάθε περίπτωση είναι θέμα εμπειρικό και όχι αξιωματικό. Οι λειτουργίες των κρατών έχουν μεταλλαχτεί, ενώ υπάρχουν πολλοί άλλοι διεθνείς, διεθνικοί ή εσωτερικοί πρωταγωνιστές που αναπτύσσουν ανεξάρτητες πρωτοβουλίες, με στόχο να επηρεάσουν την πολιτική ή να αλλάξουν τη διεθνή κοινωνία (Ηρακλείδης, 2015). Ένα μικρό μόνο τμήμα αυτής της τάξης αποτελούν οργανισμοί ή όργανα, όπως ο Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ, η Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, ο Ύπατος Εκπρόσωπος για την ΚΕΠΠΑ, ο Ύπατος Αρμοστής για τις εθνικές μειονότητες του Οργανισμού για την Ασφάλεια και Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ), η Διεθνής Επιτροπή του Ερυθρού Σταυρού, η Διεθνής Αμνηστία, οι επιτροπές του Ελσίνκι για τα ανθρώπινα δικαιώματα, η Greenpeace, το Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών κ.λπ., καθώς και κάποιες ισχυρές πολυεθνικές εταιρείες, ενδεχομένως σε εύθραυστες χώρες του αναπτυσσόμενου κόσμου (ibid.). Παρατηρεί κανείς εύκολα, σε τομείς πολιτικούς, οικονομικούς, περιβαλλοντικούς (μείωση των ρύπων, απαγόρευση χρήσης ορισμένων χημικών ουσιών που μολύνουν το περιβάλλον), ενίοτε και στρατιωτικούς – αμυντικούς (κατάργηση των ναρκών κατά προσωπικού, μείωση εξοπλισμών, αφοπλισμός, κατάργηση πυρηνικών όπλων), ότι η ημερήσια διάταξη τίθεται όλο και περισσότερο

από διεθνικές ΜΚΟ ή μαζικά κοινωνικά κινήματα και λιγότερο από τις κυβερνήσεις. Στις περιπτώσεις αυτές, οι κυβερνήσεις τίθενται σε άμυνα (ειδικότερα στα μεγάλα κράτη) και είτε ακολουθούν εκόντες άκοντες είτε ανθίστανται στις προκλήσεις αυτές των καιρών (π.χ. οι ΗΠΑ, η Ρωσία και η Κίνα τάχθηκαν σαφώς κατά της δημιουργίας του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, το οποίο όμως κατάφερε να ιδρυθεί και να λειτουργήσει) (ibid.).

Στο πλαίσιο, λοιπόν, μιας περιπλεγμένης διεθνούς τάξης, που αντικατέστησε μια σύντομη περίοδο φιλελεύθερης ηγεμονίας, τα κράτη αντιμετωπίζουν μια τόσο αυξημένη γεωπολιτική αβεβαιότητα και μια τόσο **πρωτόγνωρη εμπάθунση της αλληλεξάρτησης και διασύνδεσης**, που η διερεύνηση εναλλακτικών διπλωματικών μέσων και νέων ευκαιριών επιρροής αποτελεί μονόδρομο. Οικονομικοί και χρηματοπιστωτικοί κλυδωνισμοί εξαπλώνονται γρηγορότερα από ποτέ, ενώ με την πρόσφατη οικονομική κρίση, ανακαλύψαμε ότι η κατάρρευση ενός μέρους της οικονομίας μπορεί να προκαλέσει παγκόσμια αλυσιδωτή αντίδραση. Με την κλιματική κρίση, ανακαλύψαμε ότι ο πλανήτης μας είναι ένα αδιαίρετο σύνολο, με την επισιτιστική κρίση, ότι για να τραφούμε εξαρτόμαστε ο ένας από την παραγωγή και τις πολιτικές του άλλου και με τη επιδημία γρίπης, ότι η ταχεία διεθνής συνεργασία είναι ζωτικής σημασίας ακόμα και για τη δημόσια υγεία (Lamy, 2012).

Η αλληλεξάρτηση δημιούργησε καινοτομίες όπως η σύνδεση της οικονομίας με την πολιτική, σε κρατικό και διεθνές επίπεδο, οι αμοιβαίες εξυπηρετήσεις, οι έννοιες της ευαισθησίας και της τρωτότητας, η οικονομική μορφή της ισχύος και η τομεακή διασύνδεση των διεθνών δραστηριοτήτων, που δίνουν τη δυνατότητα εκμετάλλευσης συγκριτικών πλεονεκτημάτων, ενώ εισήγαγε και την έννοια των διεθνών καθεστώτων, με σκοπό τη ρύθμιση και την αντιμετώπιση των θεσμικών προκλήσεων. Η έννοια της περιγράφει καταστάσεις που χαρακτηρίζονται από αμοιβαίες συνέπειες, δεσμεύσεις, περιορισμούς και κόστη (όχι απαραίτητως συμμετρικά) μεταξύ κρατών ή διεθνών παραγόντων, ως αποτέλεσμα πάσης φύσεως διεθνών ανταλλαγών. Όσο περισσότερα είναι αυτά, τόσο πιο σύνθετη είναι η αλληλεξάρτηση, ενώ ο κόσμος της δεν είναι πάντα ο ιδανικός, των μη μηδενικών παιγνίων, ούτε όμως πρέπει να απαξιώνονται οι περιπτώσεις εκείνες που αυτό τελικά συμβαίνει. Οι σημαντικότερες αλλαγές που έχουν επέλθει στην εποχή της αλληλεξάρτησης είναι αυτές που αφορούν στις παραδοσιακές οικονομικές λειτουργίες (για χάρη της αποτελεσματικότητας), στην ιεράρχηση των εθνικών

συμφερόντων (με την εθνική ευημερία να βρίσκεται πλέον στην κορυφή των προτεραιοτήτων), στη σημασία της στρατιωτικής ισχύος ως μέσου για την επίτευξη των στόχων και στο ρόλο των μη κρατικών δρώντων και την ενίσχυση της ήπιας ισχύος (Κουσκουβέλης, 2007). Το πολυμερές σύστημα χαρακτηρίζεται από έναν τόσο μεγάλο αριθμό ανταλλαγών, ώστε **κανένα κράτος δεν μπορεί πλέον από μόνο του να το ρυθμίσει**, ενώ τυχόν προσπάθειες μείωσης αυτής της αλληλεξάρτησης επηρεάζουν αρνητικά καταστάσεις όπως η αγορά εργασίας, η περιφερειακή ανάπτυξη, η πολιτική πρόνοιας, το βιοτικό επίπεδο και άλλα.

Ο κόσμος, λοιπόν, γίνεται όλο και πιο «αλληλεξαρτώμενος της πληροφορίας» και η σύνθετη αλληλεξάρτηση συμπληρώνει την έρευνα, σύμφωνα με την οποία οι ροές πληροφοριών να νοούνται ως υποκείμενοι μηχανισμοί που διευκολύνουν την κατανόηση των διεθνών θεμάτων, κατανοώντας την ίδια τη φύση της πληροφορίας (Rogerson, 2000). Τα διεθνή καθεστώτα, συχνά αναφερόμενα στη βιβλιογραφία και ως διεθνείς θεσμοί, δημιουργήθηκαν καταρχάς για να ελέγξουν και να επηρεάσουν την εν λόγω αλληλεξάρτηση. Όπως κατέγραψαν οι R. Keohane και S. Nye, *«τα διεθνή καθεστώτα αποτελούν τους ενδιάμεσους παράγοντες μεταξύ της δομής του διεθνούς συστήματος και των πολιτικο – οικονομικών σχέσεων στα πλαίσια αυτού»* (Keohane & Nye, 1973). Τα διεθνή καθεστώτα στηρίζονται σε διεθνείς συμφωνίες και συστήνουν ένα σύνολο γενικών αρχών, κανόνων και διαδικασιών λήψης αποφάσεων, όπου **συγκλίνουν οι προσδοκίες των εμπλεκόμενων παραγόντων, επί συγκεκριμένου τομέα ενδιαφέροντος**. Εκεί όπου απουσιάζουν οι υπερεθνικές εξουσίες και δεν υπάρχουν αναπτυγμένα κανονιστικά πλαίσια για διεξαγωγή συναλλαγών, τα καθεστώτα διευκολύνουν την επεξεργασία αμοιβαία ωφέλιμων συμφωνιών, τις οποίες οι παράγοντες της διεθνούς πολιτικής δεν θα μπορούσαν διαφορετικά να πετύχουν, ή τουλάχιστον όχι τόσο ικανοποιητικά. Κάνοντας ένα βήμα παραπέρα στην ανάλυση, τα συμπλέγματα καθεστώτων δεν δημιουργούνται ούτε περιστασιακά ούτε τυχαία, αλλά στην ουσία φωλιάζουν σε συμφωνίες γενικότερου χαρακτήρα, είναι δηλαδή δομημένα το ένα μέσα στο άλλο. Η πιο σημαντική λειτουργία αυτών είναι να εγκαθιδρύσουν από την πλευρά τους σταθερές αμοιβαίες προσδοκίες πάνω στα μοντέλα συμπεριφοράς των άλλων και να αναπτύξουν σχέσεις που θα επιτρέψουν στα μέλη να προσαρμόσουν τις τακτικές τους σε νέες καταστάσεις, για να αντιμετωπίσουν τις ανάγκες της εποχής (Κουσκουβέλης, 2007).

Η έννοια της παγκόσμιας διακυβέρνησης είναι, όπως άλλωστε και της παγκοσμιοποίησης, μια έννοια των τελευταίων δεκαετιών. Το θεσμικό υπόβαθρό της οικοδομήθηκε μετά το Β΄ ΠΠ, με στόχο να μην επαναληφθούν τα λάθη του παρελθόντος. Θεσμοί όπως ο ΟΗΕ, η Παγκόσμια Τράπεζα και η Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου, στόχευαν στη διασφάλιση της ειρήνης, στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και στην ανάπτυξη της οικονομικής συνεργασίας και του εμπορίου. Έτσι, άρχισε σταδιακά να κατασκευάζεται το νομικό και θεσμικό πλαίσιο για τη διαχείριση μιας στενότερης οικονομικής ολοκλήρωσης σε περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο, με τον ΠΟΕ να γίνεται, αργότερα, μέρος αυτού του συστήματος που είναι υπεύθυνο για τη διακυβέρνηση των διεθνών εμπορικών σχέσεων. Ωστόσο, η διαφορά μεταξύ της σημερινής αλληλεξάρτησης, των προκλήσεων που απορρέουν από αυτήν και της ικανότητας των κυβερνήσεων να συμφωνούν πολιτικά, σχετικά με τον τρόπο συλλογικής αντιμετώπισής τους, είναι εντυπωσιακή, εν μέρει επειδή **το διεθνές σύστημα βασίζεται ακόμα σε κάποιο βαθμό στην αρχή και την πολιτική της εθνικής κυριαρχίας.**

Η παγκόσμια διακυβέρνηση έχει υποστεί δριμεία κριτική, ως θεωρία που για κάποιους υποδηλώνει χειραγώγηση από τους ισχυρούς, με στόχο να ηγεμονεύσουν. Ωστόσο, το σκεπτικό της καταδεικνύει περισσότερο μια διαδικασία, μέσα από την οποία τα συγκρουόμενα ή διαφορετικά συμφέροντα θα μπορούσαν να συμβιβαστούν και να οδηγήσουν σε συνεργατική δράση, περιλαμβάνοντας αφενός επίσημους θεσμούς και καθεστώτα, εξουσιοδοτημένα να επιβάλουν τη συμμόρφωση, αφετέρου άτυπα σχήματα και θεσμούς. Στη συνέχεια, βέβαια, ο όρος άρχισε να παρουσιάζεται με τόσο πολλούς τρόπους, που έφτασε να συναντάται σε κάθε συζήτηση και συνεπώς να γίνεται κατάχρησή του, τόσο από διεθνολόγους όσο και από λήπτες αποφάσεων διεθνώς (Ηρακλείδης, 2015). Εν κατακλείδι, η δικτύωση αποτελεί μια δυναμική και περίπλοκη διαδικασία διαμόρφωσης της πολιτικής, σε παγκόσμιο επίπεδο, η οποία διαφέρει σαφώς τόσο από τη διεθνή αναρχία, όσο και από την παγκόσμια ηγεμονία αλλά και την παγκόσμια κυβέρνηση, όντας *«το σύνολο των συλλογικών δράσεων για τη δημιουργία διεθνών θεσμών και κανόνων, καθώς και για τη διαχείριση των αιτιών και των συνεπειών δύσκολων υπερεθνικών, διεθνικών και εθνικών προβλημάτων»* (Väyrynen, 1999). Όλα τα παραπάνω βέβαια δεν σημαίνουν ότι το τοπικό υποτάσσεται στο παγκόσμιο, αλλά ότι υπάρχει μία **συνεχής αλληλεπίδραση τοπικών-εθνικών και παγκόσμιων δεδομένων.**

Η παγκόσμια διακυβέρνηση σήμερα αντιμετωπίζει 4 θεμελιώδεις προκλήσεις. Το πρώτο είναι η ηγεσία, δηλαδή η ικανότητα να ενσαρκώνει ένα όραμα και να εμπνέει δράση, προκειμένου να δημιουργήσει ορμή. Η δεύτερη πρόκληση είναι η αποτελεσματικότητα, δηλαδή η ικανότητα κινητοποίησης πόρων και επίλυσης προβλημάτων στο διεθνή τομέα, για επίτευξη συγκεκριμένων και ορατών στόχων, προς όφελος του λαού. Η τρίτη πρόκληση είναι η συνοχή, γιατί το διεθνές σύστημα βασίζεται στην εξειδίκευση και κάθε διεθνής οργανισμός επικεντρώνεται σε περιορισμένο αριθμό θεμάτων, καθώς ο ΟΗΕ δεν είναι πραγματικά κυρίαρχος, αν υποθέσουμε ότι αυτή ήταν η αρχική πρόθεση. Η τελευταία πρόκληση είναι αυτή της νομιμότητας, η οποία είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με το συναίσθημα του «ανήκειν» σε μια κοινότητα (Lamy, 2012).

Οι εμπειρίες δεκαετιών διδάσκουν πολύτιμα μαθήματα για την παγκόσμια διακυβέρνηση και δείχνουν ότι πάντα υπάρχουν βέλτιστοι τρόποι διαχείρισης των προκλήσεων, σε παγκόσμιο επίπεδο. Η σχέση όλων των πολυμερών παραγόντων μεταξύ τους αναδύεται με μεγάλη έμφαση, αποτυπώνοντας το «σύνθετο πολυμερισμό». Ήδη έχουν αρχίσει να κατασκευάζονται ανθεκτικοί συνδετικοί μηχανισμοί, που συνδέουν - για παράδειγμα - την G20 με διεθνείς οργανισμούς καθώς και με το επίσημο σύστημα του ΟΗΕ. Ένα άλλο μάθημα είναι η σημασία της χρήσης των σωστών εργαλείων, ένα εκ των οποίων είναι και η όλο και πιο συχνή αξιολόγηση που διεξάγεται εντός των θεσμών, μεταξύ των ενδιαφερομένων ομότιμων μελών, η οποία επιβεβαιώνει την υπερηφάνεια των κυρίαρχων εθνών. Τέλος, πρέπει να δοθεί μεγαλύτερη προσοχή στις ανθρώπινες αξίες, καθώς ένα επιτυχημένο σύστημα διακυβέρνησης δεν απαιτεί μόνο μηχανισμούς, αλλά και κοινούς στόχους και αξίες, σε μια περίοδο που ο κόσμος χρειάζεται όσο ποτέ μια πλατφόρμα κοινών αξιών, την οποία θα μοιράζονται ισότιμα όλοι, δυτικοί και μη δυτικοί. Ακόμα και η εμπιστοσύνη μεταξύ των διεθνών δρώντων βασίζεται σε ένα θεμέλιο κοινών αξιών, ενώ χωρίς μια βασική συμφωνία τέτοιου είδους, είναι δύσκολο να μιλάμε για παγκόσμια δημόσια αγαθά (ibid.).

Προσέγγιση «à la carte» στην παγκόσμια διακυβέρνηση

Βασικό χαρακτηριστικό του σύνθετου πολυμερισμού είναι οι «*minilateral*» διεθνείς συμφωνίες. Ο «μινιμερισμός» (*minilateralism*) παρέχει ταχύτητα, ευελιξία και έναν πειραματικό – καινοτόμο χαρακτήρα, δουλεύοντας με το μικρότερο δυνατό αριθμό χωρών, που απαιτούνται ώστε να επιτυγχάνεται ο μεγαλύτερος δυνατός

αντίκτυπος στην επίλυση ενός συγκεκριμένου προβλήματος, ακμάζοντας με την ανεπισημότητα και τις διαπρωσιακές σχέσεις στις ανοικτές συζητήσεις αλλά και διαχωρίζοντας σύνθετα θέματα πολιτικής σε μικρότερες θεματικές ατζέντες (Anuar & Hussain, 2021). Είναι, λοιπόν, εμφανές ότι αυτό έρχεται σε αντίθεση με τον κλασικό πολυμερισμό, ο οποίος φαίνεται ότι είναι γεμάτος με άκαμπτους παραδοσιακούς κανόνες και διαρθρωτικούς προβληματισμούς και διακατέχεται μάλλον από μια προσέγγιση ολοκλήρωσης.

Σε ομιλία του στο Τόκιο τον Ιούλιο 2018, ο Γερμανός Υπουργός Εξωτερικών Heiko Maas εξέτασε για πρώτη φορά τη δυνατότητα αξιοποίησης του συνδυασμένου βάρους και της επιρροής των δυτικών δημοκρατιών για να αναζωογονήσουν τη διεθνή συνεργασία. *«Αν συγκεντρώσουμε τις δυνάμεις μας, ίσως μπορούμε να γίνουμε κάτι σαν διαμορφωτές κανόνων που σχεδιάζουν και οδηγούν μια διεθνή τάξη που ο κόσμος χρειάζεται επείγοντως»*, είχε δηλώσει τότε (Patrick, 2019). Στη Διάσκεψη Ασφαλείας του Μονάχου το Φεβρουάριο 2019, ο ίδιος μαζί με το Γάλλο ομόλογό του Jean-Yves Le Drian συνέγραψαν ένα άρθρο, εξηγώντας ότι η «βασισμένη σε κανόνες» πολυμερής τάξη βίωσε τη σοβαρότερη κρίση της από το 1945, χάρη στην αναζωογονητική πολιτική εξουσίας, τον αυξανόμενο εθνικισμό και τον παγκόσμιο πολιτικό και οικονομικό κατακερματισμό. *«Για να αντιμετωπίσουν αυτήν την τάση, τα ομοειδή μέλη πρέπει να κάνουν κοινό σκοπό και να διπλασιάσουν τις προσπάθειές τους για την προώθηση της πολυμέρειας»* κατέγραφε το άρθρο (ibid.). Δύο μήνες αργότερα, ο Maas και ο Le Drian ανακοίνωσαν ότι θα ξεκινήσουν μια *«Alliance for Multilateralism»* («Συμμαχία για την Πολυμέρεια»), με όραμα αυτό το παγκόσμιο άτυπο δίκτυο ομοειδών κρατών να αποτελέσει μια ευέλικτη πλατφόρμα για την τόνωση της συνεργασίας (ibid.). Σε αντίθεση με τους Οργανισμούς καθολικής συμμετοχής, που τόσο συχνά βρίσκονται παρακωλυόμενοι από τις απαιτήσεις τυπικότητας και συναίνεσης, η συμμαχία αυτή θα επιτρέπει τη δυνατότητα μετατόπισης συνασπισμών, ώστε να συγκεντρωθούν γύρω από κοινά συμφέροντα, **προκειμένου να επιτευχθεί η μέγιστη αποτελεσματικότητα** μέσω αυτής της μεταβλητής γεωμετρίας και ρευστότητας (Multilateralism.org, n.d.). Η έγκριση αυτή για ένα είδος «à la carte» πολυμερισμού αντικατοπτρίζει μια αυξανόμενη επιστημονική βιβλιογραφία που υποδηλώνει ότι τα ad hoc πλαίσια, που περιορίζονται στους ενδιαφερόμενους, ικανούς και πρόθυμους, είναι συχνά πιο αποτελεσματικά από τη συνεργασία σε επίσημους διεθνείς οργανισμούς που βασίζονται σε συνθήκες.

Η «προσέγγιση *à la carte*» επιτρέπει σε μικρότερες, λειτουργικά πιο ευκίνητες ομάδες να δράσουν σύμφωνα με μια ιδιαίτερη αποστολή, χωρίς τις κωλυσιεργίες και τις παγίδες που ενδεχομένως κρύβονται στα μεγαλύτερα υπερεθνικά σχήματα. Καθώς η διεθνής δύναμη διαχέεται και οι παγκόσμιες αξίες αποκλίνουν, ακόμα και οι ΗΠΑ ίσως έχουν πλέον μεγαλύτερο κίνητρο να επιλέξουν ανάμεσα σε πλαίσια που αυξάνουν την ελευθερία δράσης και την αυτονομία της πολιτικής τους. Πραγματικά, εκπληκτική υπήρξε η συνέχεια μεταξύ της «*à la carte*» προσέγγισης της διεθνούς συνεργασίας που υποστήριξε η κυβέρνηση G. W. Bush και του προσανατολισμού του διαδόχου του B. Obama (Patrick, 2015b). Και οι δύο επιδίωξαν με συνέπεια τα ολιγομερή φόρα³¹, στα οποία οι ΗΠΑ μπορούσαν να διαμορφώσουν στόχους σύμφωνα με τις προτιμήσεις τους και να ελαχιστοποιήσουν τους περιορισμούς στην ελευθερία δράσης. Όπως εύστοχα κατέγραψε ο Patrick (2015b):

Το αποτέλεσμα ήταν ένας παράδοξος συνδυασμός, σε θεσμικό επίπεδο, “ξηρασίας και αφθονίας”: ακόμη και όταν οι πιο σημαντικοί επίσημοι οργανισμοί στον κόσμο αγωνίζονται να προσαρμοστούν, ένα ολόκληρο οικοσύστημα εναλλακτικών πλαισίων φυτρώνει γύρω τους.

Τα βασικά περιγράμματα του σύνθετου «*a’ la carte*» πολυμερισμού είναι διακριτά και ευκρινή (Patrick, 2015a):

- Αυξημένη εξάρτηση από ευέλικτες, ειδικά σχεδιασμένες (*ad hoc*) ομάδες ομοιόμορφων³² και ικανών ενδιαφερόμενων μελών, αντί για στατικές και μόνιμες.
- Προτίμηση για άτυπους εθελοντικούς κώδικες συμπεριφοράς³³ έναντι επίσημων δεσμευτικών συμβάσεων.
- Αναζήτηση αποσπασματικών – τομεακών και όχι συνολικών προσεγγίσεων

³¹ Για την κυβέρνηση G. Bush, το αρχέτυπο ήταν η «Proliferation Security Initiative» (PSI), την οποία ξεκίνησαν οι ΗΠΑ με ελάχιστες ομοϊδεάτισσες χώρες το 2003 για να εμποδίσουν το εμπόριο όπλων μαζικής καταστροφής (συμφωνία ανοιχτή σε άλλες χώρες, υπό την προϋπόθεση ότι ενέκριναν κανόνες και προτεραιότητες που είχαν θέσει οι ΗΠΑ και η ομάδα τους, ώστε να αυξηθεί η πιθανότητα η εντολή του συνασπισμού να επιβιώσει από τη σταδιακή διεύρυνση της συμμετοχής). Η κυβέρνηση B. Obama ενέκρινε και επεκτάθηκε στη χρήση *ad hoc* ρυθμίσεων (Patrick, 2015b).

³² Μερικές φορές, προσεγγίσεις ομοϊδεατών στην παγκόσμια διακυβέρνηση **μπορεί να δημιουργήσουν ακόμα και ασυνήθιστους συνασπισμούς**, όπως η αρμάδα που δημιουργήθηκε για την καταπολέμηση της σομαλικής πειρατείας στον Ινδικό Ωκεανό. Περιελάμβανε σκάφη όχι μόνο από τις ΗΠΑ και τους συμμάχους τους στο ΝΑΤΟ, αλλά και από την Κίνα, την Ινδία, την Ινδονησία, την Ιαπωνία, τη Μαλαισία, τη Ρωσία, τη Σαουδική Αραβία και τη Νότια Κορέα, μεταξύ άλλων (Patrick, 2015a).

³³ Με την έγκριση «COP 20» της Λίμας το Δεκέμβριο του 2014, αφέθηκε σε κάθε κράτος να καθορίσει τον τρόπο με τον οποίο θα συμβάλει στη μείωση των παγκόσμιων εκπομπών.

απέναντι στις υπερμεγέθεις παγκόσμιες προκλήσεις, επιμερίζοντας σύνθετα προβλήματα στα συστατικά τους μέρη³⁴.

- Μετάβαση από κρατοκεντρικά και διακυβερνητικά μοντέλα συνεργασίας, σε νέα διεθνικά, πολυσυμμετοχικά και πολυεπίπεδα πλαίσια, καθώς οι εθνικές ρυθμιστικές αρχές και οι τεχνικοί εμπειρογνώμονες συνεργάζονται πλέον με τους ομολόγους τους στο εξωτερικό, σε σταθερή βάση και με απευθείας συνομιλίες (ibid.).

Η αποτελεσματική διεθνής συνεργασία εξαρτάται, λοιπόν, από καινοτόμες εταιρικές σχέσεις μεταξύ κρατών και μη κρατικών φορέων, τόσο ιδιωτικών όσο και δημόσιων. Τα κράτη, η κοινωνία των πολιτών αλλά ακόμα και οι ιδιωτικές εταιρείες έχουν δημιουργήσει από κοινού μηχανισμούς ενδιαφερόμενων μερών, για να χρησιμεύσουν ως ρυθμιστικοί φορείς και φορείς καθορισμού προτύπων, αξιοποιώντας τις διαφορετικές δυνατότητές τους. Ωστόσο, δεν πρέπει να παραβλέψουμε ότι η θεσμική διαφοροποίηση, η ad hoc πολυμερής προσέγγιση και η πρόσβαση σε πολλαπλά φόρουμ, ναι μεν αποφέρουν πολλαπλά οφέλη (συμπεριλαμβανομένης της ταχύτητας, της ευελιξίας, της αρθρωτότητας και των ευκαιριών πειραματισμού), αλλά **εγκυμονούν και κινδύνους λόγω των ορίων που επιβάλλει η διεθνής τάξη**. Έτσι, ένας κόσμος που προσφέρεται για ανεξέλεγκτο «*forum shopping*», μπορεί να αυξήσει σημαντικά τον κίνδυνο κατακερματισμού σε ανταγωνιστικά μπλοκ, ενώ ευρεία συζήτηση μπορεί να γίνει και γύρω από το «*Spaghetti Bowl Effect*»³⁵, το (δανειζόμενο από τις εμπορικές συναλλαγές) φαινόμενο σύμφωνα με το οποίο ο διαρκώς αυξανόμενος αριθμός συμφωνιών ελεύθερων συναλλαγών (ΣΕΣ) μεταξύ των χωρών, εν τέλει, αντί να επιταχύνει, επιβραδύνει και πιθανόν περιπλέκει τις εμπορικές σχέσεις μεταξύ τους καθώς και τα πραγματικά αποτελέσματα αυτών (Wikipedia, n.d.). Γενικότερα, φαίνεται μάλλον ότι οι «à la carte» ρυθμίσεις είναι πιο ελπιδοφόρες όταν τα ενδιαφέροντα και οι προτιμήσεις των συμμετεχόντων είναι σε γενικές γραμμές

³⁴ Στο χώρο της υγείας, ο ΠΟΥ μοιράζεται πλέον χώρο με άλλους φορείς και πρωτοβουλίες, από την Παγκόσμια Συμμαχία για τα Εμβόλια και την Ανοσοποίηση (*Global Alliance for Vaccines and Immunisation – GAVI Alliance*) έως το Παγκόσμιο Θεματολόγιο για την Ασφάλεια της Υγείας, το κοινό πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών για HIV και το AIDS (UNAIDS) και το Παγκόσμιο Ταμείο για το AIDS, τη Φυματίωση και την Ελονοσία. Ανάλογο σύμπλεγμα καθεστώτων προκύπτει για τον κυβερνοχώρο, με θεσμούς προσαρμοσμένους σε επιμέρους ζητήματα όπως το έγκλημα στον κυβερνοχώρο, προστασία των δεδομένων, τεχνικά πρότυπα και διακυβέρνηση του διαδικτύου.

³⁵ Το φαινόμενο αυτό συζητήθηκε για πρώτη φορά το 1995, από τον Ινδο-αμερικανό οικονομολόγο Jagdish Bhagwati. Αυτός ο όρος (*Spaghetti Bowl Effect*) παρουσιάζει μια έντονη αναλογία μεταξύ της εμπλοκής των ζυμαρικών σε ένα μπολ και της εμπλοκής διαφορετικών συμφωνιών εμπορικών συναλλαγών σε μια περιοχή (Wikipedia, n.d.).

συγκλίνοντα. Εάν τα συμφέροντα αποκλίνουν σημαντικά (όπως στις συγκρούσεις μεταξύ Ρωσίας και Δύσης για την Κριμαία, ή μεταξύ της Κίνας και των γειτόνων της στη Θάλασσα της Νότιας Κίνας), τότε η εύρεση – δημιουργία κατάλληλων φόρουμ επίτευξης στόχων δεν είναι πανάκεια (Patrick, 2015a).

Ολοκληρώνοντας την αναφορά στην αναζήτηση ad hoc πλαισίων για κάθε (νέα ή παλιά) πρόκληση, αξίζει να σημειωθεί και η δυσκολία που αυτά επιφέρουν, στο ζήτημα της διαπραγματευτικής δυνατότητας ανταλλαγής παραχωρήσεων. Με άλλα λόγια, όταν υπάρχει διαφορετικό δίκτυο για κάθε ζήτημα ενδιαφέροντος, είναι δύσκολο να διεξαχθούν συμβιβαστικές ανταλλαγές μεταξύ των διεθνών παραγόντων. Τέλος, η άνοδος του «à la carte» σύνθετου πολυμερισμού εγείρει ζητήματα ισότητας και λογοδοσίας, σε σχέση με τα καθεστώτα του κλασικού πολυμερισμού, τα οποία βασιζόμενα στο διεθνές δίκαιο, αφενός είναι περισσότερο κανονιστικά και διαφανή και αφετέρου παρέχουν και στους ασθενέστερους παίκτες μηχανισμούς για την άμβλυνση της πραγματικής ασυμμετρίας ισχύος και ως εκ τούτου, είναι ευκολότερο να λογοδοτήσουν (ibid.).

Πεδία πολιτικής και σύγχρονες «minilateral» αποτυπώσεις

Οι εθνικές κυβερνήσεις, συμμετέχοντας σε μια σειρά από δίκτυα και εταιρικές σχέσεις, δραστηριοποιούνται ταυτόχρονα σε **πολλαπλά πεδία πολιτικής, στα οποία η ιδιότητα μέλους ποικίλλει**, ανάλογα με τα συμφέροντα της κατάστασης, τις κοινές αξίες και τις σχετικές δυνατότητες. Τα διαφορετικά παραδείγματα ολιγομερούς συνεργασίας επισημαίνουν τους ποικίλους τρόπους με τους οποίους τα μεσαία και μικρά κυρίως κράτη μπορούν να συνεργαστούν, για να διατηρήσουν τα βασικά στοιχεία της φιλελεύθερης τάξης.

Μια γενικευμένη διάκριση στη σφαίρα της διεθνούς πολιτικής κατατάσσει στη μεν «*υψηλή ατζέντα*» τα στρατιωτικά θέματα, την άμυνα και την ασφάλεια, τη διπλωματία, την πολιτική ταύτιση, τη δημόσια τάξη αλλά και το νομικό-κανονιστικό σύστημα, στη δε «*χαμηλή ατζέντα*» τις εμπορικές σχέσεις, την οικονομική ανάπτυξη, τους ρυθμιστικούς κανόνες της αγοράς, τον έλεγχο του οικονομικού συστήματος, την κουλτούρα, την κοινωνική πρόνοια και την παιδεία και έρευνα (Ηφαιστος, 1999).

Ο σύνθετος πολυμερισμός και οι ρυθμίσεις που δημιουργούν τα σύγχρονα διεθνή καθεστώτα μπορούν να λάβουν διαφορετικές μορφές, που συνδέονται με την εκάστοτε τομεακή – θεματική πολιτική. Η επικρατέστερη άποψη υποδηλώνει ότι η

«χαμηλή» πολιτική (*low politics*) είναι ευκολότερο να συνδυαστεί με τα πιο άτυπα είδη ρυθμίσεων (*minilaterals*) ενώ η «υψηλή» πολιτική (*high politics*) συσχετίζεται στενότερα με την επίσημη νομιμοποίηση των κλασικών θεσμών. Αυτό, βέβαια, δεν αποκλείει περιπτώσεις όπου οι διαφορετικές αυτές ρυθμιστικές προσεγγίσεις χαρακτηρίζονται από μια αμοιβαία ενθετότητα (*mutual nestedness*), η οποία έχει ως αποτέλεσμα, αφενός μια ένθετη άτυπη συμπεριφορά στα πιο επίσημα καθεστώτα, προς ανακούφιση των υπαρχόντων αδυναμιών και αφετέρου την ανάπτυξη δομών και δικτύων ικανοτήτων, για αντιμετώπιση των μειονεκτημάτων που χαρακτηρίζουν τους ευέλικτους και ανεπίσημους διεθνείς μηχανισμούς (Engelbrekt, 2016). Η αξιοποίηση των συνεργειών μεταξύ του μινιμερισμού και του κλασικού πολυμερισμού είναι, εν προκειμένω, κρίσιμη για την εξισορρόπηση μεταξύ των δύο τρόπων διπλωματίας, εν μέσω της αυξημένης πίεσης για επιλογή πλευρών.

Οι αποτυπώσεις του σύνθετου πολυμερισμού είναι ποικιλόμορφες. Καταρχάς, μπορούμε να κάνουμε μια διάκριση αυτών στα επιμέρους περιφερειακά επίπεδα. Αν επιλέξουμε για παράδειγμα την Ασία, μια από τις περιοχές με το μεγαλύτερο αναπτυξιακό δυναμικό παγκοσμίως, εκεί μπορούμε να εντοπίσουμε (**ενδεικτικά και μόνο**) την πρωτοβουλία «*Lower Mekong Initiative*» (LMI), μια συνεργασία μεταξύ των ΗΠΑ, της Καμπότζης, του Λάος, της Μιανμάρ, της Ταϊλάνδης και του Βιετνάμ, για την προώθηση της βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης στην περιοχή, καθώς επίσης και το έτερο πλαίσιο συνεργασίας «*Lancang – Mekong³⁶ Cooperation Framework*» (LMC) (Anuar & Hussain, 2021). Εν συνεχεία, μπορούμε να διακρίνουμε πολυμερείς αποτυπώσεις με εξαιρετικά στοχευμένες θεματικές, που ενσωματώνουν ολιγομερείς (αντί για εκτεταμένες) δεσμεύσεις, από μικρές ομάδες κρατών που συνεργάζονται σε εξειδικευμένα ζητήματα με παγκόσμιο αντίκτυπο. Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι τα «Ψηφιακά Έθνη³⁷ (Digital Nations – DN)», ένας θεσμός που λειτουργεί ως δίκτυο των κορυφαίων ψηφιακών κυβερνήσεων παγκοσμίως, με στόχο την αξιοποίηση της ψηφιακής τεχνολογίας για τη βελτίωση της ζωής των πολιτών (Wikipedia, n.d.). Μπορούμε, επιπρόσθετα, να εντοπίσουμε αποτυπώσεις τύπου «μπλοκ», με επίκεντρο την ταυτότητα ομοϊδεατών εταίρων, που στοχεύουν, για παράδειγμα, στην

³⁶ Lancang και Mekong αναφέρονται στον ίδιο ποταμό που διασχίζει την Κίνα και τη χερσόνησο της Ινδοκίνας..

³⁷ Εσθονία, Ισραήλ, Νέα Ζηλανδία, Δημοκρατία της Κορέας και Ηνωμένο Βασίλειο είναι τα 5 ιδρυτικά μέλη του DN. Το Φεβρουάριο του 2018, ο Καναδάς και η Ουρουγουάη εντάχθηκαν στην ομάδα για να σχηματίσουν το D7. Το Νοέμβριο του 2018, το Μεξικό και η Πορτογαλία προσχώρησαν στη δημιουργία του D9. Η Δανία εντάχθηκε ως το δέκατο μέλος το Νοέμβριο του 2019 (Wikipedia, n.d.).

αναμόρφωση του ΠΟΕ, στις διαπραγματεύσεις για το «Σύμφωνο συνεργασίας των δύο πλευρών του Ειρηνικού» (Trans-Pacific Partnership – TPP³⁸), στην κλιματική αλλαγή, στην αντιμετώπιση της μεταναστευτικής κρίσης, στην κυβερνοασφάλεια αλλά και – πολύ πρόσφατα – στην αντιμετώπιση της πανδημίας COVID-19.

Η αλληλοεπικάλυψη που έχει προκύψει, μεταξύ άτυπων (*Informal intergovernmental organizations* - IIGOs) και επίσημων διακυβερνητικών οργανισμών (*Formal intergovernmental organizations* - FIGOs), έδειξε από νωρίς ένα μοτίβο ακατάστατης πολυμερούς προσέγγισης (Haass, 2010), η οποία συνεχίζεται και στον 21^ο αιώνα, αν και οι σύγχρονοι παράγοντες του διεθνούς συστήματος δείχνουν τελικά **μια μάλλον επιλεκτική τάση προς την «ανεπισημότητα» των συνεργατικών σχημάτων του πολύ-πολυμερισμού**. Σύμφωνα με τους Vabulas και Snidal (2011), οι IIGOs είναι μια σημαντική κατηγορία διεθνών οργανισμών, οι οποίοι αναμφισβήτητα επηρεάζουν τη διεθνή πολιτική και που, θεσμικά, εμπίπτουν εκτός του πλαισίου των επίσημων κανονιστικών μηχανισμών. Ειδικότερα:

Οι IIGOs αποτελούν θεσμικές μορφές με ισχυρό ρόλο στη μεταμόρφωση των διακρατικών σχέσεων και βοηθούν να κατανοήσουμε καλύτερα το πλήρες φάσμα των επιλογών καθώς και τις υποκείμενες ανταλλαγές, αντανακλώντας ένα δυνητικά νέο πρότυπο παγκόσμιας διακυβέρνησης. Οι επικεφαλής όλο και περισσότερων μεγάλων δυνάμεων επιλέγουν να περάσουν χρόνο στις συνόδους κορυφής αυτών, αλλά και ασθενέστερα κράτη τους χρησιμοποίησαν, συχνά και με επιτυχία, για να αλλάξουν το τελικό αποτέλεσμα σε έτερους FIGOs.

Συμπερασματικά, στην προσπάθειά να επιτύχουν τους στόχους τους μέσα από τη διαμόρφωση διακυβερνητικών ρυθμίσεων, τα κράτη κάνουν επιλογές οι οποίες αντικατοπτρίζουν την ανταλλαγή που είναι διατεθειμένα να αποδεχτούν, μεταξύ της συνεργασίας και του κόστους κυριαρχίας, μεταξύ ευελιξίας και δέσμευσης, μεταξύ μυστικότητας και διαφάνειας, και μεταξύ συναίνεσης και χαμηλότερου κόστους διαπραγμάτευσης. Η έκταση της θεσμικής επισημοποίησης είναι μία από τις σημαντικότερες διαστάσεις μιας τέτοιας επιλογής.

³⁸ Αυστραλία, Μπρουνέι, Καναδάς, Χιλή, Ιαπωνία, Μαλαισία, Μεξικό, Νέα Ζηλανδία, Περού, Σιγκαπούρη, ΗΠΑ και Βιετνάμ συμμετείχαν σε αυτή την τοπική ρυθμιστική και επενδυτική συνθήκη του 2016, ώσπου τον Ιανουάριο του 2017 ο πρώην πρόεδρος των ΗΠΑ D. Trump απέσυρε την αμερικανική υπογραφή από το TPP, οπότε η συμφωνία δεν μπορούσε να επικυρωθεί και δεν τέθηκε σε ισχύ. Οι υπόλοιπες χώρες διαπραγματεύτηκαν μια νέα εμπορική συμφωνία που ονομάζεται «Συνολική και Προοδευτική Συμφωνία για την Υπερ-Ειρηνική Εταιρική Σχέση», η οποία ενσωματώνει τις περισσότερες από τις διατάξεις του TPP και η οποία τέθηκε σε ισχύ στις 30 Δεκεμβρίου 2018.

Στο σημείο αυτό, ακολουθεί μια συνοπτική αναφορά σε κάποια από τα όργανα - καθεστώτα του σύγχρονου πολυμερούς περιβάλλοντος, τα οποία αποτελούν περισσότερο άτυπους (αντί για επίσημους, με τη θεσμική έννοια) και ευέλικτους (αντί για άκαμπτους και κανονιστικούς) ολιγομερείς μηχανισμούς³⁹.

G-20: Η «Ομάδα των 20» είναι ένα διεθνές φόρουμ για τις κυβερνήσεις και τους διοικητές των κεντρικών τραπεζών από τις **20 πιο μεγάλες οικονομίες**. Τα μέλη της περιλαμβάνουν 19 επιμέρους χώρες – Αργεντινή, Αυστραλία, Βραζιλία, Γαλλία, Γερμανία, ΗΠΑ, Ηνωμένο Βασίλειο, Ιαπωνία, Ιταλία, Ινδία, Ινδονησία, Καναδάς, Κίνα, Μεξικό, Νότια Αφρική, Νότια Κορέα, Ρωσία, Σαουδική Αραβία, Τουρκία – και την ΕΕ. Η ΕΕ εκπροσωπείται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ).

G8 (G7): Η λεγόμενη «Ομάδα των 8»⁴⁰ είναι μια άτυπη ομάδα χωρών, που θεωρητικά χαρακτηρίζονται ως οι **περισσότερο βιομηχανικά ανεπτυγμένες χώρες** του κόσμου (όχι οι πλουσιότερες). Συγκροτήθηκε αρχικά (ως G6) το 1975, δύο χρόνια ακριβώς μετά την πετρελαϊκή κρίση που δημιούργησε ο ΟΠΕΚ (ως αντίποινα του αραβοϊσραηλινού πολέμου του 1973). Το 2014 η Ρωσία διαφώνησε με τις ΗΠΑ, το Ηνωμένο Βασίλειο και τη Γερμανία και αποχώρησε από την ομάδα, δημιουργώντας έτσι τους G7, ενώ την ίδια χρονιά η Κίνα αρνήθηκε τη συμμετοχή της, μετά από διαφωνία με τις ΗΠΑ και τη Γερμανία, αφού είχε καταδικάσει τις κυρώσεις ΗΠΑ και ΕΕ στη Ρωσία και στην Ελλάδα.

QUAD: Η ομάδα αυτή, γνωστή με την ονομασία «Τετραμερής Διάλογος για την Ασφάλεια» (*Quadrilateral Security Dialogue*), σχηματίστηκε μετά το σεισμό και το τσουνάμι του 2004 στον Ινδικό Ωκεανό και επισημοποιήθηκε το 2007, ενώ αποτέλεσε και μια απάντηση στην αυξημένη κινεζική οικονομική και στρατιωτική δύναμη. Η Ομάδα (ΗΠΑ, Ινδία, Ιαπωνία και Αυστραλία) δεσμεύτηκε επίσης να ανταποκριθεί στον COVID-19, πραγματοποιώντας μάλιστα και μια συνάντηση «QUAD Plus» το Μάρτιο του 2020, που περιελάμβανε εκπροσώπους από τη Νέα Ζηλανδία, τη Νότια Κορέα και το Βιετνάμ, για να εργαστούν πάνω στην πανδημία, αλλά επιπλέον και στο πώς να αναζωογονήσουν τις οικονομίες τους μόλις υποχωρήσει η απειλή. Στην κοινή δήλωση «*The Spirit of the Quad*», το Μάρτιο του

³⁹ Κάποιοι από αυτούς μνημονεύτηκαν ενδεικτικά και στο προηγούμενο Κεφάλαιο.

⁴⁰ ΗΠΑ, Ρωσία, Καναδάς, Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία, Ιαπωνία, Ηνωμένο Βασίλειο.

2021, τα μέλη περιέγραψαν **ένα κοινό όραμα για έναν ελεύθερο και ανοικτό Ινδο-Ειρηνικό** και μια θαλάσσια τάξη βασισμένη σε κανόνες, στις θάλασσες της Ανατολικής και Νότιας Κίνας⁴¹ (Wikipedia, n.d.).

MIKTA: Είναι μια άτυπη συνεργασία μεταξύ Μεξικού, Ινδονησίας, Νότιας Κορέας, Τουρκίας και Αυστραλίας, που δημιουργήθηκε το 2013 στο περιθώριο της Γενικής Συνέλευσης (ΓΣ) των Ηνωμένων Εθνών στη Νέα Υόρκη. Οι χώρες της είναι ομοϊδεάτες σε πολλές από τις παγκόσμιες προκλήσεις της εποχής και είναι ενεργοί συνεισφέροντες σε μεγάλα διεθνή φόρουμ, ενώ σύμφωνα με τις κοινές δηλώσεις τους, έχουν τόσο τη βούληση όσο και την ικανότητα να συμβάλουν στην **προστασία των δημόσιων αγαθών και στην ενίσχυση μιας αποτελεσματικής παγκόσμιας διακυβέρνησης** (Mikta.org, n.d.).

SCO: Ο Οργανισμός Συνεργασίας της Σαγκάης είναι μια ευρασιατική **συμμαχία πολιτικής, οικονομίας και ασφάλειας**, που ανακοινώθηκε το 2001 στη Σανγκάη, από τους ηγέτες της Κίνας, του Καζακστάν, του Κιργιζιστάν, της Ρωσίας, του Τατζικιστάν και του Ουζμπεκιστάν. Ο «Χάρτης» του SCO υπογράφηκε τον Ιούνιο του 2002 και από τότε έχει επεκτείνει τα μέλη του σε 8, όταν η Ινδία και το Πακιστάν προσχώρησαν ως πλήρη μέλη το 2017. Είναι ο μεγαλύτερος περιφερειακός οργανισμός στον κόσμο όσον αφορά τη γεωγραφική κάλυψη και τον πληθυσμό, καλύπτοντας τα 3/5 της ευρασιατικής ηπείρου και σχεδόν το ήμισυ του ανθρώπινου πληθυσμού (Wikipedia, n.d.). Στις 17 Σεπτεμβρίου 2021, εγκρίθηκε – μετά από σχεδόν 15 χρόνια – η προσπάθεια του Ιράν να γίνει πλήρες μέλος του Οργανισμού, αυξάνοντας το κύρος της διπλωματίας του και συνδέοντάς το με τις οικονομικές υποδομές της Ασίας και τους τεράστιους πόρους αυτής⁴² (Motamedi, 2021).

⁴¹ Εντυπωσιακή ήταν η κίνηση (αγγλοσαξονικής) συσπείρωσης 2 εκ των 4 μελών της QUAD, στην οποία προχώρησε η Ουάσιγκτον το Σεπτέμβριο 2021, με την **ανακοίνωση της Συμφωνίας AUKUS** (Αυστραλία-Βρετανία-ΗΠΑ). Η συμφωνία ανάγκασε τη Γαλλία αφενός να θέσει ζήτημα διάρρηξης της εμπιστοσύνης (λόγω ακύρωσης συμβολαίων προμήθειας στρατιωτικού υλικού) εκ μέρους της Καμπέρας, με πιθανές προεκτάσεις ακόμα και στις εμπορικές διαπραγματεύσεις μεταξύ ΕΕ και Αυστραλίας και αφετέρου να προβληματιστεί ως προς το κατά πόσο η ηπειρωτική Ευρώπη πρέπει να αναθεωρήσει την πολιτική ασφαλείας της. Η συμφωνία μπορεί να λειτουργήσει ως επιταχυντής για μια αυτόνομη «ευρωπαϊκή αμυντική πολιτική» ενώ, επιπρόσθετα, τα γαλλικά αντανάκλαστα οδήγησαν άμεσα και στη σύναψη συμφωνίας με την Ινδία (βλ. QUAD) ώστε οι δύο χώρες να συνεργαστούν σε ένα πρόγραμμα για την προώθηση «μιας πραγματικά πολυμερούς διεθνούς τάξης» (Σαδανά, 2021). Αντίστοιχος σκεπτικισμός υπάρχει και αναφορικά με το εάν ο αγγλοσαξονικός κόσμος είναι πραγματικά σε θέση να ανταγωνιστεί τις αναδυόμενες ευρασιατικές δυνάμεις χωρίς τη στήριξη της ηπειρωτικής Ευρώπης, την οποία μοιάζει να εξωθεί στην αντίθετη κατεύθυνση.

⁴² Η χώρα ήταν «μέλος - παρατηρητής» από το 2005. Αφού ολοκληρωθεί η τεχνική και νομική διαδικασία, η οποία μπορεί να διαρκέσει έως και δύο χρόνια, το Ιράν θα ενταχθεί επίσημα σε μια ομάδα που εξάγει τρισεκατομμύρια δολάρια ετησίως (Motamedi, 2021).

E10: Μαζί με τα 5 μόνιμα μέλη, το ΣΑΗΕ έχει 10 ακόμα προσωρινά μέλη που εκλέγονται για διετή θητεία από τη ΓΣ του ΟΗΕ και διατηρούν τις έδρες τους, σε περιστρεφόμενη βάση και ανά γεωγραφική περιοχή. Τα μη μόνιμα μέλη ενδέχεται να συμμετέχουν σε παγκόσμιες ενημερώσεις ασφαλείας, αποτελώντας ένα «*minilateral*» θεσμικό πλαίσιο, συναφές αλλά ξεκάθαρα άλλης βαρύτητας από το Ρ5 (πέντε μόνιμα μέλη). Την παρούσα χρονική περίοδο οι Ε10 είναι: Εσθονία, Ινδία, Ιρλανδία, Κένυα, Μεξικό, Νίγηρας, Νορβηγία, Άγιος Βικέντιος και Γρεναδίνες, Τυνησία και Βιετνάμ.

ASEAN: Η Ένωση Χωρών της Νοτιοανατολικής Ασίας είναι μια οικονομική ένωση 10 κρατών μελών στη Νοτιοανατολική Ασία (Ινδονησία, Μαλαισία, Φιλιππίνες, Σιγκαπούρη, Ταϊλάνδη, Μπρουνέι, Βιετνάμ, Λάος, Μιανμάρ και Καμπότζη), η οποία προωθεί τη διακυβερνητική συνεργασία και **διευκολύνει την οικονομική, πολιτική, στρατιωτική, εκπαιδευτική και κοινωνικοπολιτισμική ένταξη**, μεταξύ των μελών της καθώς και άλλων χωρών της Ασίας. Ακολουθεί μια ιδιαίτερη μεθοδολογία και προσέγγιση για την επίλυση ζητημάτων, η οποία σέβεται τα πολιτιστικά πρότυπα της Νοτιοανατολικής Ασίας, ενώ οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής χρησιμοποιούν τακτικά συμβιβασμούς, συναίνεση και διαβουλεύσεις, στην άτυπη διαδικασία αντιμετώπισης των προβλημάτων και λήψης των αποφάσεων (Wikipedia, n.d.).

Δεδομένου ότι αντίστοιχοι συνεργατικοί μηχανισμοί μπορούν να εντοπιστούν παγκοσμίως και είναι ίσως ανεξάντλητοι, σκοπός της ενδεικτικής αναφοράς που προηγήθηκε είναι να αποτυπωθεί το γεγονός ότι **τα μικρότερα κράτη δεν είναι απόντα από τέτοιες θεσμικές ρυθμίσεις**, ενώ αναζητούν το κατάλληλο, ανά περίπτωση, πλαίσιο για την εξυπηρέτηση του εκάστοτε εξειδικευμένου στόχου. Ανεξάρτητα από την υφιστάμενη ασυμμετρία ισχύος, η εξυπνάδα και η επίτευξη των επιδιώξεων συνδέονται πάντοτε με την εύρεση και αξιοποίηση των σωστών εργαλείων. Τα μικρότερα κράτη αντιλαμβάνονται την **ανάγκη συμμετοχής στη διαχείριση κοινών διλημάτων αλληλεξάρτησης**, αλλά φαίνεται ότι συχνά προτιμούν μια προσέγγιση τύπου «*horses for courses*» (όπως προτείνει το παλιό βρετανικό ιδίωμα), σύμφωνα με την οποία είναι εξαιρετικά σημαντικό να επιλέγεις, για κάθε συγκεκριμένη αλλά διαφορετική δραστηριότητα, τον κατάλληλο άνθρωπο (κατ' αντιστοιχία με τους διεθνείς Οργανισμούς), καθόσον ο καθένας έχει διαφορετικές ικανότητες και δυνατότητες (Patrick, 2015b).

Ανάγκη μετασχηματισμού και ατζέντα ανανέωσης

Από τότε που εμφανίστηκε η πολυμέρεια και θεσμοθετήθηκε στη σημερινή της μορφή, ο κόσμος έχει αλλάξει βαθιά ενώ, εδώ και κάποιες δεκαετίες, κινείται σταθερά από τη μονοπολικότητα προς μια **δικτυωμένη μορφή πολυπολικότητας**. Οι πόλοι αυτοί είναι οι παράγοντες εκείνοι που, όντας προικισμένοι με πόρους, πολιτική βούληση και θεσμική ικανότητα, προβάλλουν τα συμφέροντά τους σε παγκόσμιο επίπεδο. Τα κύρια χαρακτηριστικά της δικτυωμένης αυτής μορφής είναι οι αυξημένες διασυνδέσεις μεταξύ τομέων πολιτικής, η αυξανόμενη σημασία των μη κρατικών παραγόντων, ο αυξανόμενος χώρος για συμμετοχή των πολιτών και, τέλος, η διαφοροποίηση των πολυμερών οργανισμών (Langenhove, 2010).

Οι εξελίξεις των τελευταίων ετών, λοιπόν, όπως αναφέρθηκε και σε προηγούμενες ενότητες, άσκησαν σοβαρή πίεση σε πολλές από τις παραδοσιακές αρχές του κλασικού πολυμερισμού ενώ και αρκετοί συγγραφείς έχουν επισημάνει τις δυσλειτουργίες αυτού, με κορυφαία όλων την πολυπλοκότητα του συστήματος των Ηνωμένων Εθνών, με μια αποκεντρωμένη, αλληλεπικαλυπτόμενη και ασυνάρτητη σειρά συμβουλίων και οργανισμών, καθώς επίσης και τις ουσιώδεις διαφορές μεταξύ ανεπτυγμένων και αναπτυσσόμενων χωρών, που γίνονται παντού εμφανείς. Επομένως, δεν προκαλεί έκπληξη ότι ο αριθμός των εκθέσεων που αφορούν στη «Μεταρρύθμιση των Ηνωμένων Εθνών» έχει αυξηθεί σημαντικά, με ένα σημαντικό μέρος αυτών να ασχολείται με τις γραφειοκρατικές πτυχές (ibid.). Η ΓΣ του ΟΗΕ, για παράδειγμα, κατηγορείται για αναποτελεσματικότητα, καθώς το πλήθος των μελών της έχει καταστήσει **σχεδόν αδύνατη τη διεξαγωγή πραγματικών συζητήσεων και ανταλλαγής απόψεων**. Όπως έχει γράψει ο ερευνητής καθηγητής κοινωνικών επιστημών L. V. Langenhove (Langenhove, 2010), στον πρώιμο πολυμερισμό (τον οποίο αναφέρει ως *Multilateralism 1.0*) οι κύριοι πρωταγωνιστές του χώρου των διεθνών σχέσεων είναι τα κράτη και οι εθνικές κυβερνήσεις, ενώ οι διακυβερνητικοί οργανισμοί είναι εξαρτώμενοι πράκτορες, των οποίων οι βαθμοί ελευθερίας φτάνουν μόνο εκεί όπου επιτρέπουν τα κράτη. Αντιθέτως, στη θεωρία του «*Multilateralism 2.0*», εκτός από τα κυρίαρχα κράτη υπάρχουν κι άλλοι παίκτες με ρόλο και ορισμένοι από αυτούς αμφισβητούν έντονα την έννοια της κυριαρχίας, καθιστώντας το σύστημα πολύ πιο ανοιχτό (*Systemic Openness*), με την οργάνωση του συνόλου των δραστηριοτήτων να εξαρτάται ουσιωδώς από τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ της δημόσιας πολιτικής, της οικονομίας αλλά και ολόκληρης της κοινωνίας (ibid.).

Η ανάγκη μετασχηματισμού συνδέθηκε ξεκάθαρα με την άνοδο των διεθνικών δικτύων πολιτικής. Δίπλα στις αυξημένες σχέσεις μεταξύ κάθετων επιπέδων διακυβέρνησης, υπάρχει και μια αυξανόμενη οριζόντια διασύνδεση μεταξύ των τομέων πολιτικής, για παράδειγμα, τα οικονομικά δεν μπορούν να διαχωριστούν από το εμπόριο, την ασφάλεια, το κλίμα κ.λπ. Επομένως, ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του εξελιγμένου πολυμερισμού είναι ότι **τα όρια μεταξύ των τομέων πολιτικής και των οργανισμών που ασχολούνται με αυτούς γίνονται όλο και πιο διαπερατά** (ibid.). Υπάρχουν πλέον κοινότητες διαφορετικών παραγόντων και επιπέδων που συνθέτουν μια παγκόσμια αγορά πολλαπλών εκδόσεων και πολλαπλών θεσμών. Το αποτέλεσμα είναι ένας σύνθετος ιστός σχέσεων, μεταξύ τεσσάρων τύπων φορέων με ιδιότητες κρατικής υπόστασης (παγκόσμιοι θεσμοί, περιφερειακοί οργανισμοί, κράτη και υποεθνικές περιφερειακές οντότητες), μαζί με μη κρατικούς φορείς, όπως μη κυβερνητικές οργανώσεις ή διακρατικά δίκτυα πολιτικής. Όπως συμπληρώνει ο Langenhove (2010):

Η επικουρικότητα υπήρξε στο παρελθόν μια ισχυρή κανονιστική αρχή στην προσπάθεια οργάνωσης των σχέσεων ανάμεσα στα διάφορα επίπεδα διακυβέρνησης, ωστόσο, η αναμφισβήτητη πολυπλοκότητα του εξελιγμένου πολυμερισμού απαιτεί ένα νέο κανονιστικό ιδανικό, το οποίο θα χρησιμοποιηθεί ως καθοδήγηση για μια χρηστή διακυβέρνηση. Ένα τέτοιο ιδανικό θα μπορούσε να αποτελέσει η αρχή της αμοιβαιότητας, σύμφωνα με την οποία θα πρέπει να αποτελεί υποχρέωση κάθε επιπέδου διακυβέρνησης, που συμμετέχει σε κοινή λήψη αποφάσεων, να ενισχύει τη νομιμότητα και την ικανότητα του άλλου.

Παρατηρώντας την υφιστάμενη κατάσταση, ορισμένοι πολυμερείς οργανισμοί έχουν ήδη αποστασιοποιηθεί από τις παλιομοδίτικες οργανωτικές φόρμες (όπως για παράδειγμα τη συνεδρίαση της ΓΣ του ΟΗΕ, που διαρκεί ακόμα και εβδομάδες). Ο ΟΟΣΑ είναι ένα παράδειγμα αυτής της τάσης και θα μπορούσε να αποτελέσει μοντέλο για άλλους διεθνείς οργανισμούς, καθώς βασίζεται σε σχετικά ευέλικτες προσεγγίσεις των ομοτίμων «*from bottom to top*» («από κάτω προς τα πάνω») και στην ενεργό συμμετοχή δικτύων εμπειρογνομώνων αλλά και δημοσίων υπαλλήλων (Schäfer, 2006). Το συνολικό πρόβλημα όμως εξακολουθεί να υπάρχει καθώς **απουσιάζει ένα συνολικό κανονιστικό πλαίσιο πολιτικής για την καθοδήγηση των συλλογικών δράσεων**. Οι κανονιστικές έννοιες είναι ένα σημαντικό στοιχείο σε κάθε διαδικασία

οργανωτικής μεταρρύθμισης ή αλλαγής στρατηγικής, ενώ κάτι ανάλογο συνέβη και όταν αρχικά διαμορφώθηκε ο πολυμερισμός στο διεθνές σύστημα.

Το Δεκέμβριο του 2016, στο τελευταίο του ταξίδι στο εξωτερικό ως αντιπρόεδρος των ΗΠΑ, ο J. Biden συναντήθηκε με τον Καναδό πρωθυπουργό J. Trudeau, στην Οτάβα και επισήμανε ότι *«βλέπουμε όλο και περισσότερες προκλήσεις για τη φιλελεύθερη διεθνή τάξη από οποιαδήποτε άλλη στιγμή από το τέλος του Β' ΠΠ»*, κάτι που για πολλούς έμοιαζε ακόμα και ως μια έκκληση προς τα μεσαία κράτη να αναλάβουν μεγαλύτερη ευθύνη για τη διατήρηση της φιλελεύθερης παγκόσμιας τάξης (Kim, Haug & Rimmer, 2018). Ο τότε Πρόεδρος των ΗΠΑ, D. Trump, απέρριπτε τον προηγούμενο ρόλο και μετέτρεπε σταδιακά τις ΗΠΑ σε μια ρεβιζιονιστική δύναμη, μιμούμενος την Κίνα και τη Ρωσία, σε μια προσπάθεια αναδιάρθρωσης σημαντικών πτυχών της παγκόσμιας τάξης. Η τάση διατηρήθηκε σε όλη τη διάρκεια της θητείας του, δημιουργώντας ένα αυξανόμενο έλλειμμα εμπιστοσύνης στις κυβερνήσεις, τους πολιτικούς θεσμούς και τους διεθνείς οργανισμούς, λόγω και της ελκυστικότητας των εθνικιστικών και λαϊκιστικών φωνών που είχαν στόχο *«να δαιμονοποιούν και να διαιρούν»*, όπως κατέθεσε αργότερα ο ΓΓ του ΟΗΕ, A. Guterres (2020), στον πρώτο εορτασμό της *«Διεθνούς Ημέρας για την Πολυμέρεια και την Διπλωματία για την Ειρήνη»*.

Κατά την έναρξη της 74^{ης} ΓΣ του ΟΗΕ, το Σεπτέμβριο του 2019, όπως αναφέρθηκε επιγραμματικά και στο προηγούμενο Κεφάλαιο, σε μια απεγνωσμένη ίσως προσπάθεια, Γαλλία και Γερμανία αποφάσισαν να ξεκινήσουν επίσημα τη *«Συμμαχία για την Πολυμέρεια»*, με σκοπό να αποδείξουν ότι η *«σιωπηλή πλειοψηφία»* των κρατών μελών του ΟΗΕ παραμένει προσηλωμένη στον πολυμερισμό και στα Ηνωμένα Έθνη (Patrick, 2019). Η συμμαχία έχει στόχο να διευκολύνει την **εμφάνιση ευέλικτων συνασπισμών επίλυσης προβλημάτων** που θα αναλάβουν τα πάντα, από την κλιματική αλλαγή και το εμπόριο έως τα ανθρώπινα δικαιώματα, τα πυρηνικά όπλα, την κυβερνοασφάλεια και τη διακρατική τρομοκρατία, να ακολουθήσει μια προληπτική ατζέντα σε τομείς πολιτικής που στερούνται αποτελεσματικής διακυβέρνησης και όπου νέες προκλήσεις απαιτούν συλλογική δράση και να προωθήσει μεταρρυθμίσεις, χωρίς συμβιβασμούς σε βασικές αρχές και αξίες, προκειμένου να καταστούν οι πολυμερείς θεσμοί και η παγκόσμια πολιτική και οικονομική τάξη πιο **περιεκτικές και αποτελεσματικές στην επίτευξη απτών αποτελεσμάτων στους πολίτες σε όλο τον κόσμο** (Multilateralism.org., n.d.).

Η πρώην Διευθύντρια Σχεδιασμού Πολιτικής του Υπουργείου Εξωτερικών των ΗΠΑ, A. Slaughter, περιγράφοντας μια «αναλυτική παγκόσμια τάξη», κατέδειξε από πολλές απόψεις ως μοντέλο την ίδια την ΕΕ, η οποία δείχνει ότι έχει όντως τη φιλοδοξία να συμμετάσχει σε μια τέτοια αποστολή (Slaughter, 2004). Αναλύοντας το προφίλ της ΕΕ, με μια ιδρυματοποιημένη και υπερεθνική δομή, προκύπτει είναι ότι, ναι μεν συμβαδίζει ξεκάθαρα με τις κλασικές πολυμερείς θεσμοθετήσεις όπως το κεντρικό σύστημα του ΟΗΕ, τα θεσμικά όργανα του Bretton Woods⁴³ και ο ΠΟΕ (επισημότητα, νομιμοποίηση και ολοκληρωμένη προσέγγιση στις πολιτικές της), ωστόσο δείχνει μια σαφώς **μεγαλύτερη απαίτηση για συνοχή και αποτελεσματικότητα**, σε σχέση με αυτά. Χαιρετίζοντας την αρχή της «αποτελεσματικής πολυμέρειας», η ΕΕ έχει δηλώσει την προθυμία της να συμβάλει στη μεταρρύθμιση, παρόλο που κάποια από τα κράτη – μέλη της, με τις δικές τους ιδιαίτερες μορφές διπλωματίας το κάθε ένα, μπορεί και να μην είναι ακόμη έτοιμα για μια τέτοια κίνηση (ibid.). Σε αυτό το πλαίσιο, στις αρχές του 2021, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και ο Ύπατος Εκπρόσωπος της ΚΕΠΠΑ, J. Borrell, παρουσίασαν μια νέα στρατηγική για την ενίσχυση της συμβολής της ΕΕ στο «*Rules-based multilateralism*» (πολυμερές σύστημα βάσει κανόνων). Η κοινή ανακοίνωση παρουσίασε τις φιλοδοξίες της ΕΕ, προτείνοντας την αξιοποίηση όλων των μέσων που έχει στη διάθεσή της, όπως η εκτεταμένη πολιτική, διπλωματική και οικονομική της στήριξη, για την προώθηση της παγκόσμιας ειρήνης και ασφάλειας, την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του διεθνούς δικαίου και την προώθηση πολυμερών λύσεων για παγκόσμιες προκλήσεις (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2021). Όπως καταγράφηκε στην ανακοίνωση που εκδόθηκε:

Για να διασφαλιστεί ότι το παγκόσμιο πολυμερές σύστημα είναι κατάλληλο για τον επιδιωκόμενο σκοπό, δηλαδή την αντιμετώπιση των σημερινών προκλήσεων, η ΕΕ θα συνεχίσει να στηρίζει τις μεταρρυθμιστικές προσπάθειες του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ, θα προωθήσει τον εκσυγχρονισμό βασικών θεσμικών οργάνων, όπως ο ΠΟΥ και ο ΠΟΕ και θα ηγηθεί επίσης της **ανάπτυξης νέων παγκόσμιων προτύπων** και της δημιουργίας πλατφορμών συνεργασίας σε τομείς όπως η φορολογία, ο ψηφιακός τομέας ή η τεχνητή νοημοσύνη (ibid.).

⁴³ Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και Παγκόσμια Τράπεζα.

Επιπρόσθετα, αναγνωρίζοντας την ανάγκη για μια νέα γενιά εταιρικών σχέσεων, η ΕΕ σχεδιάζει να οικοδομήσει νέες συμμαχίες με τρίτες χώρες, να ενισχύσει τη συνεργασία με πολυμερείς περιφερειακούς οργανισμούς και άλλους ενδιαφερόμενους – ιδίως με όσους ασπάζονται τις ίδιες δημοκρατικές αξίες – και να επιδιώξει να βρει κοινό έδαφος για συνεννόηση πάνω σε κάθε επιμέρους ζήτημα. Στόχος της είναι να οικοδομήσει **ένα πιο συμμετοχικό πολυμερές σύστημα** και γι' αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντική η συνεργασία τόσο με την κοινωνία των πολιτών όσο και με τον ιδιωτικό τομέα καθώς και τους κοινωνικούς φορείς (ibid.)

Ειδικότερα δε, αναφορικά με την πανδημία του COVID-19, ο A. Guterres (2020) συμπλήρωσε με έμφαση ότι:

Αποτελεί μία τραγική υπενθύμιση για το πόσο στενά συνδεδεμένοι είμαστε καθώς ο ιός δεν γνωρίζει σύνορα, όντας η απόλυτη παγκόσμια πρόκληση, γι' αυτό και είναι κρίσιμο **να αντλήσουμε τα κατάλληλα διδάγματα για τις αδυναμίες και τις ανισότητες που έχει αποκαλύψει** και να κινητοποιήσουμε επενδύσεις στην εκπαίδευση, τα συστήματα υγείας, την κοινωνική προστασία και την ανθεκτικότητα.

Συμπερασματικά, ο σύνθετος πολυμερισμός δεν είναι μόνο ζήτημα ευέλικτης αντιμετώπισης των κοινών απειλών, αλλά και εκμετάλλευση των κοινών ευκαιριών. Δεν αρκεί μόνο να διακηρύττουμε τις αρετές του, αλλά πρέπει να καταδεικνύουμε έμπρακτα την προστιθέμενη αξία του, χωρίς αποκλεισμούς, βασιζόμενοι σε εταιρικές σχέσεις με την επιχειρηματική κοινότητα, την κοινωνία των πολιτών, τα κοινοβούλια, τις ακαδημαϊκές και φιλανθρωπικές κοινότητες και άλλα ενδιαφερόμενα μέρη.

Στο σημείο αυτό, έχοντας ολοκληρώσει τη θεωρητική θεμελίωση και προσέγγιση της έννοιας του σύνθετου πολυμερισμού, αναλύοντας τόσο την εξέλιξη του ίδιου του πολυμερούς συστήματος, όσο και τη γέννηση της απαίτησης ανανέωσης αυτού, σε μια σύγχρονη και πιο δυναμική μορφή, η μελέτη θα περάσει στο στάδιο της εξειδικευμένης αποτύπωσης της εν λόγω στρατηγικής επιλογής, ειδικότερα για τα μικρά κράτη του διεθνούς στερεώματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΟΥ ΣΥΝΘΕΤΟΥ ΠΟΛΥΜΕΡΙΣΜΟΥ ΓΙΑ ΤΑ ΜΙΚΡΑ ΚΡΑΤΗ

Η σύγχρονη δυναμική των διαφορετικών συντελεστών ισχύος

Μια από τις σημαντικότερες και πιο συχνές παραπομπές στην παγκόσμια βιβλιογραφία των διεθνών σχέσεων είναι αυτή που αναφέρεται στο Θουκυδίδη και το διάλογο των Μηλίων, όπου οι Αθηναίοι προειδοποιούν ότι το δίκαιο έχει κάποια ισχύ μόνο μεταξύ ίσων, ειδάλλως «οι ισχυροί πράττουν αυτό που θέλουν και οι αδύναμοι υποφέρουν εκείνο που μπορούν» (Παιδή, 2014).

Η παραδοσιακή στρατιωτική ισχύς, λοιπόν, αποτελούσε ανέκαθεν βασικό παράγοντα, ο οποίος, υποστηριζόμενος και από άλλους (κυρίως την οικονομία), πρόβαλε τη δύναμη ενός κράτους στη διεθνή σκηνή. Η μεταψυχροπολεμική πραγματικότητα, ωστόσο, διαμόρφωσε καταστάσεις που γρήγορα οδήγησαν στο συμπέρασμα ότι η στρατιωτική ισχύς, από μόνη της, δεν μπορούσε να δώσει όλες τις λύσεις, αντιμετωπίζοντας σοβαρούς περιορισμούς δεδομένης της πολυμορφικότητας των διεθνών σχέσεων. Μπορεί μεν, στις αρχές του 21^{ου} αιώνα, οι ΗΠΑ, με τη συμμετοχή και άλλων κρατών, να εισέβαλαν μαζικά σε Ιράκ και Αφγανιστάν, ωστόσο τα μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα αποτελέσματα αυτών των επεμβάσεων – από μία στρατιωτική δύναμη της οποίας η κυριαρχία σε μέσα διεξαγωγής πολέμου είναι σχεδόν απόλυτη – απέδειξαν τις σημαντικές αδυναμίες ενός συστήματος που βασίζεται μόνο στη στρατιωτική ισχύ (Παρίσης, 2011).

Ο πολιτικός επιστήμονας J. Nye, δίνοντας έμφαση στο εμπόριο και την οικονομία, ως πυλώνες της αλληλεξάρτησης, χρησιμοποίησε τον όρο «ήπια ισχύς» (*Soft power*), σε αντιδιαστολή προς τη «σκληρή ισχύς» (*Hard power*), η οποία βασίζεται κυρίως στον πειθαναγκασμό. Ως ήπια ισχύς ορίστηκε από αυτόν η ικανότητα επίτευξης του επιθυμητού, μέσω του γοήτρου και της έλξης, παρά μέσω του εξαναγκασμού ή της δωροδοκίας. Προέρχεται από την γοητεία που ασκεί ο πολιτισμός, οι πολιτικές ιδέες και οι εθνικές πολιτικές μιας χώρας, κατά βάση αυτές που ασκούνται στο πλαίσιο της υψηλής στρατηγικής. Όπως χαρακτηριστικά έγραψε, «η ήπια ισχύς είναι απλά το βελούδινο γάντι που καλύπτει τη σιδερένια γροθιά» (Nye, 2011). Ο ίδιος ήταν σαφής:

Η σκληρή και η ήπια ισχύς συνδέονται και μπορούν να ενισχύσουν η μία την άλλη, αποτελώντας **όψεις της ικανότητάς μας να επιτυγχάνουμε τους σκοπούς μας, επηρεάζοντας τη συμπεριφορά των άλλων**. Μερικές φορές, οι ίδιες πηγές ισχύος μπορούν να επηρεάσουν ολόκληρο το φάσμα της συμπεριφοράς, από τον εξαναγκασμό μέχρι τη σαγήνη. (ibid.)

Επιπλέον, από το 2004, ο Nye πρότεινε ένα συνδυασμό ήπιας και σκληρής ισχύος για τη δημιουργία αυτού που ονόμασε «έξυπνη ισχύς» (*Smart power*) (Nye, 2004). Η έξυπνη ισχύς δεν είναι ούτε σκληρή ούτε ήπια. Είναι και τα δύο, έγραψε, σημειώνοντας ότι αυτή συνθέτει τις δύο μορφές, δίνοντας προτεραιότητα στη διπλωματία και κρατώντας τη στρατιωτική ισχύ σαν εφεδρικό μοχλό για την ανατροπή αναθεωρητικών πολιτικών δυνάμεων και την εξασφάλιση της εδαφικής ακεραιότητας των κρατών. Αμφότερες αποτελούν δύο διαφορετικές όψεις της δυνατότητας επίτευξης των στόχων μας, επηρεάζοντας τη συμπεριφορά των άλλων, σημείωσε, υπογραμμίζοντας ότι «*η έξυπνη ισχύς είναι η ικανότητα συνδυασμού σκληρής και ήπιας ισχύος σε μια νικηφόρα στρατηγική*» (ibid.).

Όπως αναφέρθηκε και στα προηγούμενα Κεφάλαια, οι ισορροπίες στην παγκόσμια πολιτική σκηνή μεταβάλλονται συνεχώς, καθώς οι παραδοσιακές δυνάμεις εμφανίζουν απώλειες ενώ νέες παγκόσμιες δυνάμεις αναδεικνύονται. **Η οικονομική ισχύς, η πολιτική σταθερότητα, η παιδεία, η επιστημονική έρευνα και η ανάπτυξη αποτελούν πλέον τα κύρια ποιοτικά χαρακτηριστικά της ισχύος**. Όλα αυτά συνηγορούν στην εκτίμηση ότι, μέσα στα επόμενα χρόνια, οι παράγοντες που θα επηρεάζουν περισσότερο την ισχύ των κρατών, στο περιφερειακό περιβάλλον αλλά και σε διεθνές επίπεδο, θα είναι οι νέες οικονομικές συνθήκες, η ανάπτυξη, η παγκοσμιοποίηση, η δημογραφία, η ανάδυση των νέων μεσαίων δυνάμεων, η παρακμή του κλασικού πολυμερισμού, η κλιματική αλλαγή, η γεωπολιτική της ενέργειας και άλλοι αντίστοιχων μορφών (Παρίσης, 2011).

Επιπρόσθετα, είναι πλέον προφανές ότι στο σύγχρονο πολυμερές σύστημα, ο μεγάλος αριθμός των συμμετεχόντων, το διαφορετικό μέγεθος και επίπεδο ανάπτυξής τους, η ποικιλία των μεταξύ τους οικονομικών συμφερόντων, καθώς και η πολυπλοκότητα των συναπτόμενων συμφωνιών, για ένα μεγάλο αριθμό θεμάτων, αντιπροσωπεύουν στην πράξη ένα σημαντικό μέρος των υφιστάμενων αδιεξόδων. Συναφώς, η αντιμετώπιση ενός μεγάλου αριθμού ζητημάτων δεν αποτελεί πλέον ένα παιχνίδι μηδενικού αθροίσματος αλλά περισσότερο ένα κοινό

συμφέρον, ενώ η φύση του συστήματος είναι τέτοια που τα περιθώρια δράσης για τους μικρότερους παίχτες είναι εμφανώς μεγαλύτερα και αυτοί μπορούν να διαδραματίσουν ένα κρίσιμο ρόλο, μεμονωμένα ή συλλογικά, κυρίως μέσω ήπιας και έξυπνης ισχύος και αξιοποιώντας τη δυναμική των διαφορετικών μορφών συνεργασίας. Η συνολική παραπάνω ανάλυση έχει επιπτώσεις τόσο στην άσκηση στρατηγικής όσο και στις επιλογές και τη δράση των μικρότερων κρατών.

Στην ενότητα αυτή, των σύγχρονων μορφών ισχύος, αξίζει μια σύντομη αναφορά και σε μια διαφορετική εννοιολογική τοποθέτηση, αυτή της «δομικής ισχύος» στις διεθνείς σχέσεις, όπου οι αλληλεπιδράσεις μεταξύ κρατών και αγορών είχαν εξαιρετική σημασία σε όρους ισχύος, την οποία εισήγαγε πρώτη η Βρετανίδα μελετήτρια των διεθνών σχέσεων και της διεθνούς πολιτικής οικονομίας, S. Strange. Με τον όρο αυτό, ορισμένοι μελετητές έχουν αναφερθεί και στις πολλαπλές δυνατότητες που προσδίδονται στα κράτη, μόνο και μόνο από την ενεργή συμμετοχή τους σε συλλογικές δομές, ως ομότιμα μέλη και ανεξαρτήτως μεγέθους, με δεδομένο βέβαια ότι και οι ίδιες οι δομές αυτές μπορούν να ασκούν στα εν λόγω κράτη αντίστροφη επίδραση (κυρίαρχο παράδειγμα είναι η επιρροή της ΕΕ στη διαμόρφωση των πολιτικό-οικονομικών συστημάτων των κρατών προς ένταξη). Η δομική ισχύς ενδιαφέρει άμεσα και έντονα τα μικρά κράτη, περικλείει δομές εξουσίας αλλά και άτυπα καθεστώτα της παγκόσμιας πολιτικής, ενώ εξετάζει τη σχέση των εθνικών αναγκών με τη διαρθρωτική θέση των κρατών στους διεθνείς μηχανισμούς (Pustovitovskij & Kremer, 2011). Με άλλα λόγια, η ικανότητα συν-διαμόρφωσης ή συν-δημιουργίας θεσμικών δομών από τα μικρά κράτη, εντός των οποίων μπορούν να συνάψουν σχέσεις μεγαλύτεροι παγκόσμιοι δρώντες, τους επιτρέπει να επηρεάζουν τον τρόπο λήψης των αποφάσεων και εξέλιξης των γεγονότων.

Συνοψίζοντας, η δυναμική των συντελεστών ισχύος έχει αλλάξει προ πολλού. Για τα μικρά κράτη, αυτό μπορεί να αποτελέσει μια ακόμα ευκαιρία, στην προσπάθειά τους να διαμορφώσουν στρατηγικές επιρροής και να αποτελέσουν φορείς προστιθέμενης αξίας για το διεθνές σύστημα. Αυτό που επιπλέον διαφαίνεται είναι η ανάγκη εστίασης της προσοχής τους σε σωστά επιλεγμένα πεδία δράσης, προκειμένου να ασκήσουν μια στοχευμένη, επιτυχημένη και ουσιαδώς αποτελεσματική πολιτική. Η ήπια και η έξυπνη ισχύς προσελκύουν όχι μόνο το ακαδημαϊκό ενδιαφέρον αλλά και το προσωπικό όλων των βαθμίδων που ασχολείται, άμεσα ή έμμεσα, με την εξωτερική πολιτική των μικρότερων χωρών.

Πολλαπλές κρίσεις και διδάγματα για τα μικρά κράτη

Σύμφωνα με τη μέση εκτίμηση του ΟΗΕ, ο παγκόσμιος πληθυσμός στις μέρες μας υπολογίζεται στα 7,9 δισεκατομμύρια, σημειώνοντας διαρκώς αύξηση από τις αρχές του 14^{ου} αιώνα⁴⁴ (με την παρατήρηση ότι οι υψηλότεροι ρυθμοί αύξησης καταγράφηκαν τη δεκαετία του 1950⁴⁵ και την εικοσαετία 1960-1980) (Wikipedia, n.d.). Αντίστοιχα αυξήθηκε και η οικονομική παραγωγή, ενώ η μαζική ανάπτυξη διευκολύνθηκε από μια πρωτόγνωρη αύξηση της χρήσης των φυσικών πόρων, όπως η γη, το νερό, η ξυλεία και άλλα υλικά, περιλαμβανομένων των ορυκτών και των ενεργειακών πόρων. Όπως όμως κατέγραψε πρόσφατα, ο εκτελεστικός διευθυντής του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Περιβάλλοντος (ΕΟΠ), Η. Bruyninckx, αυτή η επιτάχυνση έβγαλε μεν εκατοντάδες εκατομμύρια ανθρώπους από τη φτώχεια αλλά δυστυχώς επηρέασε αρνητικά και τα κάθε λογής οικοσυστήματα⁴⁶, προσφέροντας μια διαφορετική ανάγνωση της σημερινής πραγματικότητας και του μη βιώσιμου τρόπου παραγωγής και κατανάλωσης (Bruyninckx, 2021). Με αυτά τα δεδομένα, **ο κόσμος πλέον δεν μιλά για μεμονωμένες αλλά για πολλαπλές παγκόσμιες κρίσεις**. Πέραν της οικονομικής και χρηματοπιστωτικής κρίσης, υπάρχει η κρίση των κοινωνικών ανισοτήτων, η κλιματική κρίση και η κρίση της φύσης συνολικά, η επισιτιστική, η μεταναστευτική και η προσφυγική, η υγειονομική κρίση⁴⁷ αλλά και η παγκόσμια κρίση στον τομέα της ασφάλειας, με μια ιδιαίτερα στενή διασύνδεση όλων αυτών. Έτσι, η κοινωνική διάσταση και το ζήτημα της διακυβέρνησης διαδραματίζουν αναμφισβήτητα κεντρικό ρόλο για την ανάκαμψη.

Με άλλα λόγια, η σύνδεση διαφορετικών περιοχών του πλανήτη μέσα από εδραιωμένες (κυρίως εμπορικές) οδούς, με ολοένα αυξανόμενη ψηφιοποίηση και αλληλεξάρτηση, ενισχύει τόσο την πολλαπλότητα όσο και την επικινδυνότητα των εμφανιζομένων κρίσεων. **Ενδεικτικά**, όταν το 2008 κατέρρευσε η επενδυτική τράπεζα Lehman Brothers στη Νέα Υόρκη, προκλήθηκε ένα παγκόσμιο ντόμινο χρηματοοικονομικής κρίσης. Όταν το 2014 εξαπλώθηκε επιδημία ιογενούς

⁴⁴ Μετά το τέλος της μεγάλης επιδημίας πανούκλας και του μεγάλου λιμού των ετών 1315–1317.

⁴⁵ Πάνω από 1,8% ανά έτος.

⁴⁶ Σε παγκόσμιο επίπεδο, το 75% του χερσαίου περιβάλλοντος και το 40% του θαλάσσιου έχουν υποστεί σοβαρές αλλοιώσεις και η συνεχιζόμενη καύση ορυκτών καυσίμων, οι αλλαγές στη χρήση της γης και η αποδάσωση απελευθερώνουν αέρια του θερμοκηπίου στην ατμόσφαιρα, προκαλώντας την κλιματική αλλαγή (Bruyninckx, 2021).

⁴⁷ Το σοκ της πανδημίας COVID-19 επιβεβαίωσε τη συστημική αδυναμία της παγκόσμιας οικονομίας και κοινωνίας, με όλες τις ανισότητές τους.

αιμορραγικού πυρετού από ιό Ebola στη Γουινέα της Δυτικής Αφρικής, επηρεάστηκε η παγκόσμια υγεία, ενώ και η κρίση στην Ουκρανία του 2013 προκαλεί μέχρι σήμερα αναταράξεις στις σχέσεις της Ρωσίας σχεδόν με ολόκληρη τη δυτική κοινωνία, σε τομείς όπως η οικονομία, το εμπόριο και η διπλωματία (Wikipedia, n.d.). Στις μέρες μας, η πανδημία COVID-19, που ξέσπασε στο παρασκήνιο της ληθαργικής παγκόσμιας οικονομίας, έκανε την πρώτη εμφάνισή της στη Wuhan της Κίνας, αλλά πολύ σύντομα ο ιός έφτασε σχεδόν σε όλες τις χώρες του κόσμου, μόλυνε εκατοντάδες εκατομμύρια άτομα και προκάλεσε εκατομμύρια θανάτους και ταυτόχρονα μια παγκόσμια συντριβή της αγοράς. Εκτός από τα βασικά αγαθά, για όλα τα υπόλοιπα η ζήτηση περιορίστηκε για μήνες, οι συνήθεις καταναλωτικές δαπάνες μειώθηκαν αισθητά και οι άνθρωποι κλείστηκαν στα σπίτια τους, πλήττοντας τον πυρήνα της πραγματικής οικονομίας, ενώ οι χρηματιστηριακές αγορές σε όλο τον κόσμο κινήθηκαν προς τα κάτω, παρά τα πολλά και διαφορετικά μέτρα των εθνικών κυβερνήσεων για την υποστήριξη της οικονομίας. Αυτό που ξεκίνησε δηλαδή ως μια υγειονομική κρίση μετατράπηκε σε οικονομική και πιθανώς χρηματοπιστωτική κρίση.

Για αρκετούς αναλυτές, η πανδημία εξέθεσε κάποια από τα ελαττώματα του νεοφιλελευθερισμού, ο οποίος αποθεώνει την ελεύθερη αγορά, αποδεικνύοντας ότι δεν είναι εύκολο να αντιμετωπιστεί μια κρίση αυτού του είδους, ακόμα και αν μοιράσεις – κυριολεκτικά – χρήματα σε ολόκληρο τον πληθυσμό, για να τα ξοδέψει. Διανύοντας ήδη τη δεύτερη χρονιά της, η πανδημία αντιπροσωπεύει ένα διαφορετικό είδος κρίσης ανάλογα με την κάθε χώρα αναφοράς (Bruyninckx, 2021). Σε χώρες με υψηλά ποσοστά εμβολιασμού, οι οικονομικές δραστηριότητες και η κατανάλωση επιταχύνονται και πάλι, ενώ αρχίζουν να αίρονται σταδιακά οι περιορισμοί, προσεγγίζοντας την αίσθηση της κανονικότητας⁴⁸, αλλά και πάλι με μεγάλη επιφυλακτικότητα. Ταυτόχρονα, σε χώρες με πολύ χαμηλή πρόσβαση στα εμβόλια, η υγειονομική κρίση εξακολουθεί να μαίνεται, γεγονός που αναδεικνύει τις παγκόσμιες ανισότητες ενός ολοένα πιο συνδεδεμένου κόσμου. Η πανδημία κατέδειξε επίσης ότι η προσφυγή σε **ένα «καταφύγιο» δεν είναι πάντα μια αποτελεσματική επιλογή** (Pedi, 2020). Κατά τις πρώτες περιόδους της έξαρσης, η δράση οργάνων, όπως ο ΟΗΕ, με τεράστια καθυστέρηση στην ανάλυση των διαστάσεων του προβλήματος, δεν απέδωσε τα αναμενόμενα. Αντιθέτως, κάποια

⁴⁸ Έχοντας ήδη χορηγήσει περισσότερες από 70 δόσεις ανά 100 ανθρώπους, τα κράτη μέλη της ΕΕ επικεντρώνονται τώρα στην οικονομική κρίση και στα σχέδια ανάκαμψης (Bruyninckx, 2021).

πιο μικρά και ευέλικτα διεθνή συνεργατικά σχήματα⁴⁹ κατόρθωσαν να επιδείξουν προσαρμοστικότητα και ευέλικτες τακτικές, αναφορικά με την υιοθέτηση βέλτιστων πρακτικών, σημειώνοντας μεγάλη επιτυχία στην επιβράδυνση του ιού και τη διάσωση ανθρωπίνων ζωών (ibid.). Η πρωτοβουλία και οι εμπειρίες αυτών των μικρότερων χωρών και σχημάτων έδειξαν, πρακτικά, έναν τρόπο με τον οποίο γίνεται εφικτή η διακοπή των αλυσίδων μετάδοσης, αλλά και ότι αυτή η προσπάθεια πρέπει να παραμείνει για όλους η πρώτη προτεραιότητα.

Ένα βασικό συμπέρασμα, από τη γενικότερη μελέτη των εν λόγω κρίσεων, είναι ότι η κοινωνικοποίηση των συστημικών κινδύνων, για την οποία συζητάμε, δε συνάδει με την προσπάθεια ιδιωτικοποίησης των κερδών, που παρατηρείται συχνά και εξαλείφεται δύσκολα, αποδυναμώνοντας την ικανότητα αλλά και την ετοιμότητα της κοινωνίας να ανταποκριθεί σε απρόβλεπτες κρίσεις. Εάν μετά τις πολλαπλές κρίσεις που προαναφέρθηκαν (και όχι μόνο), οι μεγαλύτερες και πλουσιότερες χώρες, αλλά και οι δύσκαμπτοι πολυμερείς οργανισμοί, χρησιμοποιούσαν την εκάστοτε ευκαιρία για να επενδύσουν σε υποδομές, έρευνα και ανάπτυξη, δημόσια αγαθά και μείωση των τεράστιων ανισοτήτων, τότε ολόκληρος ο κόσμος θα ήταν σήμερα περισσότερο έτοιμος για την αντιμετώπιση ενδεχόμενων καταστάσεων. Οι συστημικές παθογένειες δε σέβονται πλέον τα εθνικά σύνορα και αυτό απαιτεί μια παγκόσμια και ουσιαστική αλληλεγγύη, από κοινού αποφασιστικά μέτρα και συντονισμένη δράση, ειδάλλως, είτε πρόκειται για υγειονομική, είτε για οικονομική κρίση, αυτή μπορεί πανεύκολα να επεκταθεί και οι επιπτώσεις της να γίνουν αισθητές σε ολόκληρο τον κόσμο.

Με βάση τα παραπάνω, τα μικρά κράτη έχουν σήμερα την ευκαιρία αλλά και την ευχέρεια, όχι μόνο για θεσμική πρόσβαση, αλλά και για ανταλλαγή πληροφοριών, δεδομένων και εμπειριών καθώς και για ανάληψη πρωτοβουλιών, σχετικά με παγκόσμιες προκλήσεις. Στο ίδιο μήκος κύματος, αυτά αντιλαμβάνονται ότι απέναντι στις υφιστάμενες πολλαπλές κρίσεις δεν αρκεί απλά και μόνο ένα καταφύγιο, ώστε να αναπροσανατολίσουν τον κίνδυνο, αλλά μια **ενεργή και στοχοπροσηλωμένη διπλωματία βέλτιστων πρακτικών**, ενδεχομένως μέσα από άτυπες ολιγομερείς θεσμικές ρυθμίσεις (πχ. περιφερειακές ομάδες και δίκτυα συνεργασίας). Απέναντι σε

⁴⁹ Στην αντιμετώπιση της πανδημίας COVID-19, τέτοια σχήματα ήταν το «Smart Covid-19 Management Group» (Ελλάδα, Αυστρία, Αυστραλία, Δανία και Τσεχία) καθώς και το «Group of Friends of Solidarity for Global Health Security» (Καναδάς, Δανία, Δημοκρατία της Κορέας, Δημοκρατία της Σιέρα Λεόνε και Κατάρ). (Pedi, 2020)

όλα τα παραπάνω, οι πιο «επιθετικές» στρατηγικές των μικρών κρατών μπορούν να συνοψιστούν στη βιβλιογραφία ως «έξυπνες» ή «επιχειρηματικές» και ξεκινούν από την κατανόηση της θέσης τους ως μικρά αλλά όχι εγγενώς αδύναμα κράτη, απέναντι στις ιδιοτροπίες της συστημικής αναρχίας (Pedi, 2020). Επιλέγοντας τα σωστά ζητήματα, για τα οποία αξίζει να παλέψουν στη διεθνή αρένα και εστιάζοντας σε εξειδικευμένους στόχους, που στηρίζουν το δικό τους αλλά και το κοινό συμφέρον, έχουν τη δυνατότητα να εισάγουν ιδέες και πολιτικές κατάλληλες στο συγκεκριμένο κάθε φορά πλαίσιο και, ως εκ τούτου, να αυξήσουν τη διεθνή θέση και επιρροή τους (ibid.). **Οι πολλαπλές κρίσεις, λοιπόν, είναι μια πρόκληση, ως προς τον τρόπο με τον οποίο αυτές θα αναγνωστούν από τους μικρότερους δρώντες** μιας ασύμμετρης σχέσης, καθώς διευρύνουν το δυνητικό χώρο δράσης, χωρίς να επηρεάζουν αρνητικά τα υφιστάμενα επίπεδα ανταγωνισμού.

Κάτι άλλο, στο οποίο επίσης καταλήγει η ανάλυση, είναι ότι μια ανανεωμένη και λειτουργική παγκόσμια διακυβέρνηση μπορεί να επιφέρει αποτελεσματικές πολιτικές και λύσεις, μόνο εφόσον έχει μια ουσιαστική κοινωνική διάσταση, καθότι οι κοινωνίες μας, ανεξάρτητα από το μέγεθός τους, αναζητούν την ανάκαμψη και την κοινωνικοοικονομική ευημερία. Αυτός άλλωστε είναι και ο πυλώνας της σύνθετης αλληλεξάρτησης. Στόχος της πρέπει να είναι αφενός ο περιορισμός των κάθε είδους ανισοτήτων και αφετέρου μια βιώσιμη μετάβαση του οικονομικού μοντέλου, δημιουργώντας τα **κατάλληλα δίκτυα ασφάλειας και ανθεκτικότητας**, ώστε η ανάκαμψη να επιτευχθεί μέσα από μια κυκλική οικονομία, που θα έχει ως επίκεντρο τον άνθρωπο και θα μειώνει την πίεση στους φυσικούς πόρους. Η αλλαγή στην οποία οφείλουν να στοχεύουν οι πολυμερείς θεσμοί πρέπει να είναι θεμελιώδης, μετασχηματιστική και οριζόντια, γεγονός που συνεπάγεται σημαντικές αλλαγές και αναπροσανατολισμό των επιδιώξεων, των κινήτρων, των τεχνολογιών, των κοινωνικών πρακτικών και προτύπων, καθώς και των συστημάτων γνώσης αλλά και των προσεγγίσεων διακυβέρνησης (European Commission, 2021).

Η στάση των μικρών κρατών απέναντι στις νέες μορφές πολυμερισμού

Η άνοδος αρκετών μικρών και μεσαίων κρατών κατά τις τελευταίες δεκαετίες έχει καθιερώσει μια περισσότερο παγκόσμια πολυπολική τάξη, σε σχέση με το παρελθόν. Μέσα σε αυτή, τα μικρά κράτη μπορεί μεν να διαθέτουν λιγότερα εργαλεία πολιτικής, αλλά σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι αντιμετωπίζουν το διεθνές γίγνεσθαι με παθητικότητα. Η συμμετοχή ενός μικρού

κράτους σε έναν πολυμερή οργανισμό αποκαλύπτει **σημαντικές δυνατότητες, για την προβολή και το άκουσμα των θέσεων και των απόψεών του**. Σε κάθε περίπτωση, βέβαια, απαιτείται εγκράτεια, επιφυλακτικότητα λόγω των ενδεχόμενων προσεγγίσεων χαμηλού κοινού παρονομαστή απέναντι σε προσδοκίες και φιλοδοξίες, αλλά και αυξημένη ετοιμότητα αντιμετώπισης τόσο των προκλήσεων της έλλειψης πόρων όσο και των συνολικών εξωτερικών συστημικών πιέσεων.

Ιδιαίτερη σημασία για τα μικρά κράτη, στο πλαίσιο του σύνθετου πολυμερισμού, έχει η αντίληψη της σημασίας των μικρών κρατικών ευαισθησιών. Όλο και πιο συχνά, τα κράτη αυτά δραστηριοποιούνται σε ζητήματα κρίσιμης εθνικής σημασίας που ταυτόχρονα όμως σχετίζονται και με τη διεθνή κοινότητα, όπως η κλιματική αλλαγή και η βιώσιμη ανάπτυξη, ενώ οι συνεισφορές τους στην περιφερειακή ανάπτυξη, στη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια, αλλά και σε άλλους πιο εξειδικευμένους τομείς, είναι πλέον εξόχως σημαντικές (Ó Súilleabháin, 2014). Ανάλογη σημασία έχει και η θετική αποτίμηση που έχουν κερδίσει αυτά, ως ειδικοί θεματοφύλακες της πολυμερούς προσέγγισης διαχρονικά, ενώ και ο αριθμός όσων εξ' αυτών συμμετέχουν σε προσπάθειες διεθνούς διαμεσολάβησης και ειρηνευτικές αποστολές των Ηνωμένων Εθνών είναι αρκετά μεγάλος. Η εμπειρία τους αυτή μπορεί, ενδεικτικά, να αξιοποιηθεί εμπράκτως ακόμα και στην ηγεσία πολυμερών διαπραγματεύσεων, καθώς (υπό προϋποθέσεις) έχουν αποκτήσει **μια ιδιαίτερη προοπτική που δεν συναντάται συχνά σε μεγαλύτερες δυνάμεις**.

Με το ίδιο σκεπτικό, ειδικότερα για τα μικρά κράτη της ΕΕ, η εκ περιτροπής ανάληψη της Προεδρίας του Συμβουλίου δίνει μια σπουδαία δυνατότητα ανόρθωσης του κύρους τους στο εξωτερικό (Παιδή, 2014), το οποίο αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους συντελεστές ισχύος και συντελεί στην επίτευξη των στόχων τους. Χαρακτηριστικά, ο Ισοκράτης, στο έργο του *«Πολιτεία και Ηγεσία»*, συμβουλεύει *«...τίποτε να μην θεωρούμε πολυτιμότερο από την καλή μας φήμη μεταξύ των κρατών. Το καλό όνομα προσδίδει εξουσία»*. Σε κάθε περίπτωση, βέβαια, απαιτείται συγκεκριμένη στρατηγική, κατανόηση της σημασίας της ισχύος, πολιτική βούληση, ικανότητα, δημιουργικότητα, γνώση των διατιθέμενων μέσων, των τακτικών που μπορούν να ακολουθήσουν, αλλά και των σκοπών που θέλουν να πετύχουν τα μικρότερα κράτη (ibid.). Όπως, λοιπόν, ισχύει με την εκ περιτροπής Προεδρία του Συμβουλίου της ΕΕ, έτσι και μέσω των νέων ποικιλόμορφων πλαισίων του σύνθετου πολυμερισμού, τα μικρά κράτη αποκτούν την ευκαιρία να θέσουν υπό

εξέταση τις προτεραιότητές τους και, με διπλωματική επιμονή και δημιουργική κουλτούρα, να διαμορφώσουν **μια ατζέντα κοντά στις συστημικές ανάγκες τις οποίες αυτά έχουν εντοπίσει**. Στο παρελθόν, αρκετά μικρά κράτη αξιοποίησαν το σύνολο των παραπάνω δυνατοτήτων για να εστιάσουν το ενδιαφέρον των εταίρων τους σε δικά τους ζωτικά θέματα, αναδεικνύοντας τις ιδιαίτερες διαστάσεις τους και καθιστώντας αυτά ζητήματα ευρύτερου ή και παγκόσμιου ενδιαφέροντος. Οι νέες μορφές πολυμερισμού, λοιπόν, όπως αυτές αναλύθηκαν ως προς την τυπολογία τους σε προηγούμενες ενότητες, επιτρέπουν εν τέλει στα μικρά κράτη να αποκτήσουν μεγαλύτερη πρόσβαση σε ουσιώδη πληροφόρηση, να αναλάβουν περισσότερες πρωτοβουλίες, να συνεργαστούν στενότερα με τους ομότιμούς τους και να οικοδομήσουν ένα αποτελεσματικότερο δίκτυο επαφών.

Αναλογιζόμενοι, λοιπόν, ότι τα μικρά κράτη αποτελούν την πλειοψηφία, γίνεται συνολικά αντιληπτό ότι χωρίς διεθνείς κανόνες και ρυθμίσεις (όπως είναι οι αρχές της κυριαρχίας και των ίσων ψήφων, που επιτρέπουν καταρχήν να λαμβάνονται ισότιμα υπόψη οι απόψεις τους), αυτά θα αγωνιζόταν μάταια να δημιουργήσουν ίσους όρους ανταγωνισμού και ενδεχομένως να αναγκαζόταν να θυσιάσουν μέρος της αυτοδιάθεσής τους για την επιβίωση (Young, 2020). Με αυτό το δεδομένο, η σχετική ευκαμψία και ευελιξία που απολαμβάνουν τα μικρά κράτη, καθώς και οι ταχύτερες διαδικασίες λήψης αποφάσεων και εφαρμογής αυτών, αποτελούν πλεονεκτήματα που συνδράμουν στην οικοδόμηση της επιθυμητής συναίνεσης, εντός της διεθνούς κοινότητας, σε κρίσιμα ζητήματα. Στην πραγματικότητα, **ένας μεγάλος αριθμός μικρών κρατών έχει πετύχει ήδη αρκετούς από τους στόχους του**, μέσα από τη συμμετοχή σε μικρότερες ή μεγαλύτερες δομές του σύνθετου πολυμερισμού.

Παραδείγματα περιπτώσεων όπου μικρά κράτη, μέσα από τη συνεχή ανάπτυξη των ικανοτήτων τους, αποτέλεσαν πρότυπο ή/και είχαν μερίδιο στη δημιουργία επιτυχημένων και αποτελεσματικών διεθνών θεσμών και κανονιστικών πλαισίων, με αποτέλεσμα η σημασία τους στη διεθνή πολιτική να είναι εκρηκτικά δυναμική, μπορεί να θεωρηθούν (**ενδεικτικά**):

- Η ιδιαίτερα σημαντική συμβολή της φινλανδικής/σουηδικής πρωτοβουλίας στην ενσωμάτωση των δράσεων *Petersberg*, κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων για τη Συνθήκη του Άμστερνταμ (Παιδή, 2014).

- Η κανονιστική και επιχειρησιακή συμβολή της Εσθονίας σε ζητήματα του τομέα της κυβερνοασφάλειας, κυρίως μέσα στο πλαίσιο του NATO.
- Το αναπτυξιακό μοντέλο της Σιγκαπούρης⁵⁰, η οποία κατέστη παράδειγμα προς μίμηση για πολλές ασιατικές χώρες (ακόμα και την Κίνα), με αποτέλεσμα την ανάδειξή της ως παγκόσμια επιστημονική και τεχνολογική βάση.
- Η πολύπλευρη ανάπτυξη των οικονομικών σχέσεων της Νέας Ζηλανδίας, μέσα από μια εξαιρετική αξιοποίηση του διεθνούς δικαίου και του πλαισίου του ΠΟΕ (Young, 2020), που την έφερε για το 2020, στην 1^η θέση της κλίμακας επιχειρηματικότητας (για δωδέκατη συνεχόμενη χρονιά) και σε πολύ υψηλές αντίστοιχα θέσεις της κλίμακας ευημερίας, του παγκόσμιου δείκτη οικονομικής ελευθερίας και του παγκόσμιου δείκτη ως προς την προσέλκυση επενδύσεων (Worldbank.org, n.d.).
- Το ιδιαίτερο πλέγμα στενών σχέσεων που έχουν αναπτύξει μεταξύ τους τα μικρά κράτη του Ειρηνικού ωκεανού, που έχει ως αποτέλεσμα η περιοχή να αντιμετωπίζεται πολύ συχνά ως μία οντότητα και τα μικρά αυτά κράτη να νιώθουν ασφάλεια, ακόμη και αν απουσιάζουν επίσημες εγγυήσεις ασφαλείας.

Ερμηνεύοντας την υποστήριξη και την εν γένει θετική στάση των μικρών κρατών απέναντι τους διεθνείς οργανισμούς, ο καθηγητής πολιτικών επιστημών R. L. Rothstein αναφέρει τρία χαρακτηριστικά τους, που είναι ιδιαίτερα ελκυστικά για τα μικρά κράτη: η τυπική ισότητα των μελών, η δυνατότητα παροχής συλλογικής ασφάλειας και η ικανότητα συγκράτησης των μεγάλων δυνάμεων (Γκαϊδατζή, 2016). Καθώς η μεμονωμένη δράση τους δεν μπορεί να έχει πάντα σημαντική επιρροή, αυτά στρέφονται προς τη **συντονισμένη συλλογική δράση προκειμένου να προωθήσουν μια «διεθνή πολιτική κουλτούρα»** συνεργασίας και ισότητας, ευνοϊκή για την επιβίωσή τους. Η διαμόρφωση αυτής της κουλτούρας είναι μία από τις κύριες λειτουργίες των διεθνών οργανισμών, προσδίδει δε στα μικρά κράτη ένα συλλογικό συστημικό ρόλο, η αντίληψη του οποίου καθορίζει τη στάση τους,

⁵⁰ Το μοντέλο συνδύασε την αποστασιοποίηση από ιδεολογικούς δογματισμούς, τη συγκέντρωση εξουσιών, τον αδιάφθορο κυβερνητικό μηχανισμό και τη φιλελεύθερη οικονομία. Όπως χαρακτηριστικά λέγεται, η Σιγκαπούρη βρίσκεται με το ένα πόδι στην Ανατολή και το άλλο στη Δύση, όντας ένα από τα ελάχιστα κράτη που διατηρεί εγκάρδιες διπλωματικές σχέσεις τόσο με τις ΗΠΑ όσο και με τη Β. Κορέα, ενώ ταυτόχρονα έχει καλές σχέσεις και με το Πεκίνο (Euronews, 2018). Έχοντας ως πυλώνα στρατηγικής την αποτροπή και τη διπλωματία, επιδιώκει σταθερά να οικοδομήσει ένα ισχυρό δίκτυο αμυντικών σχέσεων στην περιοχή της και όχι μόνο, ενώ συνεργάζεται ενεργά, στα πλαίσια όλων των πολυμερών οργανισμών όπου συμμετέχει, **αναλαμβάνοντας με σοβαρότητα τις διεθνείς ευθύνες και δεσμεύσεις της.**

περισσότερο από ό,τι η ανάγκη τους για εξωτερική βοήθεια και ασφάλεια (ibid.). Αυτή η νέα, πολιτική και νομική κουλτούρα των διεθνών σχέσεων, που γίνεται περισσότερο κατανοητή στις διαφορετικές μορφές του σύνθετου πολυμερισμού, αποτελεί σήμερα ένα επιπλέον μέσο στη διάθεση των κρατών, προς υπεράσπιση των συμφερόντων τους.

Ο σύνθετος πολυμερισμός ως πλαίσιο πολιτικών επιλογών

Συνοψίζοντας τη στρατηγική επιλογή του πολύ-πολυμερισμού, γίνεται αντιληπτό ότι οι διεθνείς δρώντες προσανατολίζονται όλο και περισσότερο στην επίτευξη των στόχων τους μέσα από επιμέρους εξειδικευμένες θεσμικές ομάδες, με το σκεπτικό ότι διαφορετικοί στόχοι απαιτούν διαφορετικά εργαλεία. Τα σχεδόν παγκόσμια καθεστώτα μπορεί να έχουν καλή πρόθεση, αλλά πάσχουν ως προς την αποτελεσματικότητα, δίνοντας το ερέθισμα για αναζήτηση έτερων λύσεων, με αυξημένες πιθανότητες επιτυχίας. Με ανάλογο τρόπο διαμορφώνονται και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των πολιτικών επιλογών των μικρότερων κρατών, η συνεκτικότητα των οποίων μπορεί να συνδράμει στη **χάραξη, υλοποίηση και θετική αξιολόγηση μιας στρατηγικής, που θα τα καταστήσει χρήσιμους εταίρους**, σε περιφερειακό και διεθνές επίπεδο.

Τα μικρά κράτη (πλην εξαιρέσεων) έχουν μάθει από την ιστορική τους εμπειρία και ακολουθούν πολιτικές και στρατηγικές που αποδείχτηκαν επιτυχημένες στο παρελθόν, προκειμένου να εξασφαλίσουν την επιβίωση και τους στόχους τους. Δεδομένου του μη απειλητικού χαρακτήρα τους απέναντι στις μεγάλες δυνάμεις, έχουν ποικίλες επιλογές στη διάθεσή τους, όπως η παθητική στρατηγική, η ενίσχυση των συντελεστών ισχύος προς εξισορρόπηση άμεσων απειλών, ο εκβιασμός των μεγάλων δυνάμεων για παραχωρήσεις, αλλά και η δέσμευση αυτών, είτε με οικονομικά και θεσμικά μέτρα, είτε καλλιεργώντας ειδικές σχέσεις. Σε αυτό το περιβάλλον, η επιλογή του σύνθετου πολυμερισμού, όντας συμβατή τόσο με την εξωτερική πολιτική πολλαπλών κατευθύνσεων, την οποία ακολουθούν αρκετά μικρά κράτη στις μέρες μας, όσο και με τις προσεγγίσεις της εξωτερικής εξισορρόπησης στη διεθνή σκηνή, δίνει μια **πρωτόγνωρη ευκαιρία ευθυγράμμισης συμφερόντων με τους εκάστοτε ικανούς και πρόθυμους παράγοντες, μικρούς και μεγάλους**.

Η πολιτική επιλογή, στην οποία συνοψίζονται όλα τα παραπάνω, είναι εν ολίγοις η συμμετοχή. Η περιθωριοποίηση την οποία έχουν υποστεί κατά καιρούς τα μικρά

κράτη, ακόμα και μέσα στα Ηνωμένα Έθνη, δεν αποτελεί ψευδαίσθηση. Για να επιτευχθεί όμως ένας εξορθολογισμός των διαδικασιών και να βελτιωθεί η αποτελεσματικότητα του συγκεκριμένου Οργανισμού, να γίνει πιο διαφανής αλλά και υπόλογος απέναντι σε όλα τα μέλη του, τα μικρά κράτη οφείλουν να συμμετέχουν και να εργάζονται δημιουργικά και καινοτόμα. Η ανάγκη μεταρρύθμισης, ειδικότερα για το ΣΑΗΕ, είναι υπαρκτή (Ó Súilleabháin, 2014). Η εν λόγω συμμετοχή μπορεί να αποτυπωθεί ακόμα και με τη συνένωση των μικρών κρατών ως μια συνεκτική δύναμη που θα στέκεται, επί ίσοις όροις, απέναντι στις μεγαλύτερες δυνάμεις, ενδεχομένως δε και με την ηγεσία παγκόσμιων εταιρικών σχέσεων. Φυσικές αλλά και τεχνητές προκλήσεις (όπως το μέγεθος, η γεωγραφία αλλά και η υποτίμηση από τρίτους) μπορούν να ξεπεραστούν και να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά, αρκεί οι ομοϊδεατικές μικρές χώρες να τολμήσουν να κάνουν βήματα εμπρός.

Η κρατική φιλοδοξία, λοιπόν, είναι κάτι το απόλυτα θεμιτό. Μια πολιτική επιλογή παθητικής ουδετερότητας, με σκοπό τη διατήρηση της αυτονομίας ενός διεθνούς παράγοντα και τη μονομερή επίλυση των προβλημάτων του, είναι πλέον ξεπερασμένη, καθώς η αυτονομία αυτή δε συντελεί με κανέναν τρόπο στην καταπολέμηση των παγκόσμιων κινδύνων. Το στρατηγικό πλαίσιο της εποχής μας είναι τόσο πολύπλοκο, που ακόμα και η ασφάλεια είναι πλέον θεσμοθετημένη σε πολύ υψηλό επίπεδο και επομένως, **η δυνατότητα υπόδειξης λύσεων και ανάλογης άσκησης επιρροής δημιουργεί υπεραξία** για όλους τους ενδιαφερόμενους. Πρακτικά, αυτό που πρέπει να τονιστεί είναι ότι, οι όποιες μεταβλητές εσωτερικής πολιτικής κουλτούρας παρεμβάλλονται ως φίλτρα στη λήψη αποφάσεων, για κράτη όλων των μεγεθών σύμφωνα με το νεοκλασικό ρεαλισμό (Κουσκουβέλης, 2007), δεν πρέπει σε καμία περίπτωση να εμποδίζουν την πολύπλευρη, ενεργή και καινοτόμο δράση και συμμετοχή των μικρών κρατών.

Σε έναν πολιτισμένο κόσμο, ακρογωνιαίο λίθο αποτελούν οι συμφωνημένες αρχές δέσμευσης και η κατανόηση ότι τα μακροπρόθεσμα συμφέροντα εξυπηρετούνται καλύτερα μέσω της διεθνούς συνεργασίας, γεγονός που απαιτεί συμβιβασμούς και κάποιο βαθμό αποδοχής των διαφορών, εάν όχι συμφωνία (Young, 2020). Το ανταγωνιστικό περιβάλλον που ζούμε εξακολουθεί αναμφισβήτητα να αποτελεί ένα περιβάλλον αυτοβοήθειας, στο βαθμό όμως που τους αναλογεί, τα μικρά κράτη πρέπει να αντιληφθούν ότι η προσκόλληση σε στερεότυπα συντελεί στην οπισθοδρόμηση και όχι στην πρόοδο. Αντίθετα, η

κουλτούρα συνεχούς αναζήτησης των κατάλληλων μηχανισμών και εργαλείων, αλλά και των αξιών εκείνων που θα αποτελέσουν το συνδετικό κρίκο μεταξύ των συμμετεχόντων, είναι η καταλληλότερη πολιτική επιλογή. Ένα τέτοιο πλαίσιο θα επιτρέψει στα μικρά κράτη να σκεφτούν «*out of the box*» (έξω από το κουτί⁵¹) και να επιχειρήσουν με ανάλογο τρόπο να πετύχουν τους στόχους τους. Το να σκέφτεσαι «*out of the box*» σημαίνει να προσπαθείς να μη σκέφτεσαι μόνο τα προφανή δεδομένα, αλλά πιο πέρα από αυτά ή ακόμη και εντελώς διαφορετικά στοιχεία. Η δημιουργία νέων καθεστώτων, έξω από τις υπάρχουσες φόρμες και δομές, όπως συμβαίνει στο πολύ-πολυμερές σύστημα, είναι μια κίνηση προς αυτή την κατεύθυνση, απαιτεί όμως από τα μικρά κράτη **ένα είδος αποκλίνουσας και δημιουργικής σκέψης, που μπορεί να οδηγήσει σε νέες ιδέες και λύσεις**. Όταν τα μικρά κράτη είναι σε θέση να σκεφτούν έτσι, μπορούν να μάθουν νέα πράγματα, να καταλήξουν σε νέες στρατηγικές και να δημιουργήσουν ρυθμίσεις και σχέδια εφαρμογής όλων των καινοτόμων γνώσεων τους.

Όπως αναφέρθηκε και στο 1^ο Κεφάλαιο, οι πολιτικές επιλογές και η αντίστοιχη στρατηγική των μικρών κρατών, μπορούν εν τέλει να γίνουν συνολικώς αντιληπτά ως ένα «*forum shopping*»⁵², καθώς η υλοποίηση των στόχων επιδιώκεται διακριτά εντός προτιμητέων τομέων πολιτικής, με βάση τα ιδιαίτερα κυβερνητικά γνωρίσματα κάθε ξεχωριστής αρένας (Murphy & Kellow, 2013). Τα δε ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που προσδίδει η ιδιότητα μέλους σε κάθε μία από τις εν λόγω αρένες, καταλήγουν να είναι ουσιωδώς κρίσιμα για τη διαμόρφωση των προτιμήσεών τους. Αναφορικά δε με τη θεσμική συνταύτιση και τις αλληλεπικαλύψεις που μπορεί όντως να υφίστανται ανάμεσα στις πολλαπλές δομές του σύνθετου πολυμερισμού, τα αποτελέσματα είναι στο τέλος θετικά και επωφελή, κυρίως διότι **η μόχλευση που δημιουργείται πολλαπλασιάζει το αποτέλεσμα των μεμονωμένων συνεργατικών δικτύων**.

Η εθνική στρατηγική των μικρών κρατών οφείλει να είναι εμβριθής και προδραστική, δυστυχώς όμως, σε πολλές περιπτώσεις αυτό αποτελεί μια διαχρονική πρόκληση, με έντονη την προδιάθεση επίλυσης των προβλημάτων τους

⁵¹ Οι σταθερές πεποιθήσεις μας για το τι είναι ή δεν είναι δυνατό, τι μπορεί ή δεν μπορεί να γίνει ή να επιτευχθεί, αποτελούν ένα «κουτί», που περιορίζει τη σκέψη, μειώνοντας την ικανότητα να αντιμετωπίσουμε δημιουργικά τις προκλήσεις.

⁵² Ο όρος έχει υιοθετηθεί, σε ευρύτερο πλαίσιο, για τη στρατηγική αναζήτησης του καταλληλότερου τόπου ή του πιο πρόθυμου ακροατή για μια ανησυχία, ένα παράπονο ή μια ενέργεια.

με ένα δεδομένο και συγκεκριμένο τρόπο, ακόμα και αν υπάρχουν καλύτερες ή πιο κατάλληλες μέθοδοι επίλυσής τους. Υπάρχει δηλαδή, στη στρατηγική των κρατών, μια **αρνητική επίδραση των προϋπαρχόντων εμπειριών, όταν λύνει κανείς νέα προβλήματα** κι αυτός είναι ένας από τους κύριους λόγους που δεν καινοτομούμε⁵³. Αρκετά συχνά, ο δεδομένος τρόπος είναι η προσφυγή σε παραδοσιακούς, επίσημους αλλά μη αποτελεσματικούς θεσμούς, μόνο και μόνο λόγω του κύρους, της λογοδοσίας αλλά και της νομιμότητάς τους. Όσο όμως οι θεσμοί αυτοί δεν αναμορφώνονται, ώστε να συμβαδίζουν με την εποχή τους, τόσο πιο ελκυστική και ευκολότερη θα είναι η δημιουργία των αναγκαίων νέων πλαισίων.

Όπως ήδη καταγράφηκε, η πεμπτουσία της ανάλυσης είναι η **συνειδητή επιλογή των μικρών κρατών να συμμετέχουν πιο ενεργά στο διεθνή δημόσιο διάλογο, ως ένα ακόμα εργαλείο εξωτερικής (και όχι μόνο) πολιτικής**. Ακόμα κι αν η συμμετοχή σε πολλούς και διαφορετικούς, μικρότερους ή μεγαλύτερους, ευέλικτους και εξειδικευμένους διεθνείς οργανισμούς, δημιουργεί μια ενδεχόμενη εξάρτηση ή ακόμα και περιορισμούς στην αυτονομία της εθνικής δράσης, τα προσδοκώμενα και αναμενόμενα οφέλη είναι πολύ περισσότερα. Εν τέλει, η ίδια η υβριδικότητα της εποχής μας δίνει την ευκαιρία στα μικρά κράτη να καταστούν «*price makers*», μέσα από την πολυσυμμετοχικότητα που ορίζει ο σύνθετος πολυμερισμός και είναι το κλειδί για την προσέγγιση των φιλόδοξων στόχων τους.

Έχοντας ολοκληρώσει τη θεωρητική προσέγγιση, σταδιακά από το γενικότερο πλαίσιο ερμηνείας του πολύ-πολυμερισμού προς το ειδικότερο, που αφορά συγκεκριμένα στα μικρά κράτη, θα ακολουθήσει στο επόμενο Κεφάλαιο η διερεύνηση των περιπτώσεων Ελλάδας και Κύπρου, μελετώντας αυτές σε πρακτικό αλλά και σε θεωρητικό επίπεδο, λόγω των επιμέρους ιδιαιτεροτήτων τους, σε μια προσπάθεια να καταδειχθεί η «συνθετότητα» των επιλογών τους.

⁵³ Κατ' αντιστοιχία με τη λεγόμενη «*επίδραση Einstellung*» στην επιστήμη της ψυχολογίας, που αφορά στην ανάπτυξη μιας μηχανοποιημένης κατάστασης του ανθρώπινου νου η οποία είναι ένας από τους τρόπους του εγκεφάλου να βρει μια κατάλληλη λύση/συμπεριφορά ενεργώντας με αδράνεια, που συνήθως δεν έχει καλά αποτελέσματα (Wikipedia, n.d.).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΟΙ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΚΑΙ ΚΥΠΡΟΥ

Υποσυστημικές – περιφερειακές ιδιαιτερότητες

Η τρέχουσα γεωπολιτική διαμόρφωση για την Ελλάδα και την Κύπρο παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τους περισσότερους μελετητές των διεθνών σχέσεων. Η γεωστρατηγική τους θέση μπορεί μεν να αποτελεί ένα δυνατό στοιχείο, αλλά ταυτόχρονα είναι και ένας πόλος απειλών για τις δύο χώρες, καθότι ένας **αριθμός διεθνών και περιφερειακών δρώντων εποφθαλμιά κάποια από τα πλεονεκτήματά τους**. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι η θέση Ελλάδας – Κύπρου βρίσκεται στο κέντρο ομόκεντρων κύκλων γενικότερης αστάθειας, με τις διαφορετικές απειλές να μην προέρχονται μόνο από μία συγκεκριμένη κατεύθυνση, αλλά και από άλλες, μη αναμενόμενες μέχρι πρότινος (Γκαϊδατζή, 2016). Από τη μία πλευρά βρίσκεται η λεκάνη της Ανατολικής Μεσογείου, με τους κοντινούς πολέμους, κυρίως στη Μέση Ανατολή, να επιδρούν στη γενικότερη και αυξανόμενη αστάθεια, η οποία με τη σειρά της οδηγεί σε κατάρρευση κρατών, ανθρωπιστικές κρίσεις, αυξημένες μεταναστατευτικές και προσφυγικές ροές, καθώς και ενίσχυση μοντέλων όπως αυτά της τρομοκρατίας και του ισλαμικού φονταμενταλισμού. Από την άλλη, ειδικότερα για την Ελλάδα, οι σχέσεις με τις γειτονικές χώρες στην περιοχή των Βαλκανίων είναι κατά κάποιον τρόπο (λιγότερο ή περισσότερο) προβληματικές, καθώς η χώρα αφενός, από το 1974 και μετά, αντιμετωπίζει την απειλητική στάση της Τουρκίας, αφετέρου, από τη δεκαετία του 1990 και μετά, καλείται να διαχειριστεί εν δυνάμει απειλητικές και αποσταθεροποιητικές τάσεις, εκ μέρους της Βόρειας Μακεδονίας και της Αλβανίας⁵⁴, ενώ η μόνη γειτονική χώρα με την οποία η Ελλάδα δεν έχει σημαντικά προβλήματα είναι μάλλον η Βουλγαρία (ibid.).

Σε ό,τι έχει να κάνει με τον εξ' ανατολών γείτονα, η Τουρκία θεωρεί σταθερά ότι της αναλογεί ένας αυξημένος και πιο υπεύθυνος ρόλος στην περιοχή. Τις τελευταίες δεκαετίες, η ατμόσφαιρα νοσταλγίας για την Οθωμανική Αυτοκρατορία (νέο-οθωμανισμός) που προσπαθεί να εδραιώσει στον πληθυσμό της, αφορά τόσο σε εσωτερικούς συσχετισμούς, όσο και στην εξωτερική της πολιτική. Η πολιτική

⁵⁴ Το «αλβανικό στοιχείο» φαίνεται να είναι ο μεγάλος κερδισμένος των αντιπαραθέσεων, διασπάσεων και πολέμων στα Βαλκάνια μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, ενώ ο χαμένος φαίνεται, προς το παρόν, να είναι η Σερβία, η χώρα δηλαδή με τα λιγότερα ιστορικά προβλήματα και διαφορές με την Ελλάδα (Γκαϊδατζή, 2016).

αυτή, παρόλο που στην ουσία αποσκοπεί στη διατύπωση μιας εναλλακτικής λύσης απέναντι στο δυτικό δημοκρατικό πρότυπο, για τα κράτη από τη Βαλκανική χερσόνησο μέχρι τον Καύκασο, καθώς και για τις αραβικές χώρες, ταυτόχρονα διαφημίζεται προς τη Δύση παραπλανητικά, με την προβολή της χώρας ως η αναγκαία γέφυρα Ανατολής και Δύσης, χριστιανικού και μουσουλμανικού κόσμου (Κοτζιάς, 2010). Η παρουσία, ο βαθμός διείσδυσης, η επιρροή και οι επιδιώξεις της Τουρκίας στο περιφερειακό υποσύστημα, δύναται να εξεταστούν από διαφορετικές οπτικές γωνίες, καθότι αναμφισβήτητα **επηρεάζουν όλες τις μορφές συνεργασίες (κλασικού ή σύνθετου πολυμερισμού) που αναπτύσσονται στην περιοχή.**

Για την Ελλάδα, το γεγονός ότι είναι η μοναδική χώρα στον κόσμο που συμμετέχει στην ίδια συμμαχία (NATO⁵⁵) με τον κύριο αντίπαλό της, ενώ ταυτόχρονα είχε διαχρονικά καλές σχέσεις με τα μέλη της πρώην αντίπαλης συμμαχίας (Σύμφωνο της Βαρσοβίας), είναι από μόνο του μια ιδιαιτερότητα. Η **απόκλιση μεταξύ των εθνικών και των συμμαχικών παραστάσεων απειλής** ήταν πάντα (και είναι ακόμα) σημαντική⁵⁶, καθώς οι ΗΠΑ έθεταν τη συλλογική ασφάλεια πάνω από τις τοπικές προτεραιότητες και η Ελλάδα έπρεπε σε αρκετές περιπτώσεις να θυσιάσει τα δικά της συμφέροντα προς όφελος της συμμαχικής ασφάλειας και αλληλεγγύης. Ταυτόχρονα, η μη διεκδικητική πολιτική αποφυγής των συγκρούσεων, που ακολούθησε σταθερά η ελληνική πλευρά είχε σαν αποτέλεσμα να αγνοούνται εν τέλει τα ζωτικά συμφέροντα της χώρας (Platias, 1986).

Η κυπριακή οπτική έχει κι αυτή τις δικές της ιδιαιτερότητες. Η Κύπρος είναι η μόνη χώρα της Ευρώπης (στην πρόσφατη ιστορία) που δέχτηκε εισβολή και αποίκιση από ένα μεγαλύτερο κράτος και της οποίας τα σύνορα άλλαξαν με τη βία, από ένα μέλος του NATO. Η περίπτωση της αποδεικνύει ότι **οι μικρές χώρες συχνά υποτιμώνται στη διεθνή σκηνή και χρησιμοποιούνται από τις μεγαλύτερες για την εξυπηρέτηση των συμφερόντων τους**, καθώς επίσης και ότι οι εθνοτικοί διαχωρισμοί, σε αλληλεπίδραση με οικονομικές και πολιτικές δυνάμεις, τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό, μπορούν να οδηγήσουν σε έξαρση του εθνικισμού με καταστροφικά αποτελέσματα (Γκαϊδατζή, 2016). Ωστόσο,

⁵⁵ Μέλη του NATO είναι επίσης η συντριπτική πλειοψηφία των κ-μ της ΕΕ (πλην Σουηδίας, Φινλανδίας, Ιρλανδίας, Αυστρίας, Μάλτας και Κύπρου).

⁵⁶ Επιπλέον ήταν πάντα αποδεκτό στην Ελλάδα ότι οι ΗΠΑ και το NATO υποστήριξαν αρχικά τη Βρετανία και στη συνέχεια την Τουρκία εις βάρος της Ελλάδας στο **Κυπριακό ζήτημα**.

η ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ στις αρχές αιώνα⁵⁷ της έδωσε την ευκαιρία να ενισχύσει σημαντικά τη θέση της στην Ανατολική Μεσόγειο, ενώ και η μετάβαση από μια στενή προς μια ευρύτερη ατζέντα εξωτερικής πολιτικής πρόσθεσε νέα ώθηση, για τη βελτίωση της θέσης της στην ευρύτερη περιοχή.

Η συνολική ανάγνωση της συμμετοχής σε πολυμερείς θεσμούς αναδεικνύει την **ιδιαίτερη αξία που έχει η συμμετοχή Ελλάδας και Κύπρου στην ΕΕ**, έστω κι αν κατά περιόδους υφίσταται διάσταση απόψεων στην κοινή γνώμη, σχετικά με τα οφέλη που έχουν προκύψει από αυτήν. Ειδικότερα η Ελλάδα επιδίωκε πάντα τη βαθύτερη ευρωπαϊκή ενοποίηση, υποστηρίζοντας την περαιτέρω εξέλιξη σε μια πολιτική ένωση, με ταυτόχρονη ανάπτυξη της άμυνας, της κοινής εξωτερικής πολιτικής και της οικονομικής ένωσης. Αναφορικά δε, με την προσήλωση της ίδιας της ΕΕ στον πολυμερισμό, αυτή αποτελεί μια από τις βασικές αρχές που διαχρονικά καθορίζουν την εξωτερική πολιτική της (European Commission, 2021) και ήταν πάντα προς το συμφέρον της να επιδιώκει τη συνεχή εξέλιξη και βελτίωση των μέσων παγκόσμιας διακυβέρνησης, με τη χώρα μας να υποστηρίζει σταθερά αυτή την προσέγγιση. Η όποια επιτυχία, βέβαια, στο παραπάνω εγχείρημα, εξαρτάται τελικά από την αποφασιστικότητα των ίδιων των κρατών να τηρούν τους κανόνες που τα ίδια έχουν θεσπίσει, καθώς και από τη θέληση να πείσουν και τους άλλους να κάνουν το ίδιο, όταν εκείνοι επιχειρούν να τους παραβιάσουν. **Οι ευρωπαϊκές πολιτικές έχουν προσδώσει ένα συγκριτικό πλεονέκτημα στα περισσότερα μικρά ευρωπαϊκά κράτη**, στα οποία ανήκουν Ελλάδα και Κύπρος. Για παράδειγμα, η νέα πολιτική της ΕΕ στον τομέα της ενέργειας (με έμφαση στη διαφοροποίηση των ενεργειακών πηγών και την απεξάρτηση από μονοπωλιακούς προμηθευτές), σε συνδυασμό με τις ανακαλύψεις νέων και σημαντικών κοιτασμάτων φυσικού αερίου στην Ανατολική Μεσόγειο, μπορούν να μετατρέψουν τις δύο χώρες σε ζωτικό ενεργειακό κόμβο, σε μια περιοχή που βρίσκεται πολύ πιο κοντά στις ευρωπαϊκές αγορές σε σχέση με τον Περσικό Κόλπο⁵⁸.

⁵⁷ Η αίτηση της Κύπρου για πλήρη ένταξη στην ΕΕ προκάλεσε θύελλα στην τουρκοκυπριακή κοινότητα, η οποία ισχυρίστηκε ότι η κίνηση απαιτούσε τη συγκατάθεσή τους. Μετά τις αποφάσεις της Διάσκεψης Κορυφής του Δεκεμβρίου 1997 για τη διεύρυνση, οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις άρχισαν στις 31 Μαρτίου 1998 και η Κύπρος προσχώρησε στην ΕΕ την 1 Μαΐου 2004.

⁵⁸ Οι προοπτικές εκμετάλλευσης των ενεργειακών αποθεμάτων μπορούν να συμβάλλουν στην ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ Ελλάδας, Κύπρου, Αιγύπτου, Ιράν, Ισραήλ και Παλαιστίνης, **προς όφελος της πολιτικής σταθεροποίησης της περιοχής, της επιτάχυνσης της ειρηνευτικής διαδικασίας και της οικονομικής ανάπτυξης όλων των μερών.**

Η γενικότερη εντύπωση, εν τέλει, είναι ότι Ελλάδα και Κύπρος **μπορούν να αποτελέσουν ένα πόλο σταθερότητας**, τόσο στην περιοχή των Βαλκανίων και της Ανατολικής Μεσογείου, όσο και σε αυτήν της Ευρώπης και της Δύσης γενικότερα. Η προσήλωση της εξωτερικής πολιτικής τους στις επιταγές του διεθνούς δικαίου έχει ως αποτέλεσμα να απολαμβάνουν την εμπιστοσύνη των περισσότερων μερών, για την αμεροληψία τους, προσδίδοντας ακόμα και τη δυνατότητα αποτελεσματικής διαμεσολάβησης σε περιφερειακές κρίσεις. Επιπρόσθετα, σε αντίθεση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, αντιμετωπίζουν (δυνητικά) μικρότερες ασύμμετρες απειλές, τόσο λόγω του ιστορικού παρελθόντος τους (μη αποικιοκρατικές δυνάμεις), όσο και της μη εμπλοκής τους σε περιφερειακούς πολέμους (παρά τη συμμετοχή της Ελλάδας στο NATO) (Γκαϊδατζή, 2016).

Στο στρατηγικό πλαίσιο που αναλύθηκε παραπάνω, Ελλάδα και Κύπρος συνήθισαν για χρόνια να εφαρμόζουν μια πολιτική πραγματιστικού ιδεαλισμού (κατά προσέγγιση), για να εξασφαλίσουν την ειρήνη και να καλλιεργήσουν ένα συνεχές κλίμα συνεργασίας με την Τουρκία, χωρίς πρωτοβουλίες που θα μπορούσαν να αναζωπυρώσουν τις εντάσεις, επιδιώκοντας μια λειτουργική και βιώσιμη σύνθεση συμβιβάσιμων παραδοχών και προτάσεων. Ωστόσο, όπως ήταν αναμενόμενο, οι διεκδικήσεις της Τουρκίας, σε βάρος των εθνικών κυριαρχικών δικαιωμάτων και του εθνικού πλούτου, αποθρασύνονταν σταδιακά όλο και περισσότερο, με μεγαλομανή αδιαλλαξία, ενώ συνοδεύονταν και από στρατιωτικές προκλήσεις, παραβιάζοντας κατάφορα τις διεθνείς συμβάσεις και τις διακρατικές συμφωνίες, καθιστώντας παράλληλα σαφή την **ανάγκη αλλαγής στάσης και ανάληψης δημιουργικών και καινοτόμων πρωτοβουλιών**, προς επίτευξη των εθνικών στόχων.

Ελλάδα: Πολυμερής διπλωματία συγκριτικών πλεονεκτημάτων

Η εξωστρέφεια και η πολυμερής διπλωματία, έχοντας ως βασικό πεδίο εφαρμογής τους διεθνείς οργανισμούς, αποτελούν μια αναπτυσσόμενη τάση στην εξωτερική πολιτική της χώρας μας, κυρίως τις τελευταίες δεκαετίες. Η παρουσία της Ελλάδας στα διεθνή φόρουμ έχει μια σημαντική ιστορική διάσταση (ιδρυτικό μέλος ΟΗΕ, παλαιό μέλος ΕΕ και NATO) και προσλαμβάνει ιδιαίτερη σημασία, καθότι βασικό συστατικό της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής είναι, διαχρονικά, ο σεβασμός του διεθνούς δικαίου και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, θεμέλιο της διεθνούς κοινότητας. **Ενδεικτικά** και μόνο, αναφέρεται η συμμετοχή της Ελλάδας σε διεθνείς οργανισμούς, όπως: ΟΗΕ, NATO, Συμβούλιο της Ευρώπης (ΣΤΕ), Οργανισμός για

την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ), ΟΟΣΑ, ΔΝΤ, Παγκόσμια Τράπεζα, Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας Ευξείνου Πόντου (ΟΣΕΠ), Διεθνής Ναυτιλιακός Οργανισμός (ΙΜΟ), Διεθνής Οργανισμός Πολιτικής Αεροπορίας (ΙCΑΟ), ΠΟΕ, ΠΟΥ, Διεθνής Οργανισμός Ατομικής Ενέργειας (ΙΑΕΑ), Παγκόσμιος Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών για την Εκπαίδευση, την Επιστήμη και τον Πολιτισμό (UNESCO) κ.α. (Mfa.gr, n.d.).

Αν μη τι άλλο, λοιπόν, με μια πρώτη ματιά, είναι εμφανές ότι η Ελλάδα, ως μικρό κράτος σε ένα περιβάλλον ασυμμετρίας ισχύος, ασπάζεται την προσέγγιση του σύνθετου πολυμερισμού στη στρατηγική της και γι' αυτό επεδίωκε σταθερά τη συμμετοχή της σε συνεργατικά σχήματα διεθνούς δράσης και ευρύτερου ενδιαφέροντος, ακόμα και αν αυτή δεν ήταν πάντα επαρκώς ενεργή. Στην προσπάθεια όμως να διερευνηθεί εάν η παραπάνω στρατηγική ήταν ουσιαστική και είχε πραγματικό αντίκτυπο στις επιμέρους πολιτικές της Ελλάδας, αυτό που παρατηρείται είναι ότι δεν συνδυάζονταν συχνά με την αξιοποίηση των συγκριτικών της πλεονεκτημάτων (ισχυρών σημείων) ή τη δημιουργία τέτοιων, αλλά και με την υιοθέτηση μιας αντίστοιχης κατάλληλης διπλωματίας που θα δημιουργούσε αξιόλογα αποτελέσματα, με βάση τα εν λόγω πλεονεκτήματα.

Μια τέτοια στρατηγική, λοιπόν, πρέπει να διακρίνεται από **αποτελεσματικότητα και υψηλές κρατικές επιδόσεις**, απαιτώντας από τα μικρά κράτη να επιλέγουν πολύ προσεκτικά τις πολιτικές τους και να επενδύουν, κατά προτεραιότητα, στην ανάπτυξη ικανοτήτων. Απώτερος στόχος είναι η αποφυγή υιοθέτησης στρατηγικών χωρίς διεθνές αντίκρισμα και συγκέντρωσης πόρων σε λάθος πεδία, αλλά και η σταδιακή προώθηση κατάλληλων διαρθρωτικών αλλαγών (Ντάκου, 2010). Επομένως, για να έχει ουσία και αντίκρισμα η παρουσία και η συμμετοχή της Ελλάδας στους θεσμούς του σύγχρονου πολύ-πολυμερισμού, πρέπει η χώρα να λειτουργήσει δημιουργικά, να εντοπίσει και να προσφέρει στο σύστημα προτάσεις, που είτε αφορούν σε ιδέες και ρεαλιστικές λύσεις έναντι υπαρχουσών προκλήσεων, είτε σε μηχανισμούς, υποδομές ή κανονιστικά πρότυπα, διακρινόμενη έναντι των υπολοίπων διεθνών δρώντων. Απώτερος σκοπός είναι να μπορέσουν **αυτές οι προτάσεις να θέσουν τα θεμέλια μιας σταθερής, αειφόρου ανάπτυξης** και εξασφάλισης της σταθερότητας, που θα προσφέρει αυξανόμενη ευημερία και πολλαπλασιαστικά επιτεύγματα στις επόμενες γενιές των πολιτών της ίδιας της χώρας αλλά και των επιμέρους υποσυστημάτων, όπου συμμετέχει (Γκαϊδατζή, 2016).

Στην προσπάθεια αυτή, το πρώτο βήμα είναι ο εντοπισμός του συγκριτικού πλεονεκτήματος, το οποίο οφείλει να έχει διεθνή χροιά και να μπορεί να αποτελέσει **ένα σημείο αναφοράς, αγγίζοντας τομείς όπως η κοινή ανάγκη, η κοινή πρόκληση και το κοινό συμφέρον**, ώστε να επενδυθούν σε αυτό εθνικοί πόροι, συντονισμένα και μεθοδικά. Για την Ελλάδα, ένα ξεκάθαρο συγκριτικό πλεονέκτημα, που καθοδηγεί και καθορίζει διαχρονικά τις στρατηγικές επιλογές της, είναι **η γεωγραφική της θέση**, για την οποία έγινε λόγος και στην προηγούμενη ενότητα. Μέσα από την ανάλυση προκύπτει ότι σήμερα, περισσότερο από ποτέ, απαιτείται μια στρατηγική προσέγγιση η οποία, εκμεταλλευόμενη ακόμα πιο έντονα τη γεωγραφία, θα υποστηρίξει δυναμικά την καινοτομία, την εφευρετικότητα, την εξειδίκευση, την ευελιξία και την επιχειρηματικότητα, σε κρατικό επίπεδο, δημιουργώντας λύσεις αλλά και προστιθέμενη αξία στο ευρωπαϊκό, περιφερειακό και παγκόσμιο περιβάλλον. Το επόμενο στρατηγικό βήμα είναι η ίδια η ελληνική δημόσια διπλωματία να αποτελέσει το μέσο ανάδειξης των εν λόγω λύσεων και προτάσεων, μέσα από μια διαδικασία ανάληψης πρωτοβουλιών (Εδιάρογλου & Χριστόφορου, 2017). Ο σύνθετος πολυμερισμός μπορεί, μέσα από την πληθώρα των διαθέσιμων συνεργατικών σχημάτων, να επιτρέψει σε μια συνεκτική και ειλικρινή δημόσια διπλωματία, η οποία θα εφαρμοστεί συστηματικά και αποτελεσματικά, να συνδράμει στη **μεγαλύτερη ορατότητα της Ελλάδας στη διεθνή σκηνή**.

Ένα άλλο συγκριτικό πλεονέκτημα της Ελλάδας είναι η διαχρονικά σταθερή υποστήριξη στην ευρύτερη διπλωματία του ΟΗΕ, στηρίζοντας όλες τις αποφάσεις και πρωτοβουλίες του, που είχε ως αποτέλεσμα, κυρίως μέσα από διαφορετικές προσπάθειες επίλυσης ή αντιμετώπισης διεθνών προβλημάτων ιστορικά, αλλά και μέσα από ειλικρινείς και ωφέλιμες προτάσεις, να κερδίσει **τη διεθνή εμπιστοσύνη των εταίρων της και την αξιοπιστία ως έντιμος μεσάζων** (ή αλλιώς μια διαμεσολαβητική κληρονομιά), ώστε να δύναται σήμερα να αναλάβει ενεργή και αποτελεσματική δράση για τη διατήρηση της ειρήνης και τη διαχείριση κρίσεων, εφόσον αυτό της ζητηθεί. Ο Αμερικανός καθηγητής A. Henrikson (2006) έχει γράψει σχετικά:

Πολιτικές και πρωτοβουλίες, που στοχεύουν στο διεθνές καλό, μπορούν να αποδώσουν σε μια χώρα εξέχουσα θέση διεθνώς, να βελτιώσουν την εικόνα της και συνεπώς τη δύναμη και την επιρροή της, επομένως η δυνατότητα επιτυχούς στόχευσης στο διεθνές καλό μπορεί να θεωρηθεί συγκριτικό πλεονέκτημα για μια χώρα.

Ως συγκριτικό πλεονέκτημα, απέναντι σε τρίτες χώρες που μοιράζονται κοινά συμφέροντα, μπορεί να θεωρηθεί ακόμα και η ίδια **η ευρωπαϊκή ταυτότητα της χώρας μας (ιδιότητα μέλους στην ΕΕ)**, καθώς αυτή επιτρέπει την ανάληψη σημαντικών πρωτοβουλιών. Σε ό,τι αφορά στην παρουσία της Ελλάδας στην ΕΕ, αυτή είναι διαχρονικά ενεργή, ανταποκρινόμενη στις φιλοδοξίες των πολιτών της χώρας, ενώ η ρήση «*δεν υπάρχει Ευρώπη χωρίς την Ελλάδα*» έχει ακουστεί πάμπολλες φορές στο δημόσιο διεθνή διάλογο. Αξίζει, **ενδεικτικά**, να αναφερθεί η μεγάλη επιτυχία που αποτέλεσε η ελληνική Προεδρία, το πρώτο εξάμηνο του 2003, καθώς, μεταξύ άλλων, τότε συντελέστηκε η μεγαλύτερη διεύρυνση στη μέχρι τότε ιστορία της ενωμένης Ευρώπης (10 νέα κράτη μέλη), ενώ και κατά την πέμπτη ελληνική Προεδρία, το πρώτο εξάμηνο 2014, εν μέσω της χειρότερης οικονομικής και κοινωνικής κρίσης της ιστορίας της ΕΕ, σημειώθηκαν μεγάλες επιτυχίες τόσο στα ποιοτικά όσο και στα ποσοτικά χαρακτηριστικά της, με την προώθηση δεκάδων σημαντικών νομοθετημάτων στους τομείς της απασχόλησης, της ανάπτυξης, της εμβάθυνσης της τραπεζικής ένωσης, της μετανάστευσης και των θαλασσιών μεταφορών (Mfa.gr,n.d.). Σημειώνεται επίσης η διαχρονικά σταθερή θέση της Ελλάδας ως την Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ), θυσιάζοντας ακόμα και κάποια από τα προνόμιά της στη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Με αυτό το σκεπτικό άλλωστε, η χώρα μας επέλεξε να συμπεριληφθεί και στον κατάλογο των κρατών-μελών της PESCO⁵⁹ (Μόνιμης Διαρθρωμένης Συνεργασίας), τα οποία έχουν τη βούληση και την ικανότητα να αναπτύξουν από κοινού αυξημένες αμυντικές δυνατότητες, να επενδύσουν σε κοινά έργα και να ενισχύσουν την επιχειρησιακή ετοιμότητα και τη συμβολή των ενόπλων δυνάμεών τους. Κλείνοντας το πλαίσιο της συζήτησης για την ΕΕ, η Ελλάδα είναι παρούσα φέτος ακόμα και σε Ομάδας εργασίας

⁵⁹ Η PESCO αποτελεί ένα **μηχανισμό του ευέλικτου πολυμερισμού**, καθώς αποτυπώνει την πρόθεση κάποιων μερών του συνόλου να προχωρήσουν ένα βήμα παραπάνω, με στόχο την αποτελεσματικότητα των προσφερόμενων λύσεων απέναντι σε συγκεκριμένες προκλήσεις. Αναφορικά με τα (συνολικά 47) τρέχοντα ευρωπαϊκά έργα PESCO, **αξίζει να σημειωθεί ότι η Ελλάδα** σήμερα ηγείται σε 5 ως συντονίστρια χώρα [*Hot and High Helicopter Training – Κοινή Σχολή Πληροφοριών της ΕΕ – Αναβάθμιση της Θαλάσσιας Επιτήρησης – Πλατφόρμα Ανταλλαγής Πληροφοριών για Κυβερνοαπειλές και Απόκριση Περιστατικών – One Deployable Special Operations Forces Tactical Command and Control Command Post for Small Joint Operations (SOCC for SJO)*], ενώ συμμετέχει σε άλλα 10 ως παρατηρήτης [Ευρωπαϊκό Κέντρο Πιστοποίησης Εκπαίδευσης για τους Ευρωπαϊκούς Στρατούς – Πακέτο Ανάπτυξης Δυναμικού Στρατιωτικής Καταστροφής – Θωρακισμένο Όχημα Μάχης Πεζικού/ Όχημα Αμφίβιας Επίθεσης/ Ελαφρύ Θωρακισμένο Όχημα – Θαλάσσια (ημι)Αυτόνομα Συστήματα Αντιμέτρων Ναρκών – Λιμενική και Θαλάσσια Επιτήρηση και Προστασία – *Deployable Modular Underwater Intervention Capability Package* – Ευρωπαϊκή Κορβέτα Περιπολίας – Δίκτυο *Logistics Hubs* στην Ευρώπη για υποστήριξη σε επιχειρήσεις – Στρατιωτική κινητικότητα – Στοιχείο συντονισμού Γεωμετεωρολογικής και Οκεανογραφικής Υποστήριξης] (Pesco.europa.eu, n.d.)

πολιτών στο πλαίσιο της Διάσκεψης για το μέλλον της Ευρώπης «Η Ευρωπαϊκή Ένωση στον Κόσμο», η οποία αποτελεί μια σειρά διαλόγων και συζητήσεων που θα δώσει τη δυνατότητα σε πολίτες από όλη την Ευρώπη να μοιραστούν τις ιδέες τους και να συμβάλουν στη διαμόρφωση του κοινού μέλλοντος, ενώ επικεντρώθηκε σε άξονες όπως: διασφάλιση δικαιωμάτων και μη διάκριση, προστασία της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου, μεταρρύθμιση της ΕΕ, οικοδόμηση ευρωπαϊκής ταυτότητας και ενίσχυση της συμμετοχής των πολιτών (Ec.europa.eu, n.d.). Όπως ανέφερε emphaticά το Μάιο 2021, σε εκδήλωση για τα 40 χρόνια της Ελλάδας στην ΕΕ, ο μόνιμος αντιπρόσωπος της Ελλάδας στον ΟΟΣΑ, Γ. Πρεβελάκης «στη γεωπολιτική λειτουργία της Ευρώπης η Ελλάδα έχει πρωτοποριακό ρόλο» (Naftemporiki, 2021a).

Από μια διαφορετική οπτική γωνία, συγκριτικό πλεονέκτημα μπορεί να χαρακτηριστεί και η **ελληνική μακραίωνη ιστορική ταυτότητα**, ένας τομέας που απουσιάζει τακτικά από την ατζέντα των κρατικών προτεραιοτήτων, η οποία θα μπορούσε να οδηγήσει στη χάραξη μιας πολιτιστικής πολιτικής, για την ακόμα μεγαλύτερη ενίσχυση της διεθνούς μας θέσης, έστω κι αν η σύγχρονη εικόνα δεν είναι πλήρως αντάξια της πολιτιστικής κληρονομιάς (Εδιάρογλου & Χριστόφορου, 2017). Μερικά ακόμα συγκριτικά πλεονεκτήματα που δύναται να καθοδηγήσουν μέρος των πολυμερών στρατηγικών και συμφωνιών της χώρας μας είναι αφενός ο **τουρισμός** που, ως ιδιαίτερα ποιοτικό προϊόν, αποτελεί διαχρονικά κεντρικό τομέα άσκησης αναπτυξιακής πολιτικής και κύρια πηγή εσόδων (κάτι ανάλογο ισχύει και για τη **ναυτιλία**) και αφετέρου **το περιβάλλον**⁶⁰ και η **ενέργεια**, με ποικίλες τις δυνατότητες ανάπτυξης νέων μοντέλων εναλλακτικών πηγών, άσκησης πιο ενεργούς περιβαλλοντικής διπλωματίας και πολλαπλασιασμού των διεθνών συνεργασιών στον τομέα της εκμετάλλευσης των φυσικών πόρων (ibid.).

Οι παθογένειες, βέβαια, είναι υπαρκτές. Αναποτελεσματικοί κρατικοί φορείς, διαρκείς ανακατατάξεις και συνεχείς αλλαγές πολιτικής και στρατηγικών, πελατειακές σχέσεις και απαξίωση του ελληνικού πολιτικού συστήματος, είναι μερικά μόνο από τα **εμπόδια στην επιτυχία της συγκεκριμένης στρατηγικής** (ibid.). Χωρίς αμφιβολία, η συνολική επιτυχία της εθνικής προσπάθειας εξαρτάται τόσο από το πνεύμα καινοτομίας και εξεύρεσης λύσεων, όσο και από τη δυνατότητα

⁶⁰ Από μια ευρύτερη προσέγγιση, από το περιβάλλον εξαρτώνται έντονα και άμεσα επιπλέον τομείς όπως της οικονομίας, ασφάλειας, ευημερίας αλλά και μετανάστευσης, που όλοι αποτελούν τομείς περιφερειακού (ίσως και παγκόσμιου) ενδιαφέροντος.

επέκτασης του διεθνούς αποτυπώματος των προτάσεών μας, οι οποίες θα εκμεταλλεύονται υπαρκτά συγκριτικά πλεονεκτήματα, αλλά και από τη δημιουργία αντίστοιχων νέων τέτοιων, ώστε να καλύψουν υφιστάμενα κενά.

Η παραπάνω προσέγγιση μπορεί επιπρόσθετα να ερμηνεύσει και την επιλογή, από τη χώρα μας, της οικονομικής διπλωματίας ως ένα ακόμα εργαλείο πολιτικής. Οι άρρηκτοι δεσμοί μεταξύ της οικονομίας, της πολιτικής και της διπλωματίας, καθώς και ο ρόλος της τελευταίας στην επίτευξη της οικονομικής ανάπτυξης και της κοινωνικής ευημερίας βρίσκονται στο επίκεντρο όλο και περισσότερων συζητήσεων, τελευταία, με τη μεταρρύθμιση του Υπουργείου Εξωτερικών να ανοίγει μια νέα εποχή όπου **η οικονομική διπλωματία αποτελεί, επίσημα πλέον, κομβική προτεραιότητά** του. Ειδικότερα, για πρώτη φορά φέτος, εκπονήθηκε από τη Γενική Γραμματεία Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων και Εξωστρέφειας, το «Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο Εξωστρέφειας 2021», με συγκεκριμένες δράσεις (συνολικά 460), μετρήσιμους στόχους και ενσωματώνοντας διμερείς και πολυμερείς οικονομικές σχέσεις στο ίδιο σχήμα (ΓΓΔΟΣΕ/ΥΠΕΞ, 2021). Βασικοί άξονες είναι η ανάδειξη της οικονομικής και εμπορικής θέσης της Ελλάδας, σε περιφερειακό και διεθνές επίπεδο, η αναβάθμιση των υφιστάμενων δομών εξωστρέφειας και η ενδυνάμωση στο πλαίσιο των πολυμερών οικονομικών σχέσεων. Ενδεικτικά, στο σημαντικό αυτό κείμενο αποτυπώνονται δράσεις υποστήριξης των εθνικών προτεραιοτήτων και θέσεων, πολυμερούς και πολυεπίπεδης διπλωματίας μέσω ενίσχυσης της παρουσίας της Ελλάδας σε διεθνείς οργανισμούς, επανεκκίνησης των συζητήσεων για πλειονομερείς πρωτοβουλίες, θεσμικής δικτύωσης και ανάπτυξης σχέσεων με διεθνείς φορείς, ακόμα και προώθησης της εικόνας χώρας (*rebranding*), αναλυτικά και διακριτά για κάθε γεωγραφική περιοχή και χώρα στόχευσης (*ibid.*).

Η Ελλάδα, όπως και η πλειονότητα των μικρών κρατών που δεν έχουν τη δυνατότητα μονομερούς επιβολής ούτε τα μέσα επηρεασμού των διεθνών εξελίξεων, οδηγείται ορθολογικά στην επιλογή του πολυμερούς διαλόγου, της συνεργασίας, των κοινοπραξιών καθώς και στο χτίσιμο ισχυρών σχέσεων με θεσμούς, οργανισμούς, άλλα κράτη, ΜΚΟ και ενώσεις πολιτών. Ο συνδυασμός αυτός είναι ιδιαίτερα αποτελεσματικός καθώς **συναντώνται οι πόροι, η νομιμοποίηση και η εξουσία, υπό ένα πλαίσιο κοινής ιδεολογικής αναφοράς** (Ντάκου, 2010). Ωστόσο, η επιλογή του σύνθετου πολυμερισμού απαιτεί, στο εσωτερικό επίπεδο, επιπρόσθετα χαρακτηριστικά, όπως είναι η συναίνεση και η

συνέχεια σε θέματα εθνικής ισχύος, η σωστή διαχείριση των οικονομικών πόρων, εύκαμπτες και οργανωμένες δομές, καθώς και μια πιο ολοκληρωμένη εξωστρεφής προσέγγιση από την υπάρχουσα. Τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της Ελλάδας, για να αξιοποιηθούν σωστά και προς όφελός μας, καθώς και για να δημιουργήσουν πραγματική υπεραξία για τη χώρα μας, απαιτούν αλλαγές και καινοτόμες ρυθμίσεις, τόσο στους κρατικούς θεσμούς όσο και στην επικρατούσα νοοτροπία.

Συνοψίζοντας, ένα **ιδανικό τρίπτυχο εθνικής δράσης**, ώστε να μπορέσει η επιλογή του σύνθετου πολυμερισμού να αποτελέσει για την Ελλάδα την πλατφόρμα έγερσης και εστίασης της διεθνούς προσοχής, καθώς και το όχημα κοινωνικοποίησης, αναγνώρισης και αποδοχής των προτάσεών της, περιλαμβάνει:

- Επένδυση στην εξειδίκευση και στη δημιουργία καινοτόμων συγκριτικών πλεονεκτημάτων.
- Παραγωγή εφαρμόσιμων και συνεπών πολιτικών, βέλτιστων πρακτικών και μετρήσιμων στόχων και δράσεων.
- Διεθνοποίηση της δυνητικής υπεραξίας της, με έξυπνο, δημιουργικό και διπλωματικό τρόπο, μέσα από τους κατάλληλους ευέλικτους πολυμερείς θεσμούς.

Κύπρος: Ωρίμανση στρατηγικής κουλτούρας και διπλωματικός ακτιβισμός

Αντίστοιχη με την ελληνική συμμετοχή και κινητικότητα απέναντι στους διεθνείς πολυμερείς οργανισμούς, είναι και η κυπριακή. Η Κύπρος, **ενδεικτικά** και μόνο, είναι μέλος του ΟΗΕ, μέλος της ΕΕ από το 2004, της Παγκόσμιας Τράπεζας, του ΔΝΤ, του ΣΤΕ, του ΟΑΣΕ, του ΠΟΕ, του ΠΟΥ, της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας (ILO), του Διεθνούς Οργανισμού Μετανάστευσης, των IMO, ICAO, IAEA, UNESCO, της Κοινοπολιτείας των Εθνών (πρώην Βρετανική Κοινοπολιτεία), του Κινήματος των Αδεσμεύτων (Non-Aligned Movement⁶¹) καθώς και αρκετών άλλων Οργανισμών. Ως προς την ιδιότητα μέλους, αξίζει να σημειωθεί ότι η δράση και η συμμετοχή της Κύπρου στα παραπάνω όργανα είναι ιδιαίτερα ενεργή τα τελευταία χρόνια. Αυτό αποτυπώνεται από γεγονότα όπως η επιτυχής ανάληψη της Προεδρίας του Συμβουλίου της ΕΕ κατά το δεύτερο εξάμηνο του 2012, της Προεδρίας της Επιτροπής Υπουργών⁶² του ΣΤΕ συνολικά πέντε φορές, με πιο πρόσφατη αυτήν της περιόδου

⁶¹ Διεθνής οργάνωση αναγνωρισμένη από τον ΟΗΕ μεταξύ των (περίπου 120) αδεσμεύτων χωρών, των οποίων η πολιτική δεν ευθυγραμμίζεται με την πολιτική των μεγάλων δυνάμεων (ΗΠΑ-Ρωσίας) (Wikipedia, n.d.)

⁶² Όργανο επιφορτισμένο με τον έλεγχο εφαρμογής αποφάσεων του Δικαστηρίου του Στρασβούργου.

2016- 2017, κατά την οποία μάλιστα συμφωνήθηκε και τέθηκε προς υπογραφή και η «Σύμβαση για τις Παραβάσεις που αφορούν Πολιτιστικά Αγαθά» (Σύμβαση της Λευκωσίας⁶³), ενώ επιπλέον έχει υποβάλει υποψηφιότητα για την Προεδρία της ΓΣ του ΟΗΕ για το 2026-2027, καθώς και για μια θέση μη μονίμου μέλους στο ΣΑΗΕ για την περίοδο 2035-2036. Συμπληρωματικά, η Κυπριακή Δημοκρατία αποδίδει ιδιαίτερη σημασία και στην έμπρακτη ενδυνάμωση της συνεργασίας της με τους μεσογειακούς εταίρους (Mfa.gov.cy, n.d.)

Μια ματιά στα ιστορικά γεγονότα καταδεικνύει ότι η Κύπρος ακολουθούσε διαχρονικά μια μάλλον αδέσμευτη εξωτερική πολιτική, ενώ πλέον ταυτίζεται όλο και περισσότερο με τη Δύση, στις πολιτιστικές της συγγένειες και τα τελευταία χρόνια, οι πολιτικές της είναι κατά βάση εναρμονισμένες με τις αντίστοιχες της ΕΕ. Μέσα δε στο ενιαίο πλαίσιο της ΚΕΠΠΑ, η στήριξη στις προσπάθειες ουσιαστικής εμβάθυνσης της ΚΠΑΑ αξιολογείται ως μείζονος σημασίας για την προάσπιση των συμφερόντων της. Ως εκ τούτου, δίνει ιδιαίτερη σημασία στην ανάπτυξη πραγματικών δυνατοτήτων και ικανοτήτων, μέσω της PESCO και του Ευρωπαϊκού Ταμείου Άμυνας (EDF), ενώ παράλληλα υποστηρίζει σθεναρά και τις συζητήσεις γύρω από το φιλόδοξο στόχο της στρατηγικής αυτονομίας της ΕΕ. Αναφορικά με το NATO, αξίζει να σημειωθεί ότι, εξαιτίας του εκκρεμούς προβλήματος επανένωσης, η Κύπρος παραμένει το μοναδικό μέλος της ΕΕ που δεν είναι ούτε καν μέλος του προγράμματος «*Partnership for Peace*» (PfP) της Συμμαχίας⁶⁴. Παρότι όμως η Κύπρος, όπως αποτυπώθηκε μέχρι τώρα, ταυτίζεται περισσότερο με τη Δύση, έχει αναπτύξει παράλληλα και στενούς δεσμούς με το Ισραήλ, τον Αραβικό κόσμο, χώρες της Λατινικής Αμερικής και της Αφρικής, αλλά και με την Κίνα και τη Ρωσία.

Σε μια συνεπή, λοιπόν, προσπάθεια ανάληψης ουσιαστικότερου ρόλου σε περιφερειακό επίπεδο, η Κύπρος κατασκεύασε ένα ισχυρό και συνεκτικό αφήγημα, σύμφωνα με το οποίο, παρά το μέγεθος και τα προβλήματά της, **μπορεί να δημιουργήσει αξία για την ίδια και για τους άλλους στην περιοχή** (Pedi & Kouskouvelis, 2019). Στο δεδομένο υποσυστημικό πλαίσιο, η κυπριακή στρατηγική έχει θέσει ξεκάθαρους επιμέρους στόχους. Καταρχάς, όσον αφορά στο βασικό στόχο της επίτευξης λύσης στο κυπριακό πρόβλημα, όλοι οι συνομιλητές της έγιναν άμεσα

⁶³ Αποτελεί τη μόνη διεθνή συνθήκη που στοχεύει στην πρόληψη και καταπολέμηση εγκλημάτων πολιτιστικής ιδιοκτησίας και που προνοεί ποινικοποίηση συγκεκριμένων πράξεων.

⁶⁴ Το PfP επιτρέπει, ενδεικτικά, τη χρήση μέσων και δυνατοτήτων του NATO σε περιπτώσεις που η ΕΕ ενεργεί στο πλαίσιο των ρυθμίσεων «*Berlin plus*» (αφορούν στις σχέσεις ΕΕ-NATO).

κοινωνοί της πεποίθησης ότι μια επανενωμένη Κύπρος δύναται να απελευθερώσει πλήρως ένα ευρύ φάσμα δυνατοτήτων. Εν συνεχεία, η διασφάλιση της εκμετάλλευσης του φυσικού πλούτου και των επακόλουθων οικονομικών και πολιτικών οφελών, η ενίσχυση της συμμετοχής σε όλους τους πυλώνες και τις πολιτικές της ΕΕ και η ενεργός συμβολή στην οικοδόμηση και την προώθηση της ειρήνης και της ασφάλειας στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, αποκαλύπτουν την πρόθεση της να λειτουργήσει ως «καλή δύναμη» και χρήσιμος εταίρος στην περιοχή. Τέλος, ο στόχος της αναβάθμισης των σχέσεων με ΗΠΑ, Ηνωμένο Βασίλειο και Ισραήλ, ώστε να δημιουργηθεί ένα πλέγμα συμμαχιών για την υποστήριξη των εξωτερικών πολιτικών και των οικονομικών φιλοδοξιών, αναδεικνύει την ορθή ανάγνωση και κατανόηση των εξελίξεων σε συστημικό επίπεδο και αναγνωρίζει τη σημασία της αλληλεξάρτησης με τους μεγαλύτερους παράγοντες αυτού (ibid.).

Η ημιτελής υπόθεση της Κύπρου είναι σαφέστατα και μια ημιτελής υπόθεση της Ευρώπης και **όσο το Κυπριακό πρόβλημα παραμένει άλυτο, σίγουρα υπάρχει ένα κόστος ευκαιρίας**, όχι μόνο για το τι μπορούν να επιτύχουν οι Κύπριοι στο νησί τους, αλλά και για την ευρύτερη ασφάλεια και ευημερία στην Ανατολική Μεσόγειο. Παρά το ιδιαίτερο αυτό καθεστώς, ωστόσο, σε πλειάδα περιπτώσεων τα τελευταία χρόνια, η Κύπρος απέδειξε ότι αποτελεί έναν εποικοδομητικό παράγοντα στην περιοχή. Όπως δήλωσε και ο ΥΠΕΞ της Κύπρου, κ. Νίκος Χριστοδουλίδης, μετά την ολοκλήρωση της τετραμερούς συνάντησης Κύπρου - Ελλάδας - Ισραήλ και Ηνωμένων Αραβικών Εμιράτων, στις 16 Απριλίου 2021 στην Πάφο:

Το νέο αφήγημα που ξεδιπλώνεται είναι ένα ριζικά διαφορετικό, και γράφεται από χώρες - ομοϊδεάτες, με μια αποκλειστικά θετική ατζέντα χωρίς αποκλεισμούς, που δεν στρέφεται ενάντια σε καμία άλλη χώρα, που έρχεται μαζί για την προώθηση αυτού του οράματος συνεργασίας, ειρήνης, σταθερότητας και ευημερίας. **Η περιφερειακή συνεργασία αποδίδει απτά αποτελέσματα, σε μια σειρά τομέων**, από την ενέργεια έως την άμυνα, την ασφάλεια, την επιστήμη και την καινοτομία, το περιβάλλον και την εκπαίδευση. (Capital, 2021a)

Η επιλεγείσα, από την κυπριακή κυβέρνηση, στρατηγική αναζήτησης «*status*», από τις αρχές του 21^{ου} αιώνα, εκτιμάται ότι τελικά πέτυχε, εξαιτίας της ύπαρξης μιας ολοκληρωμένης προσέγγισης, που εκμεταλλεύτηκε τα συγκριτικά πλεονεκτήματα, την ομαλή εμπλοκή σε διαδικασίες, την εγρήγορση για ευκαιρίες και τη συνεπή προβολή της ειδικής της κατάστασης. Σε εγχώριο επίπεδο, παρά τις οικονομικές

δυσκολίες, η κυπριακή κοινωνία παρέμεινε ενωμένη χωρίς σοβαρές πολιτικές αναταραχές, ενώ ευνοϊκές ήταν οι συγκυρίες και στο περιφερειακό υποσύστημα, όπως ενδεικτικά συνέβη μετά την αναταραχή που προκάλεσαν οι εξεγέρσεις της Αραβικής Άνοιξης, όταν η Κύπρος επιβεβαίωσε την αξία της ως **σταθερός και εποικοδομητικός παράγοντας στην περιοχή** (Pedi & Kouskouvelis, 2019). Έτσι, η στρατηγική κουλτούρα στην Κύπρο φάνηκε να έχει ωριμάσει και η επιθυμία διερεύνησης περισσότερων τομέων αλληλεπίδρασης με κράτη και οργανισμούς, με οποιαδήποτε μορφή διαλεκτικής συνεργασίας, έδωσε σταδιακά δείγματα γραφής, μέσα από πρωτοβουλίες και αντίστοιχη ανάληψη ευθυνών.

Στη θεματική ενότητα της ενέργειας, μάλιστα, μπορεί εύκολα να καταγραφεί ότι ο σύνθετος πολυμερισμός εξυπηρέτησε ιδιαίτερα την Κυπριακή Δημοκρατία. Αναγνωρίζοντας από νωρίς τη δυναμική του τομέα αυτού ως μέσο ενίσχυσης της ευημερίας του συνόλου των πολιτών της, αλλά και ως καταλύτης σταθερότητας στην Ανατολική Μεσόγειο, ανέπτυξε μέσω της ενεργειακής διπλωματίας – η οποία είναι στενά συνυφασμένη και με τη θαλάσσια πολιτική – επιμέρους μηχανισμούς και εξειδικευμένες συνεργασίες, προς **υλοποίηση ενός οράματος να καταστεί η περιοχή πρότυπο συνεργασίας και ανάπτυξης** (ibid.). Στο φάσμα αυτού του οράματος, σημαντικό άξονα αποτέλεσε και η ανάδειξη του δημιουργικού ρόλου που διαδραματίζει η Κύπρος στον τομέα του δικαίου της θάλασσας και της προστασίας του θαλάσσιου περιβάλλοντος, σε ευρωπαϊκά αλλά και διεθνή φόρουμ.

Επιπρόσθετα, σε ένα εντελώς διαφορετικό και **ευαίσθητο πεδίο πολυμερούς διπλωματίας, αυτό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων**, η Κύπρος συμμετέχει, πολύ ενεργά και με σημαντικές πρωτοβουλίες, στις εργασίες της Επιτροπής για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα της ΓΣ του ΟΗΕ, καθώς και στις αντίστοιχες Συνόδους του Συμβουλίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Οργανισμού, που συνέρχεται στη Γενεύη (Mfa.gov.cy, n.d). Ο διπλωματικός ακτιβισμός της Λευκωσίας στον τομέα αυτό επιβεβαιώθηκε και από την πρόσφατη απόφαση να διεκδικήσει, για πρώτη φορά στην ιστορία της, θέση μέλους στο Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ, για την περίοδο 2025-27. Επιπρόσθετα, κυπριακό ενδιαφέρον επιδεικνύεται και σε τομείς όπως η προώθηση της προστασίας των δικαιωμάτων των γυναικών (ισότητα των φύλων), της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς καθώς και του περιβάλλοντος, οι οποίες δύνανται να καταστούν **προμετωπίδα της πολυμερούς δράσης**.

Ο σύνθετος πολυμερισμός, σαν πολιτική επιλογή, ταίριαξε στην Κύπρο, η οποία ως μικρό, περιφερειακό αλλά και κατεχόμενο κράτος επέδειξε σύγχρονα αντανακλαστικά και έδειξε διατεθειμένη να δημιουργήσει συστημική αξία. Σύμφωνα και με το Κυπριακό ΥΠΕΞ *«η πολυμέρεια, που συνιστά το αρχέτυπο της συνέργειας, αποτελεί εχέγγυο της έννομης λειτουργίας του διεθνούς συστήματος και κατ' επέκταση της βάσης προστασίας των δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών του ατόμου και το αποτελεσματικότερο πλαίσιο αντιμετώπισης διεθνών προκλήσεων»* (ibid.). Με δεδομένο το εθνικό πρόβλημα και προωθώντας θεματικές συγκριτικού πλεονεκτήματος, τα τελευταία χρόνια αποδόθηκε ιδιαίτερη σημασία στην ενίσχυση των πολυμερών συνεργατικών σχημάτων, τα οποία αποτελούν τη **μόνη εναλλακτική προσέγγιση απέναντι στον απομονωτισμό και στην ενδεχόμενη ανάπτυξη ακραίων τάσεων.**

Η επιλογή αυτή της Κυπριακής Δημοκρατίας αποσκοπεί έμμεσα και στην ενίσχυση της προσπάθειας κατοχύρωσης του ρόλου και της αξίας των διεθνών οργανισμών, ανεξαρτήτως τύπου και βαθμού επιστημότητας, θέτοντας ως προτεραιότητα την **εδραίωση του στίγματος της δημοκρατίας** σε αυτούς, με την ανάδειξη του κύρους τους και υπογραμμίζοντας το λόγο και την ανάγκη ύπαρξης και δράσης αυτών. Ειδικότερα για την ευαίσθητη περιοχή της Μεσογείου, όπως ανέφερε και ο Αναπληρωτής Πρόεδρος της Κοινοβουλευτικής Επιτροπής Εξωτερικών και Ευρωπαϊκών Υποθέσεων, Μ. Μαυρίδης, κατά την πρόσφατη τηλεδιάσκεψη για τον «Κοινοβουλευτικό διάλογο για τη Μεσόγειο», που διοργάνωσε το Ιταλικό Κοινοβούλιο *«Η Μεσόγειος χρειάζεται περισσότερη πολυμέρεια και η κοινοβουλευτική διπλωματία έχει να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στον τομέα αυτό»* (Cyprustimes, 2021).

Ελλάδα και Κύπρος: Σύνθετος πολυμερισμός στη Μεσόγειο Θάλασσα

Η αντίληψη της δυνατότητας των διεθνών δρώντων να εντοπίζουν κοινούς στόχους και να επιδιώκουν την υλοποίηση αυτών, μέσα από ευέλικτα συνεργατικά πλαίσια και συνασπισμούς ικανών και προθύμων, είναι η ουσία της ανάλυσης του πολύ-πολυμερισμού. Με το σκεπτικό αυτό και με δεδομένες τις ιδιαιτερότητες του μεσογειακού υποσυστήματος, η Ελλάδα και η Κύπρος εντόπισαν τα τελευταία χρόνια **ομάδες ομοϊδεατών κρατών** και σχημάτισαν ενδιαφέρουσες συμμαχίες, παράλληλα με τα υπάρχοντα και περισσότερο επίσημα θεσμικά καθεστώτα, αναγνωρίζοντας κατά περίπτωση τις κοινές προοπτικές. Έτσι, με στόχο την αντιμετώπιση των σύγχρονων προκλήσεων, οι δύο χώρες προκρίναν την εξερεύνηση διαφορετικών

μοντέλων συνεργασίας και τη συμμετοχή σε ανάλογες ολιγομερείς ή πολυμερείς πρωτοβουλίες, με αποτέλεσμα, ειδικότερα για την περιοχή της Μεσογείου, η Ελλάδα και η Κύπρος να συμμετέχουν σήμερα σε συνεργατικές δομές οι οποίες έχουν καθιερώσει ένα δομημένο και συστηματικό διάλογο, όπως **ενδεικτικά** είναι:

- Ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας Μαύρης Θάλασσας (**BSEC**), ο οποίος είναι ένας περιφερειακός διεθνής οργανισμός, που εστιάζει σε πολυμερείς πολιτικές και οικονομικές πρωτοβουλίες, για την προώθηση της συνεργασίας, της ειρήνης, της σταθερότητας και της ευημερίας στην περιοχή του Εύξεινου Πόντου⁶⁵. Μια σημαντική πτυχή των δραστηριοτήτων του είναι η ανάπτυξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων και της επιχειρηματικότητας. Η καταγωγή του εντοπίζεται στο 1992, όταν ο Τούρκος πρόεδρος Halil Turgut Özal και ηγέτες άλλων 10 χωρών συγκεντρώθηκαν στην Κωνσταντινούπολη και υπέγραψαν τη «Δήλωση του Βοσπόρου».
- Η Διαδικασία Συνεργασίας Νοτιοανατολικής Ευρώπης⁶⁶ (**SEECF**), η οποία ξεκίνησε το 1996 με τη συνάντηση των ΥΠΕΞ στη Βουλγαρία (Σόφια) και μάλιστα πραγματοποίησε την πρώτη Σύνοδο Κορυφής της το 1997, στην Ελλάδα (Κρήτη). Αυτό το φόρουμ περιφερειακής συνεργασίας στοχεύει στην ενίσχυση των σχέσεων καλής γειτονίας μεταξύ των 13 συμμετεχόντων κρατών και στη μετατροπή αυτής της περιοχής σε χώρο ειρήνης, ασφάλειας, σταθερότητας και συνεργασίας, με κύριο στόχο την πλήρη ένταξη στην ευρωπαϊκή και τις ευρωατλαντικές δομές⁶⁷.
- Η Κοινοβουλευτική Συνέλευση της Μεσογείου (**PAM**), ένας διεθνής οργανισμός που ιδρύθηκε το 2005, μετά από δεκαπέντε χρόνια συνεργασίας μεταξύ των κρατών της περιοχής, μεταξύ των οποίων Ελλάδα και Κύπρος. Η συνεργασία επικεντρώθηκε σε ζητήματα κοινωνικοοικονομικά, πολιτικά και περιβαλλοντικά. Ο κύριος στόχος της είναι να σφυρηλατήσει τη συνεργασία μεταξύ των μελών, προκειμένου να βρεθούν κοινές λύσεις στις προκλήσεις που αντιμετωπίζει η

⁶⁵ Αλβανία, Αρμενία, Αζερμπαϊτζάν, Βουλγαρία, Γεωργία, **Ελλάδα**, Μολδαβία, Ρουμανία, Ρωσία, Τουρκία, Ουκρανία, Σερβία, Βόρεια Μακεδονία. Η Τουρκία έβαλε βέτο στην αίτηση της Κυπριακής Δημοκρατίας.

⁶⁶ Αλβανία, Βοσνία & Ερζεγοβίνη, Βουλγαρία, **Ελλάδα**, Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας, Ρουμανία, Σερβία (εντάχθηκε ως Σερβία και Μαυροβούνιο), Τουρκία, Κροατία, Μολδαβία, Μαυροβούνιο, Σλοβενία, Κόσοβο.

⁶⁷ Για την περίοδο Ιούλιος 2021-Ιούνιος 2022 η **Αθήνα** ασκεί την Προεδρία του **SEECF**, μετά από αυτήν της Άγκυρας (η Ελλάδα είχε επίσης την προεδρία το 1997-1998 και το 2005-2006). Η τρέχουσα Προεδρία, όπως δηλώνεται από το σύνθημά της «*Ενίσχυση των συνεργειών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης*», θα επικεντρωθεί στην προστιθέμενη αξία των συνεργειών σε περιφερειακό και διεθνές πλαίσιο, στην αντιμετώπιση των σύγχρονων προκλήσεων και στις εξελίξεις στο απαιτητικό κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον της σημερινής εποχής (Seecp.info, n.d.)

περιοχή και να δημιουργηθεί χώρος για ειρήνη και ευημερία για τους μεσογειακούς λαούς. Οι μόνιμες επιτροπές επικεντρώνονται σε τρεις στρατηγικούς τομείς, αφιερωμένους στην πολιτική συνεργασία και την ασφάλεια, στα οικονομικά, κοινωνικά και περιβαλλοντικά ζητήματα, και τέλος στο διάλογο μεταξύ πολιτισμών και σε ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Επιπλέον, η Συνέλευση συστήνει κατά καιρούς ad hoc επιτροπές ή ειδικές ομάδες εργασίας, για θέματα όπως η Μέση Ανατολή, η μετανάστευση, το ελεύθερο εμπόριο, η τρομοκρατία, η κλιματική αλλαγή και άλλα (Wikipedia, n.d.).

- Η Ομάδα «**EuroMed 7**» (ή «Club Med» ή «Med Group»), η οποία ιδρύθηκε ανεπίσημα το 2013 στις Βρυξέλλες, με πρωτοβουλία των ΥΠΕΞ Κύπρου και Ισπανίας, προκειμένου να δημιουργηθεί ένας συντονισμός σε θέματα κοινού ενδιαφέροντος, εντός της ΕΕ. Οι αρχηγοί των κρατών αυτών⁶⁸ διεξάγουν τακτικές συναντήσεις με σκοπό την αναζήτηση ενός νέου οράματος για την Ευρώπη, καθώς και την υποστήριξη της συμφωνίας μεταξύ ΕΕ και Τουρκίας. Η Ομάδα μετεξελίχθηκε σε **EUMED-9**, κατά τη Σύνοδο που έλαβε χώρα στην Αθήνα στις 17 Σεπτεμβρίου 2021, με εισδοχή της Κροατίας και της Σλοβενίας, δίνοντας μια επιπλέον δυναμική στο εγχείρημα και καταδεικνύοντας την κοινή αντίληψη και την αποφασιστικότητα, ως προς τη διασφάλιση της ευημερίας και της ανάπτυξης στην περιοχή της Μεσογείου⁶⁹. Στην εν λόγω Σύνοδο, **ενδιαφέρουσα πρωτοβουλία της Ελλάδας** αποτέλεσε η υιοθέτηση της «*Διακήρυξης των Αθηνών*»⁷⁰ για το περιβάλλον, την κλιματική αλλαγή και τις συνέπειές της, ιδιαίτερα στον μεσογειακό Νότο.

- Ο Όμιλος «**Craiova Four**» (ή C4), ο οποίος είναι ένα έργο συνεργασίας τεσσάρων ευρωπαϊκών κρατών⁷¹, που ξεκίνησε το 2015⁷² στη ρουμανική πόλη *Craiova*, με σκοπό την προώθηση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσής τους, καθώς και την οικονομική, μεταφορική και ενεργειακή συνεργασία. Μια από τις πρώτες

⁶⁸ Γαλλία, **Ελλάδα**, Ιταλία, Μάλτα, Πορτογαλία, Ισπανία και **Κύπρος**.

⁶⁹ Το κείμενο συμπερασμάτων αναφέρθηκε στα κοινά προβλήματα και στις προκλήσεις που έχει ολόκληρος ο ευρωπαϊκός Νότος: από τις παραβατικές συμπεριφορές τρίτων χωρών στην Ανατολική Μεσόγειο μέχρι την τρέχουσα κατάσταση σε χώρες όπως ο Λίβανος και η Λιβύη, τις εξελίξεις στο Αφγανιστάν, που εν δυνάμει μπορεί να προκαλέσουν νέες προσφυγικές ροές (και άρα απαιτείται η στήριξη από την ΕΕ των γειτονικών στο Αφγανιστάν χωρών), το μεταναστευτικό αλλά και την ανάγκη φύλαξης των εξωτερικών συνόρων της ΕΕ και, τέλος, τον κίνδυνο εργαλειοποίησης του μεταναστευτικού από τρίτες χώρες, καθώς και την πανδημία (Kathimerini, 2021b).

⁷⁰ Αναλυτικά στο https://www.cnn.gr/media/com_news/attachments/627/eumed-declaration_en.pdf

⁷¹ Ρουμανία, Βουλγαρία, **Ελλάδα** και Σερβία.

⁷² Στην εναρκτήρια συνάντηση της Ομάδας, ο τότε Ρουμάνος πρωθυπουργός Victor Ponta δήλωσε ότι πηγή έμπνευσης υπήρξε η Ομάδα Visegrád.

πρωτοβουλίες ήταν η ενίσχυση των τηλεπικοινωνιακών δικτύων στις παραμεθόριες περιοχές των χωρών, ενώ άλλοι στόχοι περιλαμβάνουν τη βοήθεια για ένταξη της Σερβίας στην ΕΕ⁷³ καθώς και την κατασκευή υποδομών (όπως αυτοκινητόδρομου που συνδέει το Βουκουρέστι, τη Σόφια και το Βελιγράδι).

- Το «**EastMed Gas Forum**» (EMGF), ένας διεθνής οργανισμός που ιδρύθηκε με βάση το κοινό όραμα και με στόχο τον καθορισμό κοινών στρατηγικών, τη δημιουργία ανταγωνιστικής περιφερειακής αγοράς φυσικού αερίου, την ασφάλεια προσφοράς και ζήτησης και το συντονισμό των προσπάθειών βελτιστοποίησης της ανάπτυξης των πόρων. Αρχικά, το μπλοκ ήταν ένα ανεπίσημο φόρουμ Αιγύπτου, Κύπρου, Ισραήλ και Ελλάδας. Μεγάλες εταιρείες, όπως η Total SA, η Eni, η Novatek και η Exxon, υπέγραψαν διαδοχικά συμφωνίες εξερεύνησης και παραγωγής, ενώ εκπρόσωποι της Παλαιστίνης, της Ιορδανίας, της Ιταλίας και της Γαλλίας άρχισαν σταδιακά να παρευρίσκονται στις συναντήσεις του φόρουμ, με αποτέλεσμα, στις 16 Ιανουαρίου 2020, να ιδρυθεί επίσημα ο Οργανισμός EMGF, ο οποίος κατέστη περιφερειακός διακυβερνητικός οργανισμός (μετά και την έναρξη ισχύος του Καταστατικού του, την 1^η Μαρτίου 2021). Η ΕΕ, οι ΗΠΑ, ο Όμιλος της Παγκόσμιας Τράπεζας και τα ΗΑΕ συμμετέχουν ως μόνιμοι παρατηρητές⁷⁴. Σημείο ενδιαφέροντος αποτελεί το γεγονός ότι **η Κύπρος θα είναι η πρώτη χώρα μετά την Αίγυπτο**, που θα αναλάβει, από την 1^η Ιανουαρίου του 2022, την προεδρία του Οργανισμού.

- Το «**PHILIA Forum**» (Φόρουμ «Φιλία»), που συνεδρίασε για πρώτη φορά στην Αθήνα, στις 12 Φεβρουαρίου 2021, με τους ΥΠΕΞ Ελλάδας, Κύπρου, Αιγύπτου, Μπαχρέιν, Γαλλίας, Σαουδικής Αραβίας και Ηνωμένων Αραβικών Εμιράτων (ΗΑΕ), με σκοπό τη συνεργασία και την ενεργό συμβολή στην ειρήνη, τη σταθερότητα και την ασφάλεια της ευρύτερης περιοχής και με κοινή προσέγγιση την αφοσίωση όλων των πλευρών στο διεθνές δίκαιο, στο Χάρτη του ΟΗΕ, στα ψηφίσματα του ΣΑΗΕ και στη Σύμβαση του ΟΗΕ για το Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOS). Συζητήθηκαν επίκαιρα πολιτικά θέματα της περιοχής από τη Μέση Ανατολή, τη Μεσόγειο και μέχρι τον Κόλπο, καθώς και προοπτικές συνεργασίας

⁷³Από το Μάρτιο του 2012, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο έχει χορηγήσει στη Σερβία καθεστώς υποψήφιας χώρας.

⁷⁴ Στις 6 Ιουλίου 2021, πραγματοποιήθηκε η 5^η Υπουργική Συνάντηση του EMGF στο Κάιρο. Κατά τη διάρκεια της συνάντησης, τα μέλη του EMGF δέχθηκαν με συναίνεση και χαιρέτισαν τα αιτήματα της Παγκόσμιας Τράπεζας και της ΕΕ να συμμετάσχουν στο Φόρουμ ως «Παρατηρητές», ενώ συμφώνησαν για τις επόμενες δραστηριότητες και το χάρτη πορείας του EMGF (Emgf.org, n.d.)

στους τομείς ενέργειας, καινοτομίας, ψηφιακής οικονομίας, πολιτικής προστασίας, επιστήμης, γεωργίας κ.ά., ενώ συμφωνήθηκε επίσης ότι το φόρουμ θα είναι ευέλικτο και ανοικτό σε άλλες χώρες, από την περιοχή και πέρα από αυτήν (Νέδος, 2021). Τα **κέρδη Ελλάδας και Κύπρου από αυτή την πρωτοβουλία** είναι ότι, ξεκινώντας από θέματα χαμηλής πολιτικής, όπως η αντιμετώπιση της πανδημίας και η συνεργασία σε άλλους τομείς, μπορούν να θέσουν τις βάσεις που θα οδηγήσουν σε στρατηγικές συμπράξεις, ώστε να αποτελέσουν γέφυρα μεταξύ ΕΕ και Ανατολής.

Πέραν των παραπάνω εκφάνσεων σύνθετου πολυμερισμού, η Ελλάδα και η Κύπρος, εκμεταλλεόμενες διαχρονικές και σταθερές σχέσεις με τρίτες χώρες και σε μια κοινή προσπάθεια για ένα καλύτερο και πιο ασφαλές μέλλον, έχουν συνάψει τα τελευταία χρόνια τριμερείς και τετραμερείς συνεργασίες στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, που αναμφισβήτητα φανερώνουν ένα διπλωματικό «*comeback*» (Capital, 2021b). Με μια πιο προσεκτική ματιά, μπορεί να καταγραφεί ότι Αθήνα και Λευκωσία αναπτύσσουν στενότερες σχέσεις κυρίως με περιφερειακές δυνάμεις που απασχολούνται αντίστοιχα από την τουρκική πολιτική. Σύμφωνα με το αμερικανικό περιοδικό *Foreign Policy*, «*το 2021 ήρθε να αναδείξει τη μεγάλη επιστροφή της Ελλάδας στην Μεσόγειο*», επιστροφή η οποία συντελείται την ώρα μιας πιθανής αποδρομής της Τουρκίας, με την Αθήνα να αναβαπτίζει εαυτόν ως «*διπλωματική δύναμη στη Μεσόγειο*» (ibid.). Οι συνεργασίες αυτές ενισχύουν την επιλογή μιας πολύ-πολυμερούς προσέγγισης και αφορούν στα παρακάτω σχήματα:

❖ **Ελλάδα – Κύπρος – Ισραήλ**

Η συμμαχία αυτή, που εστιάζει σε στρατιωτικές αλλά και πολιτικές προηγμένες τεχνολογίες, προσφέρει στο Ισραήλ ένα στρατηγικό βάθος που δεν είχε ποτέ στην ηπειρωτική Μέση Ανατολή. Στην τριμερή συνάντηση του Αυγούστου 2021, βρέθηκαν στο επίκεντρο τα επόμενα βήματα ενίσχυσης της συνεργασίας στους τομείς της πολιτικής προστασίας, της κλιματικής αλλαγής και της καταπολέμησης της πανδημίας COVID-19, καθώς και οι εξελίξεις σε Ανατολική Μεσόγειο, Μέση Ανατολή και Βόρεια Αφρική, ενώ ο Έλληνας ΥΠΕΞ σημείωσε ότι «*ο καλύτερος τρόπος αντιμετώπισης των προβλημάτων είναι μαζί με φίλους, χτίζοντας γέφυρες σταθερότητας και ευημερίας για όλους*» (Tonima, 2021). Η εν λόγω πολυμερής συνεργασία έχει κατά καιρούς λάβει και τη μορφή του σχήματος «3+1», με την

παρουσία και των ΗΠΑ να είναι ζωτικής σημασίας για την αντιμετώπιση των φιλοδοξιών έτερων δυνάμεων στην περιοχή.

❖ **Ελλάδα – Κύπρος – Αίγυπτος**

Η υπογραφή και κύρωση της ιστορικής συμφωνίας οριοθέτησης της ΑΟΖ Ελλάδας – Αιγύπτου παρουσιάζει πολλαπλά οφέλη και οι ηγέτες τους επισημαίνουν συνεχώς την **ανάγκη σεβασμού του διεθνούς δικαίου**. Επιπρόσθετα, οι τρεις χώρες έχουν καταλήξει σε κοινές διαπιστώσεις και σύμπτωση απόψεων, αναφορικά με την τουρκική προκλητικότητα. Οι εξελίξεις στην ευρύτερη περιοχή καθώς και οι προκλήσεις από την πλευρά της Τουρκίας αξιολογούνται σε κάθε συνάντηση⁷⁵ και εξετάζονται τρόποι αντιμετώπισής τους, τονίζοντας ιδιαίτερα τη στενή συνεργασία Ελλάδας – Κύπρου στο πλαίσιο της ΕΕ, καθώς η παραβατική συμπεριφορά της Τουρκίας θίγει και ευρωπαϊκά συμφέροντα, αλλά και τις προοπτικές επίλυσης του Κυπριακού προβλήματος⁷⁶ (Naftemporiki, 2021b).

❖ **Ελλάδα – Κύπρος – Ιορδανία**

Στην κοινή δήλωση που ακολούθησε τη συνάντηση του Ιουλίου 2021 (3^η κατά σειρά), στην Αθήνα, αναφέρθηκε ότι:

Οι τρεις ηγέτες υπογράμμισαν τη σημασία της γεωγραφικής εγγύτητας και της πλούσιας πολιτιστικής κληρονομιάς, οι οποίες προσφέρουν ένα τεράστιο δυναμικό για βελτίωση της συνεργασίας σε καίριους τομείς προτεραιότητας, που περιλαμβάνουν τον πολιτισμό, την εκπαίδευση, το εμπόριο, την επισιτιστική ασφάλεια, τον τουρισμό, την ενέργεια, τη γεωργία, το νερό, το περιβάλλον, την υγειονομική περίθαλψη, τις επενδύσεις και την τεχνολογία πληροφοριών και επικοινωνιών (Euronews, 2021).

Συμφώνησαν επίσης να επανεκκινήσουν τομεακές συναντήσεις οι οποίες διακόπηκαν λόγω της πανδημίας COVID-19, για τον εντοπισμό συγκεκριμένων σχεδίων, προσφέροντας στα έθνη τους **άφθονες ευκαιρίες να επιτύχουν τριμερείς στόχους αξιοποιώντας τη στρατηγική εταιρική σχέση** τους. Επιπλέον, επανέλαβαν τη στήριξή τους για μια συνολική, δίκαιη και βιώσιμη επίλυση

⁷⁵ Έχουν συζητηθεί ακόμα και οι παράνομες ενέργειες της τουρκικής πλευράς με το άνοιγμα μέρους του παραλιακού μετώπου της περικόλειστης περιοχής των Βαρωσίων (Naftemporiki, 2021b).

⁷⁶ Μετά και την ανάδειξη του Ε. Tatar, ως ηγέτη της τουρκοκυπριακής κοινότητας, κατά τις εκλογές του Οκτωβρίου του 2020.

της ισραηλινό-παλαιστινιακής σύγκρουσης, βάσει της λύσης των δύο κρατών, σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο και τα σχετικά ψηφίσματα των ΗΕ, ενώ, αναφορικά με το Κυπριακό ζήτημα, τόνισαν ότι όλα τα μονομερή μέτρα ή ενέργειες, που δε συνάδουν με σχετικά ψηφίσματα των ΗΕ και το διεθνές δίκαιο ή υπονομεύουν τις προσπάθειες για ειρηνική λύση μέσω διαπραγματεύσεων, πρέπει να σταματήσουν (ibid.).

❖ Ελλάδα – Κύπρος – Λίβανος

Οι συζητήσεις εστιάζουν στην ενίσχυση της τριμερούς συνεργασίας, σε πολιτικό και οικονομικό επίπεδο, συμπεριλαμβανομένων της αντιμετώπισης των συνεπειών της πανδημίας COVID-19 αλλά και της ευρύτερης συνεργασίας του Λιβάνου με την ΕΕ, καθώς και στις περιφερειακές εξελίξεις, με έμφαση σε Ανατολική Μεσόγειο, Λιβύη και Συρία. Η σχέση Ελλάδας – Λιβάνου χρονολογείται από την πρώιμη αρχαιότητα και **η χώρα μας ήταν από τις πρώτες που έστειλαν ανθρωπιστική βοήθεια⁷⁷** το 2020, μετά την καταστροφική έκρηξη στο λιμάνι της Βηρυτού, με κλιμάκιο της Ελληνικής Ομάδας Έρευνας και Διάσωσης της ΕΜΑΚ (συνοδευόμενη μάλιστα από τον Υφυπουργό Εξωτερικών), ενώ συμμετείχε και στην 3^η Διεθνή Διάσκεψη Αρχηγών Κρατών και Κυβερνήσεων⁷⁸, προς υποστήριξη του λαού του Λιβάνου, που πραγματοποιήθηκε τον Αύγουστο 2021 (In, 2021). Η δε κυπριακή πλευρά, εκφράζει σταθερά την ετοιμότητά της να υποστηρίξει τις αρχές της κυριαρχίας, της σταθερότητας, της εδαφικής ακεραιότητας και της ενότητας του Λιβάνου, ενώ ο Κύπριος ΥΠΕΞ Ν. Χριστοδουλίδης, μετά από πρόσφατη συνάντηση που είχε με τον ομόλογό του στο Λίβανο, ξεκαθάρισε ότι **φιλοδοξία είναι να δημιουργηθεί ένα φόρουμ προσανατολισμένο στην παραγωγή αποτελεσμάτων**, το οποίο θα έχει θετική επίδραση στη ζωή των πολιτών⁷⁹ και ιδιαίτερα της νέας γενιάς, και θα αποτελεί ένα παράδειγμα σεβασμού και συνεργασίας «σε μια περιοχή, όπου αυτό συχνά δεν είναι ο κανόνας» (Nomisma, 2021).

⁷⁷ Επιπλέον, στο Λίβανο στάλθηκε και ένα ελληνικό πλοίο με επαγγελματίες της υγείας, ιατρικές προμήθειες και εξοπλισμό.

⁷⁸ Στη εν λόγω διάσκεψη συμπροέδρευσαν ο Γάλλος Πρόεδρος Ε. Macron και η αναπληρώτρια Γενική Γραμματέας του ΟΗΕ, Α. Mohamed.

⁷⁹ Η Κυπριακή Δημοκρατία χρηματοδοτεί ήδη την ανοικοδόμηση της παιδιατρικής και της μαιευτικής πτέρυγας του Νοσοκομείου Karantina στη Βηρυτό, ενώ θα χρηματοδοτήσει την ανοικοδόμηση και τον εξοπλισμό της καταστροφείσας από την έκρηξη πτέρυγας αιμοδιάλυσης του Νοσοκομείου St. George (Nomisma, 2021).

❖ **Ελλάδα – Κύπρος – Ισραήλ – ΗΑΕ**

Η πρώτη κοινή συνάντηση των ΥΠΕΞ των τεσσάρων χωρών έλαβε χώρα τον Απρίλιο 2021 και κατέστη δυνατή μετά την ομαλοποίηση των σχέσεων μεταξύ Ισραήλ – ΗΑΕ, αποσκοπώντας στην **αξιοποίηση των προοπτικών που διανοίγονται**, μέσα από την εν λόγω εξέλιξη, για την περαιτέρω διεύρυνση των περιφερειακών δικτύων συνεργασίας, στη βάση μιας θετικής ατζέντας, προς ενίσχυση της ειρήνης, της σταθερότητας και της ασφάλειας στην ευρύτερη περιοχή. Οι συμμετέχοντες είχαν την ευκαιρία να συζητήσουν επί στοχευμένων προτάσεων σε τομείς όπως η αντιμετώπιση της πανδημίας και των επιπτώσεων της, η οικονομική συνεργασία, η ενέργεια, ο τουρισμός, η διαχείριση κρίσεων και η διεύρυνση των ανταλλαγών, σε επίπεδο νεολαίας καθώς και ακαδημαϊκών/ερευνητικών ιδρυμάτων (Kathimerini, 2021a).

Επιπλέον των προαναφερθέντων, ειδικότερα η χώρα μας, εξετάζει και κάθε προοπτική συνεργασίας και ανάπτυξης επαφών και με άλλες χώρες της ευρύτερης γειτονίας. Κάτι τέτοιο, για παράδειγμα, συμβαίνει με την Ινδία, όπου το ενδιαφέρον είναι έντονο λόγω και της συμπεριφοράς του γειτονικού Πακιστάν, το οποίο συμμετέχει ενεργά στην προσπάθεια προώθησης των απόψεων της Τουρκίας στην περιοχή. Η Ελλάδα, **με την ευρωπαϊκή της ταυτότητα, υποστηρίζει πλήρως την ενίσχυση των εταιρικών σχέσεων ΕΕ – Ινδίας** και επιπλέον επιθυμεί η Ινδία να συμμετάσχει ενεργά στα νέα σχήματα που έχουν διαμορφωθεί στην περιοχή. Αξίζει, τέλος, να σημειωθεί ότι η Ινδία, έχοντας εφαρμόσει η ίδια την UNCLOS, μέσω διεθνούς διαιτησίας, για τη διευθέτηση σχετικής διαφοράς της με το Μπαγκλαντές, υποστηρίζει σταθερά τη θεώρηση αυτής ως βάση επίλυσης των ζητημάτων θαλασσίων ζωνών. Κάτι ανάλογο ισχύει και με ορισμένες από τις χώρες του Περσικού Κόλπου, με τις οποίες υπάρχει επιπρόσθετα και η δυνατότητα ενίσχυσης της διμερούς συνεργασίας στον αμυντικό τομέα αλλά και σε θέματα νέων τεχνολογιών (Νέδος, 2020).

Σύνοψη της ελληνοκυπριακής προσέγγισης

Από τις παραπάνω συνέργειες, φαίνεται ότι η Ελλάδα και η Κύπρος **δεν αφήνουν στο μέγεθός τους να αποτρέψει την ανάληψη πολυμερών πρωτοβουλιών**, αντιθέτως αναζητούν την επίτευξη εθνικών και διεθνών στόχων προς κάθε κατεύθυνση, υιοθετώντας στην πράξη τον πολύ-πολυμερισμό, τόσο με

την ιδιότητα κράτους – μέλους της ΕΕ, όσο και ως ανεξάρτητοι δρώντες και μάλιστα με σχετική επιτυχία. Και οι δύο χώρες, διατηρώντας μια σχετική εγρήγορση απέναντι στις ευκαιρίες που προσφέρει το σύγχρονο στρατηγικό πλαίσιο, φαίνεται ότι επιδιώκουν να δημιουργήσουν αλλά και να πολλαπλασιάσουν τη δική τους αξία, με κατάλληλη και ευέλικτη τομεακή διαχείριση.

Η έρευνα και η εμπειρία δείχνουν ότι υπάρχει η **δυνατότητα εστίασης των πόρων τους σε επιλεγμένους τομείς**, ώστε να οικοδομήσουν ένα επαρκές σώμα γνώσεων, αποτελεσματικά δίκτυα, θετική φήμη καθώς και μακροπρόθεσμες συμμαχίες, προς όλες τις πολιτικές κατευθύνσεις. Επιπρόσθετα, φαίνεται ότι οι δύο χώρες προσπαθούν σταδιακά, με τον τρόπο της η κάθε μία, να καθορίσουν ένα στρατηγικό θεματολόγιο [*Strategic agenda setting* (Tarp & Hansen, 2013)] ή να επηρεάσουν τη διαμόρφωση αυτού σε διεθνές επίπεδο, είτε μέσω της φιλοξενίας – διοργάνωσης διεθνών συνεδρίων, δράσεων και εκδηλώσεων, είτε μέσω της σύστασης εξειδικευμένων ιδρυμάτων και ομάδων προβληματισμού, είτε, τέλος, μέσω της οικοδόμησης μακροπρόθεσμων στρατηγικών συμμαχιών σε επιλεγμένους τομείς ενδιαφέροντος. Αυτά είναι βέβαια, μερικά μόνο από τα πιθανά εργαλεία που μπορούν να αξιοποιήσουν και άλλα μικρά κράτη, με τις ιδιαιτερότητες του καθενός, κατά περίπτωση.

Η Ελλάδα και η Κύπρος έχουν αναλάβει τα τελευταία χρόνια αρκετές δράσεις για να επηρεάσουν τον τρόπο με τον οποίο κάποιοι Οργανισμοί εφαρμόζουν την εντολή τους, όσον αφορά στο σχεδιασμό, στην ιεράρχηση και στη στρατηγική. Στην ουσία, επιδιώκουν να θέσουν ένα σύγχρονο πλαίσιο μέσα στους υφιστάμενους Οργανισμούς, ακόμα και πιέζοντάς τους σε ορισμένες περιπτώσεις να αλλάξουν τους κανόνες και τις αναποτελεσματικές διαδικασίες τους και να δημιουργήσουν, όπου απαιτείται, νέα **ad hoc πλαίσια συνεργασίας που θα προωθήσουν μια ουσιαστική και αποτελεσματική συζήτηση** γύρω από τις προκλήσεις, τους περιορισμούς αλλά και τις στρατηγικές ευκαιρίες. Σε κάθε περίπτωση, βέβαια, είναι αναγκαία η διατήρηση της συνοχής μεταξύ των πολυμερών (*multilateral*) και των ολιγομερών (*minilateral*) πολιτικών.

Τέλος, η **διαδικασία εξέλιξης της στρατηγικής σκέψης για την Ελλάδα και την Κύπρο**, στο πλαίσιο πάντα των επιλογών του σύνθετου πολυμερισμού, οφείλει να συμπεριλάβει και να ωριμάσει νέα και ίσως πρωτόγνωρα ζητήματα, όπως ενδεικτικά είναι η έξυπνη αντιπροσώπευση, δηλαδή οι σωστές τοποθετήσεις

προσωπικού σε βασικά θεσμικά όργανα (του ΟΗΕ και όχι μόνο), η χρηματοδότηση της στοχευμένης έρευνας καθώς η διατήρηση επαρκούς δημοσιονομικής ευελιξίας, για την αντιμετώπιση ad hoc ευκαιριών. Το δεδομένο είναι ότι ακόμη και η ήπια ισχύς πρέπει να χρηματοδοτείται επαρκώς, τόσο επίσημα όσο και ανεπίσημα, κάτι που διεθνώς συνοψίζεται και με τη φράση «*Put your money where your mouth is!*».

Στο σημείο αυτό, έχοντας προσεγγίσει τα ιδιαίτερα θεσμικά χαρακτηριστικά του σύνθετου πολυμερισμού για τα μικρά κράτη και έχοντας διακρίνει τα συστατικά στοιχεία της στρατηγικής της Ελλάδας και της Κύπρου πάνω σε αυτόν, τόσο μέσα από ένα θεωρητικό πρίσμα, όσο και μέσα από απτά παραδείγματα διεθνούς δράσης των δύο χωρών, αναδεικνύονται κάποια ζητήματα για τα οποία καταγράφονται τα συμπεράσματα του επόμενου Κεφαλαίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο πολυμερισμός, είτε βάσει ποσότητας, είτε βάσει ποιότητας, αποτελεί μια συστημική αντίθεση στο διμερισμό και το μονομερισμό. Η μονομερής αντίληψη των πραγμάτων με αποκλειστικό χαρακτήρα, αλλά και οι διμερείς συνεργατικές συμφωνίες, με μια δυαδική κατανόηση των διεθνών σχέσεων, διαφέρουν δομικά από όλα όσα υποθέτει μια πολυμερής προσέγγιση εξωτερικής πολιτικής για τα μικρότερα κράτη. Ο δε σύνθετος πολυμερισμός, παρά το γεγονός ότι απαιτεί ένα σχετικό κόστος από τους συμμετέχοντες, περιορίζοντας την ελευθερία δράσης τους, επιλέγεται συχνά όταν **ασθενέστεροι δρώντες επιθυμούν να εκμεταλλευτούν τα οφέλη της κατανομής των βαρών**, της πλεονεκτικής πληροφόρησης αλλά και της σχετικής νομιμότητας (Tago, 2017). Όπως συνέβαινε πάντα στις διεθνείς σχέσεις, αυτό που παρατηρούμε και σήμερα από τα μικρά κράτη είναι ένα μείγμα πολυμερούς και διμερούς δράσης, γεγονός που εξηγείται από το ότι η ηγεμονική ισχύς έχει πλέον εξαντληθεί και ένα πολυπολικό διεθνές σύστημα έχει αναδυθεί, ενώ κανένας δε μπορεί να είναι τόσο ισχυρός, ώστε να ενεργεί με μονομερή τρόπο αναγκάζοντας τα άλλα κράτη να υποκύπτουν άβουλα στις επιβολές του.

Περιορισμένοι πόροι, έξυπνη διαχείριση και ανθεκτικότητα

Ο σύνθετος πολυμερισμός μπορεί να έχει διαφορετικές αναγνώσεις, ανάλογα με τη μέθοδο προσέγγισής του. Για κάποιους, η έλλειψη πλεονάσματος πόρων από τα μικρά κράτη δε συνάδει με την ταυτόχρονη συμμετοχή σε πολλά και διαφορετικά συνεργατικά σχήματα. Αυτή η ανάγνωση θέλει τα μικρά κράτη να συγκεντρώνουν όλη τους τη διπλωματική προσπάθεια και τους διατιθέμενους πόρους, ανθρώπινους και μη, σε ένα κεντρικό και πλήρους επισημότητας θεσμικό όργανο (βλ. ΟΗΕ), μέσα από το οποίο και μόνο αναμένονται απτά αποτελέσματα, για κάθε ξεχωριστό ζήτημα εθνικού ενδιαφέροντος. Μια διαφορετική προσέγγιση θέλει τα μικρά κράτη να επιλέγουν συνειδητά την εξάντληση κάθε δυνατότητας συμμετοχής σε πολυμερείς οργανισμούς και να επιστρατεύουν κάθε απόθεμα εφευρετικότητας, ανακαλύπτοντας **ιδέες ευφυούς διαχείρισης των σύγχρονων προκλήσεων**, ώστε να μπορούν να συμμετέχουν παραγωγικά και με υψηλές επιδόσεις στις προσπάθειες εξεύρεσης λύσεων σε κοινά διεθνή προβλήματα. Η προσέγγιση αυτή αποτελεί την πεμππουσία της «εξυπνάδας» (*smartness*) των μικρών κρατών στη διεθνή σκηνή: άριστη χρήση

των περιορισμένων πόρων για μεγιστοποίηση της επιρροής και επίτευξη των στόχων, αξιοποιώντας κάθε ευνοϊκή συνθήκη, ώστε να μπορέσουν αυτά να «*χτυπήσουν πάνω από το βάρος τους*» (*punch above their weight*) (Pedi & Sarri, 2019).

Για να μεγιστοποιηθεί η αποδοτικότητα των περιορισμένων πόρων, τα μικρά κράτη πρέπει να διαμορφώσουν τις διεθνείς πολιτικές και τον τρόπο με τον οποίο συμμετέχουν στα κοινά, διασφαλίζοντας ότι **οι στρατηγικές, η χρηματοδότηση, οι επενδύσεις, η έρευνα και η καινοτομία συντονίζονται επαρκώς**. Άλλη μια αναγκαία παρέμβαση αποτελούν και οι στρατηγικές τοποθετήσεις έμπειρου και εξειδικευμένου προσωπικού σε καίριες θέσεις, σε πολυμερή φόρουμ και διεθνείς οργανισμούς. Η στελέχωση με κατάλληλο ανθρώπινο δυναμικό υψηλών δεξιοτήτων ενισχύει την προσπάθεια βελτίωσης της διεθνούς εικόνας των μικρών κρατών, αναβάθμισης του ρόλου τους αλλά και ανάπτυξης ενός ισχυρού δικτύου αξιόπιστων συνεργατών, δημιουργώντας μεσοπρόθεσμα προστιθέμενη αξία.

Συνοψίζοντας, η ευαλωτότητα ενός μικρού κράτους και η ανεπάρκεια πόρων δεν πρέπει να προδικάζουν τη φοβική ανάληψη πρωτοβουλιών. Οι δυνατότητες συμμετοχής υπάρχουν για τα μικρά κράτη όπως και για τα μεγαλύτερα. Βιώσιμες προτάσεις, λύσεις και στρατηγικές, απέναντι σε διεθνή ζητήματα που αναζητούν απαντήσεις, μπορούν να προκύψουν από την ευρηματικότητα και το ζήλο προσώπων και χωρών, ανεξάρτητα από το μέγεθός τους ή τη σκληρή ισχύ που αυτοί αντιπροσωπεύουν. Αυτό βέβαια προϋποθέτει να έχουν δημιουργηθεί οι κατάλληλοι **μηχανισμοί ανθεκτικότητας, κρατικοί και κοινωνικοί**, που θα επιτρέπουν στα μικρά κράτη να προσαρμόζονται σε ενδεχόμενες εξωτερικές πιέσεις και συστημικά σοκ, να διατηρούν απρόσκοπτες τις βασικές λειτουργίες και τη διεθνή τους δράση και να αποφεύγουν τις διαταραχές και την αστάθεια. Αυτή η ανθεκτικότητα μπορεί να αποτελέσει από μόνη της ένα ακόμα συγκριτικό πλεονέκτημα, όπως αυτά για τα οποία έγινε λόγος στο προηγούμενο Κεφάλαιο.

Αναδυόμενες προκλήσεις του σύνθετου πολυμερισμού

Τα μικρά κράτη τα οποία συμμετέχουν, με σχετικά συγκλίνουσες προσδοκίες, σε θεσμοθετημένους διεθνείς οργανισμούς, επίσημους ή και άτυπους, λειτουργούν με κανόνες συνδιαλλαγών και κοινά αποδεκτές διαδικασίες λήψης αποφάσεων, χάραξης και άσκησης πολιτικής. Η συμμετοχή σε δίκτυα που υπερβαίνουν τα εθνικά σύνορα, ιδιαίτερα στη σημερινή πληροφοριακή εποχή με τα πολλαπλά κανάλια

επικοινωνίας, δίνουν τη δυνατότητα στα μικρά κράτη να διαδραματίσουν ένα ρόλο στο σύστημα και να προσελκύσουν ευκολότερα ένα διεθνές ακροατήριο, μέσω ήπιας και έξυπνης ισχύος. Ωστόσο, **οι προκλήσεις караδοκούν** και αν δεν γίνουν αντιληπτές και πλήρως κατανοητές, υπάρχει ο κίνδυνος τα μικρά κράτη να μην καταφέρουν να δρέψουν τους καρπούς των κόπων τους.

Ένα πρώτο ζήτημα είναι το μέγεθος του καθενός από τα πολυμερή σχήματα, που επιδιώκουν να αναδείξουν την προσφορά τους στο διεθνές σύστημα. Ο **προσδιορισμός ενός ιδανικού αριθμού συμμετεχόντων**, που θα μπορεί να εγγυηθεί την αποτελεσματικότητα ενός οργανισμού, είναι από μόνος του μια πρόκληση. Με λιγότερα μέλη, είναι μεν πιθανότερη η συναίνεση, όμως η αδυναμία δέσμευσης των συμμετεχόντων⁸⁰ (ως αποτέλεσμα ανταγωνιστικών διπλωματικών προτεραιοτήτων, ή λόγω αλλαγών στον κρατικό μηχανισμό ή άλλων καταστάσεων) καθιστά δύσκολη την προώθηση της ημερήσιας διάταξης. Από την άλλη, με περισσότερα μέλη, εάν προκύψει κάποιο έλλειμμα εμπιστοσύνης ή εξοικείωσης μεταξύ τους, χάνεται το πλεονέκτημα της ανεπισημότητας. Ως εκ τούτου, η περιορισμένη συμμετοχή μπορεί να θεωρηθεί ότι θα διευκόλυνε την οικοδόμηση και τη διατήρηση της αναγκαίας εμπιστοσύνης. Σε κάθε περίπτωση, μια ομάδα μέτριου μεγέθους συνεπάγεται μεγαλύτερη αποτελεσματικότητας, ενώ ευρεία παράσταση συνεπάγεται περισσότερη νομιμότητα.

Πρόκληση για τους πολυδιάστατους μηχανισμούς του πολύ-πολυμερισμού αποτελεί και το γεγονός ότι η ανεπισημότητά τους, χωρίς αυστηρή θεσμοθέτηση ή στιβαρή οργάνωση αρχών, δομών και πλαισίων, μπορεί να συμβάλλει στην απώλεια συντονισμού ή σε κενά ηγεσίας, επηρεάζοντας πρωτίστως τις μικρότερες δυνάμεις. Χωρίς ξεκάθαρες διευκρινίσεις, η πρόοδος σημειώνεται με ασυνεπείς και μη δομημένους τρόπους. **Χαμηλή θεσμοθέτηση** σημαίνει, επίσης, ότι δημιουργούνται ολιγομερείς συνασπισμοί με μικρότερες προσδοκίες ζωής, συγκριτικά με τις επίσημες πολυμερείς ρυθμίσεις (Anuar & Hussain, 2021). Στα ευέλικτα σχήματα, τα οποία συνδυάζονται συχνά και με διαπροσωπικές οργανισμικές σχέσεις, οποιαδήποτε ασυνέχεια δύναται να τροφοδοτήσει απώλεια θεσμικής μνήμης που, με τη σειρά της, υπονομεύει τη βιωσιμότητά τους (Γκαΐδατζή, 2016). Για κάποιους, βέβαια, μια σχετική

⁸⁰ Παρά τον ad hoc χαρακτήρα τους, δεν είναι πάντα ξεκάθαρο εάν υφίσταται η επιλογή της απομάκρυνσης μελών, τα οποία αποφεύγουν τις δεσμεύσεις και δεν είναι σε θέση να συμβάλουν ουσιαστικά σε κάποιο ζήτημα πολιτικής.

ασάφεια μπορεί να είναι και στρατηγική, καθώς παρέχει τον αναγκαίο χώρο για ελιγμούς, μεταξύ των μελών που δε μπορούν να συμφωνήσουν σε κατάλληλες δράσεις. Η ανεπισημότητα, επομένως, πρέπει να συνδυάζεται με στρατηγική κατεύθυνση και συντονισμένη δράση, ενώ η προσθήκη αυστηρότερων δομών είναι πιο εύκολη σε λιγότερο αμφιλεγόμενους τομείς (όπως η οικονομία και ο μη παραδοσιακός τομέας της ασφάλειας), παρά σε τομείς ζητημάτων υψηλής πολιτικής.

Αναφορικά με την **ανάγκη ενίσχυσης της νομιμότητας** των νεοσύστατων ολιγομερών σχημάτων, χωρίς δεσμευτικές νομικές ρυθμίσεις και επαρκή νομοθετική εποπτεία, ενισχύεται το δημοκρατικό έλλειμμα στη σύγχρονη παγκόσμια διακυβέρνηση και προωθείται η κακή λογοδοσία. Αντιθέτως, οι βασιζόμενοι σε συνθήκες πολυμελείς οργανισμοί, που συνήθως διαθέτουν νομικές ισορροπίες και δομημένους εσωτερικούς ελέγχους, χρησιμεύουν επιπρόσθετα στον περιορισμό μιας ενδεχόμενης στυγνής άσκησης εξουσίας από τους μεγαλύτερους παράγοντες, προωθώντας τις ισότιμες διαπραγματεύσεις και τη συναίνεση. (Patrick, 2015b). Η έλλειψη νομιμότητας δημιουργεί επιπλέον μια αγωνία, γύρω από τη δυνατότητα των «*minilateral*» σχημάτων να διοχετεύσουν τα θετικά αποτελέσματά τους στην ευρύτερη πολυμερή αρχιτεκτονική, χωρίς βέβαια, από την άλλη, να θεωρείται δεδομένο ότι οι νομικά δεσμευτικές συμφωνίες στο επίσημο πολυμερές επίπεδο (π.χ. ΟΗΕ) θα επιτυγχάνουν πάντα την επιθυμητή συμμόρφωση και το ανάλογο αποτέλεσμα.

Συναφώς, για κάποια από τα σύγχρονα τομεακά συνεργατικά σχήματα, υπάρχουν ανησυχίες ότι, κατά βάθος, **μπορεί να υπονομεύουν τους διεθνείς θεσμούς και την διεθνή κανονιστική τάξη**, ενώ και οι «αγορές φόρουμ» που δημιουργούνται (*forum shopping*) μπορεί να γίνουν ανεξέλεγκτες και ως εκ τούτου, απειλούν ενδεχομένως ακόμα και να αντικαταστήσουν την παροχή παγκόσμιων/δημόσιων αγαθών με αγαθά που ωφελούν ένα στενό φάσμα χωρών (εταιρική αντίληψη). (Murphy & Kellow, 2013). Κάποιοι σκεπτικιστές προειδοποιούν επιπλέον ότι αυτός ο πολλαπλασιασμός των ολιγομερών ρυθμίσεων ενδέχεται να δημιουργήσει ένα κατακερματισμένο σύστημα περιττών διεθνών θεσμών, οι οποίοι θα αποτελούν εμπόδιο στην παγκόσμια συνεργασία, υποτιμώντας τις δυνατότητες, την αξιοπιστία και τη νομιμότητα των υφιστάμενων, καθολικής συμμετοχής διεθνών οργανισμών (Patrick, 2015b). Παράλληλα, εγείρονται ηθικοί προβληματισμοί, στις (μεμονωμένες) περιπτώσεις όπου τα σχήματα αυτά είναι κλειστά στη διεθνή κοινότητα, εμμένοντας σε μια ολιγομελή αποκλειστικότητα και μη επιτρέποντας ευρύτερη εισδοχή μελών.

Στο σημείο αυτό, αξίζει να αναφερθεί και ο **κίνδυνος πολλαπλής αναπαραγωγής στις διεθνείς προσπάθειες** διαμόρφωσης κανόνων και πολιτικής. Η αλληλοεπικάλυψη ζητημάτων, μεταξύ διαφορετικών θεσμικών πλαισίων, μπορεί να προκαλέσει αντιφατικές προτάσεις, δεσμεύσεις και προσανατολισμούς στα μικρά κράτη, φέρνοντάς τα σε δυσχερή θέση ως προς τη διαπραγματευτική διαδικασία, ενώ μπορεί και να οδηγήσει σε αντικρουόμενους στόχους. Η ταυτόχρονη πολιτική τοποθέτηση σε διαφορετικές πλατφόρμες πιθανόν να περιπλέξει τα πράγματα, διότι σε κάθε ανταγωνιστικό ζήτημα, όπου υπάρχει επικάλυψη, μπορεί να προκληθούν εντάσεις και εμπόδια στη συνολική προσπάθεια. Με άλλα λόγια, για τα μικρά κράτη που κάνουν αυτή την επιλογή, έχει ιδιαίτερη αξία να διασφαλίσουν ότι τα διαφορετικής ατζέντας ολιγομελή σχήματα, στα οποία συμμετέχουν, είναι όσο το δυνατόν πιο συμπληρωματικά μεταξύ τους, στους τομείς κοινής εστίασης και ενδιαφέροντος.

Οι παραπάνω προβληματισμοί καθιστούν κατανοητό ότι, για να έχει επιτυχία και αυξημένες πιθανότητες επιβίωσης ο σύνθετος πολυμερισμός, για μικρά και μεγάλα κράτη, πρέπει να υπάρχει **ένας καταρχήν σεβασμός στα όρια μεταξύ των διαφορετικών διεθνών οργανισμών** – όπου αυτά φαίνεται ότι υφίστανται – καθώς και μια διάκριση στα ζητήματα χαμηλής και υψηλής ατζέντας, ώστε οι επίσημοι πολυμερείς μηχανισμοί (π.χ. ΟΗΕ, ΕΕ) να μην υπονομεύονται. Η νομιμότητα, η τεχνική ικανότητα και οι πόροι αυτών των εκπροσώπων του κλασικού πολυμερισμού θα συνεχίσουν, για πολλά ακόμα χρόνια, να εξυπηρετούν τη διεθνή σκηνή και δε μπορούν εύκολα να αντικατασταθούν, η δε παρουσία των επιμέρους άτυπων ad hoc ρυθμίσεων οφείλει να τους αναζωογονήσει και να τους βοηθήσει να προσαρμοστούν στις νέες συνθήκες. Πριν από περίπου 15 χρόνια, η διεθνής μελετητής του νόμου R. Wedgwood υποστήριξε ότι ήταν *«ώρα να δώσουμε στον ΟΗΕ ένα μικρό ανταγωνισμό»*, θεωρώντας ότι ο πειραματισμός με εναλλακτικές μορφές συλλογικής δράσης μπορούσε όντως να δημιουργήσει έναν υγιή ανταγωνισμό και να δώσει κίνητρα στον ΟΗΕ, ώστε αυτός να εξελίξει το παιχνίδι του (Wedgwood, 2005). Κάτι ανάλογο ισχύει και στον τομέα της αγοράς/ οικονομίας (χαμηλή πολιτική), με τους υποστηρικτές των συμφωνιών ελεύθερου εμπορίου (*Free Trade Agreements*) να εκτιμούν ότι οι προτιμησιακές εμπορικές ρυθμίσεις μπορούν πραγματικά να βοηθήσουν τον ΠΟΕ να σημειώσει ακόμα μεγαλύτερη πρόοδο στη φιλελευθεροποίηση. (Patrick, 2015b).

Τέλος, μια ιδιαίτερη λειτουργία που απουσιάζει από τις ad hoc εκφράσεις του πολύ-πολυμερισμού είναι οι **συμβιβαστικές ανταλλαγές τομεακών παραχωρήσεων**, οι οποίες συναντώνται και επιλέγονται τακτικά στους κλασικούς θεσμούς. Ενδεικτικά, σε έναν πολυπληθή και διευρυμένης ατζέντας διεθνή οργανισμό υφίσταται η δυνατότητα για ένα μικρό κράτος να συναινέσει μεν σε ένα ζήτημα μειωμένου εθνικού ενδιαφέροντος, με «αντάλλαγμα» όμως τη συνδρομή και συναίνεση των εταίρων του, σε κάποιο διαφορετικό τομέα αυξημένης αξίας για αυτό (Patrick, 2015a). Στους θεσμούς του κλασικού πολυμερισμού, πολλά από τα είδη της διπλωματίας (οικονομική, πολιτιστική, ενεργειακή κλπ) εξασκούνται εντός του ίδιου συνεργατικού πλαισίου, ως συγκοινωνούντα δοχεία. Αυτό, όμως, δε συμβαίνει στα διακριτά πλαίσια των επιμέρους δομών του σύνθετου πολυμερισμού, για παράδειγμα σε ένα καθεστώς που εργάζεται αποκλειστικά απέναντι στις προκλήσεις του κυβερνοχώρου, καθώς οι παραχωρήσεις που ένα μικρό κράτος είναι διατεθειμένο να κάνει δεν έχουν αντίκρισμα σε κάποιο διαφορετικό πεδίο ενδιαφέροντος, όπως π.χ. το περιβάλλον, για την αντιμετώπιση των προκλήσεων του οποίου συνομιλεί και συνεργάζεται με έτερους διεθνείς δρώντες. Ένα ακόμα παράδειγμα, αυτή τη φορά σύνδεσης χαμηλής και υψηλής ατζέντας, είναι η διασύνδεση μεταξύ αναπτυξιακής συνεργασίας και αντιπρομοκρατικών προσπαθειών, η οποία προφανώς και είναι σχεδόν αδύνατο να επιτευχθεί μέσα από συμβιβαστικές παραχωρήσεις, παρά μόνο εντός του πεδίου δράσης των μεγαλύτερων επίσημων πολυμερών θεσμών.

Γενική αποτίμηση της κατάστασης

Οι λόγοι για τους οποίους έχει σημασία η πολυμερής τάξη είναι πολλοί και δεν εξαντλούνται μόνο στην ειρήνη, την ασφάλεια, την ευημερία, την υποστήριξη της παγκοσμιοποίησης και την παροχή παγκόσμιων αγαθών, καθώς η σφυρηλάτηση συνασπισμών μπορεί να επεκτείνει τις ευκαιρίες, για μικρά και μεγάλα έθνη, να συνεργαστούν με καινοτόμο και δημιουργικό τρόπο. Ανάλογες είναι και οι προθέσεις της στρατηγικής του σύνθετου πολυμερισμού από τα μικρά κράτη, τα οποία δουλεύοντας συστηματικά εντός των διεθνών θεσμών και με μια **στιβαρή δημόσια διπλωματία**, μπορούν να προσαρμοστούν με επιτυχία στο σύγχρονο οικονομικό φιλελευθερισμό αλλά και να προστατευτούν από τα συστημικά σοκ, ώστε να ανταποκριθούν με συνέπεια στις προκλήσεις που της εποχής μας.

Ωστόσο, σε όλες τις πλευρές του πολιτικού φάσματος παγκοσμίως, υπάρχουν κάποιες φωνές που αμφισβητούν τα πλεονεκτήματα του πολυμερισμού και της

εκτεταμένης παγκοσμιοποίησης, με αντιστροφές στην πολιτική υποστήριξή τους οι οποίες έχουν αποδειχθεί, σε αρκετές περιπτώσεις, ιδιαίτερα επιζήμιες (Jones & Malcorra, 2021). Στις μέρες μας, η πανδημία COVID-19 έδειξε, με βάνουσο ίσως τρόπο, ότι η ικανότητα της διεθνούς κοινότητας να παρέχει παγκόσμια δημόσια αγαθά έχει διαβρωθεί αισθητά. Ως συνέπεια των παραπάνω, το *raison d'être* των διεθνών οργανισμών καθίσταται συχνά αντικείμενο συζήτησης και η απορρέουσα καχυποψία απέναντι στα νέα συνεργατικά σχήματα αυξάνει το πολιτικό κόστος συμμετοχής σε αυτό το είδος διπλωματικής πολιτικής. Τα καθεστώτα του πολυπολυμερισμού έχουν, θεωρητικά, την ικανότητα να βελτιώσουν τις αδυναμίες τους σε ό,τι αφορά στη συλλογική εποπτεία, στον έλεγχο της πληροφόρησης και στη δυνατότητα επιβολής, καθώς και να εξελίξουν την ικανότητα των μελών τους να προσφέρουν δημιουργικές και ουσιαστικές λύσεις στην κοινότητα. Σε κάθε περίπτωση, **η διαφάνεια και η εμπιστοσύνη αποτελούν τον ακρογωνιαίο λίθο** και μπορούν να δώσουν στο ευρύ κοινό αλλά και στους ομολόγους, μια ξεκάθαρη εικόνα για τις διαδικασίες, τους μηχανισμούς αλλά και την ανάλυση κόστους – οφέλους κάθε αναληφθείσας εθνικής και διεθνούς δράσης.

Για τα μικρά κράτη, το βασικό συμπέρασμα είναι ότι ο εθνικός μηχανισμός λήψης αποφάσεων και χάραξης στρατηγικών πρέπει να γίνει ακόμα πιο έξυπνος και πιο ανθεκτικός. Οι προκλήσεις του σύνθετου πολυμερισμού πρέπει να αποτελέσουν αντικείμενο μελέτης, ώστε οι επιλογές που θα κάνουν τα μικρά κράτη, αναφορικά με τη συμμετοχή τους σε συνεργατικά σχήματα, να γίνονται με βάση τους κανόνες που ισχύουν. Μια νέα έννοια στο δημόσιο διάλογο (κυρίως στον εμπορικό τομέα και σε αυτόν της ανθρώπινης συμπεριφοράς) είναι ο «*Omnipreneur*⁸¹». Αντλώντας στοιχεία από τη συζήτηση για την έξυπνη κρατική επιχειρηματικότητα (*entrepreneurship*), μπορούμε να καταγράψουμε ότι τα μικρά κράτη πρέπει να εξελίξουν τη σκέψη τους ακόμα περισσότερο και ως «*Omnipreneur*» πλέον, να αναζητήσουν **δράση και εμπλοκή οπουδήποτε καλεί η εκάστοτε συγκυρία**, συνυπολογίζοντας σκοπό και εκτιμώμενο όφελος, αλλά και υπερβαίνοντας ή ακόμα και ξεγελώντας τον ανταγωνισμό. Παράλληλα, οφείλουν να διατηρούν διαρκώς και ένα **ικανοποιητικό επίπεδο απόκρισης – ανταπόκρισης**, με σωστή ανάγνωση του περιβάλλοντος, σωστή αντίληψη των συγκριτικών πλεονεκτημάτων και έξυπνη

⁸¹ *Omnipreneur: A new breed of entrepreneur who runs his businesses anywhere the action is or where the action is less, depending on the goal at hand, in an effort to outsmart the competition* (English.stackexchange.com, n.d.).

διαχείριση των περιορισμένων πόρων τους και να επιδιώκουν άφοβα την ανάληψη πρωτοβουλιών, που αντιστοιχεί βέβαια και σε ανάληψη διεθνούς ευθύνης.

Για τη χώρα μας, ειδικότερα, ο εκσυγχρονισμός του κρατικού μηχανισμού έχει τύχει στο παρελθόν μιας τέτοιας κακομεταχείρισης που, αρκετά συχνά, κανένας δεν αντιλαμβανόταν τι ακριβώς επιδιώκει. Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια, η Ελλάδα έχει εξελίξει τις δημόσιες υποδομές της και έχει πετύχει **υψηλά στάνταρ σε μια σειρά υπηρεσιών διεθνούς εμβέλειας**, αλλά η προσπάθεια αυτή χρειάζεται ακόμα καλύτερο ρυθμό. Η Ελλάδα και η Κύπρος δίνουν σταδιακά όλο και περισσότερα θετικά δείγματα γραφής. Το υψηλό επίπεδο ανταπόκρισης στις διεθνείς προκλήσεις, ως αναγκαία πολιτική επιλογή, τους επέτρεψε να θεσμοθετήσουν στο εσωτερικό τους συγκεκριμένους προδραστικούς και κατά το δυνατόν ανθεκτικούς μηχανισμούς και διαδικασίες. Αυτοί οι μηχανισμοί μπορούν να μελετήσουν με εποικοδομητικό τρόπο, προοπτική συμμετοχής και **νοοτροπία ενεργούς και καινοτόμου δράσης**, όλες τις πρωτοβουλίες των ποικίλων διεθνών φορέων, αποβλέποντας όχι μόνο στην υποστήριξη βιώσιμων προτάσεων απέναντι στα παγκόσμια προβλήματα, αλλά και στην ανακάλυψη νέων κανόνων, μεθόδων και διαδικασιών.

Συνοψίζοντας, στοιχεία όπως η ποιότητα της διακυβέρνησης, η συναίνεση του πολιτικού συστήματος, η εσωτερική σταθερότητα και οι κοινωνικές διευθετήσεις, η εγρήγορση απέναντι στις ευκαιρίες και η δημιουργία υπεραξίας απέναντι στον ανταγωνισμό, μπορούν να αποτελέσουν **εργαλεία αυτοβοήθειας για τα μικρά κράτη στο άναρχο διεθνές σύστημα**, που θα ενισχύσουν την επιλογή του πολυπολυμερισμού, ώστε να επιτευχθούν τα επιθυμητά αποτελέσματα. Η διεθνής εμπειρία έχει δείξει ότι τον κυριότερο λόγο στην ανάπτυξη ενός επιτυχημένου μοντέλου από τα μικρά κράτη έχει η θεμελίωση εξελιγμένων διοικητικών δομών, αποτελεσματικών και ορθών για το ρόλο που θα κληθούν να διεκπεραιώσουν (Αττάλογλου, 2017). Στην ουσία, για να μπορέσουν τα μικρά κράτη να αναπτύξουν χαρακτήρα «*price-maker*» αντί «*price-taker*», **πρέπει να ξεφύγουν από την αδράνεια που κάποτε τους επέβαλε η ασυμμετρία ισχύος**. Η γενική αποτίμηση είναι ότι, ο επίσημος πολυμερισμός (*multilateralism*) από τη μια και ο άτυπος και ευέλικτος μινιμερισμός (*mini/pluri-lateralism*) από την άλλη, μπορούν να είναι συμβατοί μεταξύ τους, ειδικότερα σε μια εποχή που, τόσο οι απειλές όσο και οι τρόποι αντιμετώπισής τους έχουν αποκτήσει μια υβριδική μορφή.

Στη νέα πραγματικότητα, όπου τα προβλήματα είναι αλληλένδετα και αναζητούν υπερεθνικές συνεργατικές λύσεις, η εξωτερική πολιτική μετακινείται από την παραδοσιακή θεματολογία της και την κλασική πολιτική και οικονομική διπλωματία προς νέες κατευθύνσεις, ενώ προστίθενται συνεχώς νέα βάρη στους περιορισμένους πόρους των μικρών κρατών. Ταυτόχρονα όμως, εκτός από το λεγόμενο «*download*» πολιτικών και τρόπων απόκρισης, τους δίνεται επιπλέον η δυνατότητα να κάνουν και «*upload*» των δικών τους προτεραιοτήτων, όπως προκύπτουν από τους ιδιαίτερους γεωγραφικούς συσχετισμούς (Pedi, 2021). Η σχέση λοιπόν αυτή, μεταξύ του μικρού κράτους και των ποικίλων θεσμικών διευθετήσεων, έχει **ενδιάμεσα χαρακτηριστικά επιρροής και εξάρτησης, ισότητας και σχετικής αυτονομίας, ενσωμάτωσης και υποταγής**, με αποτέλεσμα να απαιτεί διπλωματικές δεξιότητες και μια περίτεχνη καθοδήγηση των διαπραγματεύσεων, ώστε να επιτευχθούν στρατηγικά κέρδη.

Κράτη όπως η Ελλάδα και η Κύπρος δεν μπορούν να ανταποκριθούν από μόνα τους στο σύνολο των σύγχρονων προκλήσεων. Η μεταμόρφωση του διεθνούς συστήματος όμως και οι νέες τεχνολογίες, τους δίνουν τη δυνατότητα να διευρύνουν την κινητικότητά τους, στην άσκηση εξωτερικής πολιτικής. Σε ένα περιβάλλον με αντικρουόμενες τάσεις και υψηλή ρευστότητα, οι δύο χώρες οφείλουν να αναπτύσσουν, μέσα από θεσμοθετημένα συνεργατικά πλαίσια, τις σχέσεις τους με κάθε δυνητικό εταίρο, καθότι αυτή **η δικτύωση θα τους επιτρέψει να διευρύνουν τη ζώνη των συμφερόντων τους**, ενώ θα τους παρέχει και τη δυνατότητα διαμόρφωσης πολλαπλών εναλλακτικών (Γκαϊδατζή, 2016). Επιπρόσθετα, θα μπορέσουν να επικοινωνήσουν καλύτερα την αξία τους, δημιουργώντας νέες προσδοκίες και ευκαιρίες επανίδρυσης της συνολικής τους ταυτότητας. Η αναζήτηση ομοϊδεατών είναι το πρώτο βήμα της αποφασιστικής και καινοτόμου δράσης και του διπλωματικού ακτιβισμού, ώστε τα μικρά κράτη να αλλάξουν την εικόνα και τη δυναμική τους, σε όλους τους τομείς της δημόσιας και ιδιωτικής ζωής. Η δε ήπια ισχύς, στηριζόμενη στη δύναμη της έλξης, δεν πρέπει να είναι απλά μια εναλλακτική της σκληρής ισχύος, αλλά μια συμπληρωματική επιλογή και άμεσα συνδεδεμένη μαζί της, καθώς αποτελεί ένα ιδιαίτερα αποτελεσματικό μέσο προάσπισης των εθνικών συμφερόντων (Διακαντώνης, 2021). Εν τέλει, στις εθνικές στρατηγικές, ο σκοπός αγιάζει τα μέσα.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Όπως, μεταφορικά, έθεσε σε ομιλία του⁸² στη Λευκωσία τον Απρίλιο 2011, ο καθηγητής Η. Κουσκουβέλης:

Το διεθνές σύστημα είναι ο ωκεανός, στον οποίο μπορούν να πλέουν αεροπλανοφόρα αλλά και μικρά ιστιοφόρα ή και βάρκες. Εμάς μας αφορούν τα τελευταία, γιατί αναρωτιόμαστε **τι μπορούν να κάνουν αν βγουν στον ανοιχτό ωκεανό. Χάνονται? Η απάντηση είναι όχι.** Αρκεί να τηρούν ή να σέβονται κάποιες προϋποθέσεις [...] να διαβάζουν τον καιρό, να είναι καλά κατασκευασμένα και οργανωμένα, να ξέρουν τους περιορισμούς τους, να μπορούν να εκμεταλλεύονται της στιγμή, γιατί είναι ευέλικτα, να ενισχύονται διαρκώς [...] και προσέχουν ιδιαίτερα τις κινήσεις των άλλων. (Youtube, n.d.)

Η θεωρητική κατανόηση των επιλογών και του τρόπου με τον οποίο τα μικρά κράτη σταθμίζουν, με την πάροδο του χρόνου, τους διαφορετικούς τρόπους διεθνούς συνεργασίας, θα μας βοηθήσει να εξηγήσουμε τα σύνθετα εμπειρικά πρότυπα της διεθνούς θεσμοθέτησης. Τα προβλήματα πλέον δε σταματούν σε κανένα εθνικό σύνορο και τα μικρά κράτη γνωρίζουν ότι τελικά μπορούν να αποκομίσουν μεγαλύτερα κέρδη εάν συντονιστούν και συμφωνήσουν σχετικά με τους κανόνες. Ένα σύγχρονο δίκτυο πολλαπλών και συμπληρωματικών μεταξύ τους λειτουργικών θεσμών μπορεί να συμβάλει στην προστασία, τόσο τη δική τους όσο και του διεθνούς περιβάλλοντος, από κραδασμούς και συστημική αστάθεια, καθώς και στον περιορισμό της περαιτέρω κλιμάκωσης των μεμονωμένων και περιορισμένων κρίσεων και αντιπαραθέσεων.

Η προσέγγιση αυτή μπορεί να είναι συνεργατική, ανταγωνιστική ή και συγκρουσιακή. Η πιο επιτυχημένη συνταγή, την οποία μπορούν να ακολουθήσουν τα μικρά κράτη, σε μια κοινωνία όπου η αυτάρκεια είναι ανέφικτη ακόμα και για μεγαλύτερες δυνάμεις, είναι να ξεκαθαρίσουν τους στόχους τους, να οργανωθούν και να καλλιεργήσουν με συστηματικό τρόπο χαρακτηριστικά όπως η ανθεκτική ευελιξία, η προσαρμοστικότητα και η εμβριθής αντίληψη συμφερόντων και συσχετισμών, τα οποία σιγά σιγά θα τους προσδώσουν συγκριτικά πλεονεκτήματα, στηρίζοντας πολλαπλασιαστικά μια σχετικά σταθερή, ανοιχτή και ανθεκτική διεθνή τάξη.

⁸² Το θέμα αφορούσε τη «Στρατηγική μικρών κρατών στο διεθνές σύστημα: Η περίπτωση της Κύπρου» (<https://youtube.com/watch?v=g2HwkAv7xQQ0>).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Αττάλογλου, Α. (2017). *Η Ελλάδα είναι ένα μικρό κράτος*; Ανακτήθηκε από: <https://www.huffingtonpost.gr/andreas-attaloglou/-13619-b-18200280.html>
2. Γκαϊδατζή, Β. (2016). *Στρατηγική μικρών κρατών. Η περίπτωση της Ελλάδας*. Ανακτήθηκε από: <https://dione.lib.unipi.gr/xmlui/handle/unipi/9384>
3. Διακαντώνης, Μ. (2021). *Γιατί Η Ήπια Ισχύς Δεν Αποτελεί Πολυτέλεια Για Την Ελλάδα*; Ανακτήθηκε από: <https://helleniculturaldiplomacy.com/γιατί-η-ήπια-ισχύς-δεν-αποτελεί-πολυτέ/>
4. Εδιάρογλου, Ρ. & Χριστόφορου, Τ. (2017). *Η δημόσια διπλωματία των μικρών και μεσαίων χωρών – Η περίπτωση της Ελλάδας*. Ανακτήθηκε από: <https://ikee.lib.auth.gr/record/292924/files/GRI-2017-19965.pdf>
5. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2021). *Μια ανανεωμένη πολυμερής προσέγγιση για τον 21ο αιώνα: το θεματολόγιο της ΕΕ*. Ανακτήθηκε από: https://ec.europa.eu/greece/news/20210217_1_el
6. Ηνωμένα Έθνη (2020). *Μήνυμα του Γ.Γ. Αντόνιο Γκουτέρες για την Διεθνή Ημέρα για την Πολυμέρεια και την Διπλωματία για την Ειρήνη*. Ανακτήθηκε από: <https://unric.org/el/μήνυμα-του-γ-γ-αντόνιο-γκουτέρες-για-τη/>
7. Ηρακλείδης, Α. (2015). *Διεθνείς Σχέσεις και Διεθνής Πολιτική*. [ηλεκτρ. βιβλ.] Αθήνα: Σύλλογος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Διαθέσιμο στο: <http://hdl.handle.net/11419/6150>
8. Ήφαιστος, Π. (1999). *Θεωρία Διεθνούς και Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης*. Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα.
9. Κοτζιάς, Ν. (2010). *Η εξωτερική πολιτική της Ελλάδας στον 21ο αιώνα. Για μια νέα, ενεργητική, δημοκρατική, πατριωτική στρατηγική στην εποχή της παγκοσμιοποίησης*. Αθήνα. Εκδόσεις Καστανιώτη.
10. Κουσκουβέλης, Η. (2007). *Εισαγωγή στις διεθνείς σχέσεις*. Αθήνα. Εκδόσεις Ποιότητα.
11. Νέδος, Β. (2020). *Στα σκαριά τριμερής με ΗΑΕ, Ινδία*. Ανακτήθηκε από: <https://www.kathimerini.gr/politics/561136957/sta-skaria-trimeris-me-iae-india/>
12. Νέδος, Β. (2021). *Φόρουμ «Φιλία» με στόχο την ασφάλεια*. Ανακτήθηκε από: <https://www.kathimerini.gr/politics/561261493/foroym-filia-me-stocho-tin-asfaleia/>
13. Ντάκου, Σ. (2010). *Η δημόσια διπλωματία μεσαίων κρατών*. Αθήνα. Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης.

14. Παιδή, Ρ. (2014). *Στρατηγικές των μικρών κρατών στην Ευρωπαϊκή Ένωση*. Ανακτήθηκε από <https://foreignaffairs.gr/articles/69675/rebekka-g-paidi/stratigikes-ton-mikron-kraton-stin-eyropaiki-enosi?page=show>
15. Παρίσης, Ι. (2011). *Παράγοντες Ισχύος στο Διεθνές Σύστημα*. Αθήνα. Ινφογνώμων.
16. Σαδανά, Γ. (2021). *Έρχεται ο ευρωστρατός: Η απάντηση των Βρυξελλών στη συμφωνία AUKUS*. Ανακτήθηκε από: <https://www.protothema.gr/world/article/1162480/erhetai-o-eurostratos-i-apadisi-ton-vruxellon-sti-sumfonia-aukus/>
17. Γενική Γραμματεία Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων & Εξωστρέφειας (ΓΓΔΟΣΕ/ΥΠΕΞ) (2021). *Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο Εξωστρέφειας 2021*. Ανακτήθηκε από: <https://www.enterprisegreece.gov.gr/extroversion-strategy-2021/GR/>
18. Alexandroff, A. Bradford, C. & Tiberghien, Y. (2020). *Toward “effective multilateralism” in turbulent times*. Berlin. Global Solutions Journal.
19. Anuar, A. & Hussain, N. (2021). *Minilateralism for multilateralism in the post-COVID age*. Singapore. Nanyang Technological University.
20. Attinà, F. (2008). *Multilateralism and the emergence of minilateralism in EU peace operations*. Romanian Journal of European Affairs.
21. Basedow, R. (2018). *The WTO and the rise of plurilateralism — what lessons can we learn from the European Union’s experience with differentiated integration?* Ανακτήθηκε από: <https://blogs.lse.ac.uk/euoppblog/2017/12/08/the-wto-and-plurilateralism-what-lessons-can-we-draw-from-the-eus-experience-with-differentiated-integration/>
22. Brandi, C. (2015). *Between minilateralism and multilateralism: opportunities and risks of pioneer alliances in international trade and climate politics*. Ανακτήθηκε από: https://www.researchgate.net/publication/295702315_Between_minilateralism_and_multilateralism_opportunities_and_risks_of_pioneer_alliances_in_international_trade_and_climate_politics
23. Bruyninckx, H. (2021). *Living in a state of multiple crises: health, nature, climate, economy, or simply systemic unsustainability?* Ανακτήθηκε από: <https://www.eea.europa.eu/articles/living-in-a-state-of>
24. Capital (2021a). *Ν. Χριστοδουλίδης: Η επίλυση προβλημάτων μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσω διαλόγου*. Ανακτήθηκε από: <https://www.capital.gr/diethni/3539660/n-xristodoulidis-i-epilusi-problimatou-mporei->

na-epiteuxthei-mono-meso-dialogou

25. Capital (2021b). *Foreign Policy: Το διπλωματικό comeback της Αθήνας στην Ανατολική Μεσόγειο*. Ανακτήθηκε από:

<https://www.capital.gr/epikairoτητα/3548131/foreign-policy-to-diplomatiko-comeback-tis-athinas-stin-anatoliki-mesogeio>

26. Cyprustimes (2021). *Η Μεσόγειος χρειάζεται περισσότερη πολυμέρεια*.

Ανακτήθηκε από: <https://cyprustimes.com/politiki/i-mesogeios-chreiazetai-perissoteri-polymereia-eipe-o-voyleytis-m-mayridis/>

27. Engelbrekt, K. (2016). *High-Table diplomacy. The Reshaping of International Security Institutions*. Washington, DC. Georgetown University Press.

28. Euronews (2018). *Σιγκαπούρη: Μια υπερσύγχρονη πόλη-κράτος που θα φιλοξενήσει μια ιστορική σύνοδο*. Ανακτήθηκε από:

<https://gr.euronews.com/2018/05/11/poia-einai-i-sigkapouri-pou-tha-filoksenisei-tin-istoriki-synodo-tramp-kim-oun-korea-usa>

29. Euronews (2021). *Τριμερής Ελλάδας - Κύπρου - Ιορδανίας στην Αθήνα*.

Ανακτήθηκε από: <https://gr.euronews.com/2021/07/28/trimeris-elladas-kyprou-iordanias-stin-athina#vuukle-comments-1613190>

30. European Commission (2021). *Joint communication to the European Parliament and the Council on strengthening the EU's contribution to rules-based multilateralism*. Brussels.

31. Gantz, D. A. (2014). *Liberalizing International Trade after Doha: Multilateral, Plurilateral, Regional, and Unilateral Initiatives*. New York, USA, Cambridge University Press.

32. Grant, C. (2012). *Multilateralism à la Carte*. Ανακτήθηκε από:

<https://www.nytimes.com/2012/04/17/opinion/multilateralism-a-la-carte.html?searchResultPosition=1>

33. Guterres, A. (2020). *Μήνυμα για τη διεθνή ημέρα πολυμέρειας και διπλωματίας για την ειρήνη*. Ανακτήθηκε από: <https://www.youtube.com/watch?v=pFQF80x-RNQ&t=112s>

34. Hoekman, B. & Sabel, C. (2019). *Open Plurilateral Agreements, International Regulatory Cooperation and the WTO*. Gütersloh. European University Institute, Robert Schuman Centre for Advanced Studies.

35. Haass, R. (2010). *The Case for Messy Multilateralism*. Ανακτήθηκε από:

<https://www.ft.com/content/18d8f8b6-fa2f-11de-beed-00144feab49a>

36. Henrikson, A. (2006). *What can public diplomacy achieve?* Netherlands Institute of International Relations "Clingendael".
37. In (2021). Ο Ν. Δένδιας στην 3η Διεθνή Διάσκεψη για την ανοικοδόμηση του Λιβάνου. Ανακτήθηκε από: <https://www.in.gr/2021/08/04/politics/kyvernisi/o-n-dendias-stin-3i-diethni-diaskepsi-gia-tin-anoikodomisi-tou-livanou/>
38. Insanally, R. (2013). *Multilateral Diplomacy for Small States: 'The Art of Letting Others Have Your Way'*. Ανακτήθηκε από: <https://journals.sta.uwi.edu/ojs/index.php/iir/article/view/383/333>
39. International Peace Institute (IPI) (2014). *Small States in a Multilateral World*. Ανακτήθηκε από: <https://www.ipinst.org/2014/12/small-states-in-a-multilateral-world>
40. Jones, B. & Malcorra, S. (2021). *It is now time to focus on multilateral order*. Ανακτήθηκε από: <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2021/04/19/it-is-now-time-to-focus-on-multilateral-order/>
41. Kathimerini (2021a). *Πρεμιέρα για την τετραμερή των ΥΠΕΞ Ελλάδας, Κύπρου, Ισραήλ, ΗΑΕ*. Ανακτήθηκε από: <https://www.kathimerini.gr/politics/foreign-policy/561333418/proti-tetrameris-ton-ypex-elladas-kyproy-israil-iae/>
42. Kathimerini (2021b). *EUMED9: Κρίσιμη σύνοδος στην Αθήνα για το κλίμα με τη συμμετοχή Μακρόν, Ντράγκι και Φον ντερ Λάιεν*. Ανακτήθηκε από: <https://www.kathimerini.gr/politics/561501709/eumed9-krisimi-synodos-stin-athina-gia-to-klima-me-ti-symmetochi-makron-ntragki-kai-fon-nter-laien/>
43. Kelly, C. & Snower, D. (2021). *Recoupling shareholders, stakeholders and society*. Berlin. Global Solutions Journal.
44. Keohane, R. (1990). Multilateralism: An Agenda for Research. *International Journal*, 45(4), 731-764. doi:10.2307/40202705
45. Keohane, R. & Nye J. S. (1973). *Power and interdependence*, *Survival*, 15:4, 158-165, DOI: 10.1080/00396337308441409
46. Kharas, H. Snower, D. & Strauss, S. (2020). *The future of multilateralism: Toward a responsible globalization that empowers citizens and leaves no one behind*. Berlin. Global Solutions Journal.
47. Kim, S. Haug, S. & Rimmer S. H. (2018). *Minilateralism Revisited: MIKTA as Slender Diplomacy in a Multiplex World*. Ανακτήθηκε από: https://brill.com/view/journals/gq/24/4/article-p475_1.xml?language=en
48. Langenhove, L.V. (2010). *The Transformation of Multilateralism Mode 1.0 to Mode 2.0*. Ανακτήθηκε από: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1758-5899.2010.00042.x>

49. Lamy, P. (2012). *Global governance requires localizing global issues*. Ανακτήθηκε από: https://www.wto.org/english/news_e/sppl_e/sppl220_e.htm
50. Martinez Edo P. J. (2011). *Reciprocal liberalization: Bilateral, plurilateral or multilateral?* Ανακτήθηκε από: <https://www.unescap.org/sites/default/d8files/9-IVRE~1.pdf>
51. Mehta, P. & Nayak, N. (2012). *Global problems need global solutions: The need for a multilateral framework on competition*. Geneva. International Centre for Trade and Sustainable Development (ICTSD).
52. Mendoza, M. R. (2012). *Toward plurilateral-plus agreements*. Geneva. International Centre for Trade and Sustainable Development (ICTSD).
53. Morse, J.C. & Keohane, R. (2014). *Contested multilateralism*. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.1007/s11558-014-9188-2>
54. Motamedi, M. (2021). *What Iran's membership of Shanghai Cooperation Organisation means*. Ανακτήθηκε από: <https://www.aljazeera.com/news/2021/9/19/iran-shanghai-cooperation-organisation>
55. Murphy, H. & Kellow, A. (2013). *Forum Shopping in Global Governance: Understanding States, Business and NGOs in Multiple Arenas*. Ανακτήθηκε από: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1758-5899.2012.00195.x>
56. Naftemporiki (2021a). *Εκδήλωση για τα 40 χρόνια της Ελλάδας στην ΕΕ - «Από την επέτειο, στην προοπτική»*. Ανακτήθηκε από: <https://www.naftemporiki.gr/story/1723143/ekdilosi-gia-ta-40-xronia-tis-elladas-stin-ee-apo-tin-epeteio-stin-prooptiki>
57. Naftemporiki (2021b). *Τριμερής: Ελλάδα, Κύπρος και Αίγυπτος καταδικάζουν τις τουρκικές προκλήσεις*. Ανακτήθηκε από: <https://www.naftemporiki.gr/story/1648872/trimeris-ellada-kupros-kai-aiguptos-katadikazoun-tis-tourkikes-prokliseis>
58. Naim, M. (2009). *Minilateralism: The magic number to get real international action*. Ανακτήθηκε από: <https://foreignpolicy.com/2009/06/21/minilateralism/>
59. Nomisma (2021). *Ενισχύονται περαιτέρω οι σχέσεις Κύπρου – Λιβάνου*. Ανακτήθηκε από: <https://nomisma.com.cy/cyprus/politics/ενισχύονται-περαιτέρω-οι-σχέσεις-κύπ/>
60. Nye, J. S. (2004). *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York. Public Affairs.
61. Nye, J. S. (2011). *The future of Power*. New York. Public Affairs.

62. Ó Súilleabháin, A. (2014). *Small States at the United Nations: Diverse Perspectives, Shared Opportunities*. New York. International Peace Institute (IPI).
63. Ojanen, H. (2000). *Participation and influence: Finland, Sweden and the post-Amsterdam development of the CFSP*. Paris. Institute for Security Studies.
64. Paris, R. (2019). *Can Middle Powers Save the Liberal World Order?* London. Chatham House, The Royal Institute of International Affairs.
65. Patrick, S. (2014). *The Unruled World: The Case for Good Enough Global Governance*. Ανακτήθηκε από: <https://www.foreignaffairs.com/articles/2013-12-06/unruled-world>.
66. Patrick, S. (2015a). *Multilateralism à la Carte: The New World of Global Governance*. Valdai Papers
67. Patrick, S. (2015b). *The New “New Multilateralism”: Minilateral Cooperation, but at What Cost?* Oxford University Press
68. Patrick, S. (2016). *Making Sense of “Minilateralism”: The Pros and Cons of Flexible Cooperation*. Ανακτήθηκε από: <https://www.cfr.org/blog/making-sense-minilateralism-pros-and-cons-flexible-cooperation>
69. Patrick, S. (2019). *Can an ‘Alliance for Multilateralism’ Succeed in a New Era of Nationalism?* Ανακτήθηκε από: <https://www.worldpoliticsreview.com/articles/28174/can-an-alliance-for-multilateralism-succeed-in-a-new-era-of-nationalism>
70. Patrick, S. (2021). *The Four Contending Approaches to Multilateralism Under Biden*. Ανακτήθηκε από: <https://www.worldpoliticsreview.com/articles/29675/on-foreign-policy-us-mulls-what-comes-after-the-liberal-international-order>
71. Pedi, R. & Kouskouvelis, I. (2019). *Cyprus in the Eastern Mediterranean: A Small State Seeking for Status*. In: Litsas S.N., Tziampiris A. (eds) *The New Eastern Mediterranean*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-90758-1_9
72. Pedi, R. & Sarri, K. (2019). From the ‘Small but Smart State’ to the ‘Small and Entrepreneurial State’: Introducing a Framework for Effective Small State Strategies within the EU and Beyond. *TalTech Journal of European Studies*, vol.9, no.1, pp.3-19. <https://doi.org/10.1515/bjes-2019-0001>
73. Pedi, R. (2020). *Small State Diplomacy after the Corona Crisis*. Ανακτήθηκε από: https://brill.com/view/journals/hjd/15/4/article-p611_11.xml?language=en
74. Pedi, R. (2021). *Small EU Member States and the European Security and Defence Integration*. In: Voskopoulos G. (eds) *European Union Security and Defence*.

Contributions to Political Science. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-48893-2_4

75. Platias, A. (1986). *High politics in small countries: an inquiry into the security policies of Greece, Israel and Sweden*. Cornell University

76. Pustovitovskij, A. & Kremer, J.-F. (2011). *Structural Power and International Relations Analysis "Fill your basket, get your preferences"*. Ανακτήθηκε από: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/183545/1/wp-191.pdf>

77. Reinsch, W. A. (2020). *Plurilateral or Multilateral?* Ανακτήθηκε από: <https://www.csis.org/analysis/plurilateral-or-multilateral>

78. Rogerson, K. (2000). *Information Interdependence: Keohane and Nye's complex interdependence in the information age*, *Information, Communication & Society*, 3:3, 415-436, DOI: 10.1080/13691180051033379

79. Ruggie, J. G. (1993). *Multilateralism matters: The theory and praxis on an international form*. New York. Columbia University Press.

80. Schäfer, A. (2006). *A new form of governance? comparing the open method of co-ordination to multilateral surveillance by the IMF and the OECD*. Ανακτήθηκε από: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13501760500380742>

81. Scharpf, F.W. (1988). *The Joint-Decision Trap: Lessons from German Federalism and European integration*. *Public Administration*. 66 (3): 239–278. doi:10.1111/j.1467-9299.1988.tb00694.x

82. Scott, J. (2015). *Multilateralism*. *Encyclopedia Britannica*. Ανακτήθηκε από: <https://www.britannica.com/topic/multilateralism>. Accessed 17 July 2021.

83. Slaughter, A. (2004). *A New World Order*. Ανακτήθηκε από: <https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/9781400825998/html>

84. Tago A. (2017). *Multilateralism, Bilateralism, and Unilateralism in Foreign Policy*. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228637.013.449>

85. Tarp, M. N. & Hansen, J. (2013). *Size and Influence. How small states influence policy making in multilateral arenas*. Copenhagen. Danish Institute for International Studies, DIIS.

86. The World Bank (2021). *Communiqué from the Small States Forum April 2021*. Ανακτήθηκε από: <https://www.worldbank.org/en/news/statement/2021/04/13/communiqu-from-the-small-states-forum-april-2021>

87. Tovima (2021). *Ν. Δένδιας – Χτίζουμε γέφυρες σταθερότητας, όταν άλλες*

χώρες προσπαθούν να αναβιώσουν παλιές αυτοκρατορίες. Ανακτήθηκε από: <https://www.tovima.gr/2021/08/22/politics/n-dendias-xtizoume-gefyres-statherotitas-otan-alles-xores-prospathoun-na-anaviosoun-palies-aytokratories/>

88. Vabulas, F. & Snidal, D. (2011). *Informal Intergovernmental Organizations (IIGOs)*. Ανακτήθηκε από: https://www.peio.me/wp-content/uploads/2014/04/Conf5_Vabulas-29.09.11.pdf

89. Väyrynen, R. (1999). *Globalization and Global Governance*. New York. Rowman and Littlefield.

90. Wedgwood, R. (2005). *Give the United Nations a Little Competition*. Ανακτήθηκε από: <https://www.nytimes.com/2005/12/05/opinion/give-the-united-nations-a-little-competition.html>

91. Young, J. (2020). *Small states show the world how to survive multipolarity*. Ανακτήθηκε από: <https://www.eastasiaforum.org/2020/05/13/small-states-show-the-world-how-to-survive-multipolarity/>

92. https://cnn.gr/media/com_news/attachments/627/eumed-declaration_en.pdf

93. https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/new-push-european-democracy/conference-future-europe_el

94. <https://emgf.org/>

95. <https://english.stackexchange.com/>

96. <https://en.wikipedia.org/>

97. <https://mfa.gov.cy/el/>

98. <https://mfa.gov.sg/>

99. <https://mfa.gr/>

100. <http://mikta.org/>

101. <https://multilateralism.org/the-alliance/>

102. <https://pesco.europa.eu/>

103. <https://seecp.info/>

104. <https://www.worldbank.org/>

105. <https://youtube.com/watch?v=g2HwkAv7xQ0>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Α»

ΣΥΝΤΜΗΣΕΙΣ

ΣΥΝΤΜΗΣΗ	ΑΝΑΛΥΣΗ ΟΡΟΥ
ΓΣ	Γενική Συνέλευση
ΔΝΤ	Διεθνές Νομισματικό Ταμείο
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΚΤ	Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα
ΕΟΠ	Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος
ΚΕΠΠΑ	Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας
ΚΠΑΑ	Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας
ΚΤΕ	Κοινωνία των Εθνών
ΜΚΟ	Μη Κυβερνητικός Οργανισμός
ΟΑΣΕ	Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΟΟΣΑ	Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης
ΟΣΕΠ	Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας Ευξείνου Πόντου
ΠΟΕ	Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου
ΠΟΥ	Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας
ΣΑΗΕ	Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών
ΣΕΣ	Συμφωνίες Ελεύθερων Συναλλαγών
ΣΤΕ	Συμβούλιο της Ευρώπης
ASEAN	Association of Southeast Asian Nations
AUKUS	Australia, United Kingdom and United States
BCBS	Basel Committee on Banking Supervision
BRICS	Brazil, Russia, India, China, and South Africa
BSEC	Black Sea Economic Cooperation
CELAC	Community of Latin American and Caribbean States
CPTPP	Comprehensive and Progressive Agreement for Trans-Pacific Partnership
DN	Digital Nations
EDF	European Defence Fund
EMGF	EastMed Gas Forum
FIGOs	Formal Intergovernmental Organizations
FOSS	Forum Of Small States
FSB	Financial Stability Board
GATT	General Agreement on Tariffs and Trade
HAC	High Ambition Coalition (for Nature and People)
IAEA	International Atomic Energy Agency
ICAO	International Civil Aviation Organization
IIGOs	Informal Intergovernmental Organizations
ILO	International Labour Organization
IMO	International Maritime Organization
JCPOA	Joint Comprehensive Plan of Action

ΣΥΝΤΜΗΣΗ	ΑΝΑΛΥΣΗ ΟΡΟΥ
LMC	Lancang – Mekong Cooperation Framework
LMI	Lower Mekong Initiative
MIKTA	Mexico, Indonesia, Republic of Korea, Turkey and Australia
GAVI	Global Alliance for Vaccines and Immunisation
OAS	Organization of American States
OPAs	Open Plurilateral Agreements
PAM	Parliamentary Assembly of the Mediterranean
PESCO	Permanent Structured Cooperation
PfP	Partnership for Peace
PSI	Proliferation Security Initiative
QUAD	Quadilateral Security Dialogue
SCO	Shanghai Cooperation Organisation
SEECF	South-East European Cooperation Process
SSF	Small States Forum (World Bank)
TPP	Trans-Pacific Partnership
UNAIDS	Joint United Nations Programme on HIV/AIDS
UNCLOS	United Nations Convention on the Law of the Sea
UNESCO	United Nations Educational Scientific and Cultural Organization
UNFCCC	United Nations Framework Convention on Climate Change
UNSC	United Nations Security Council